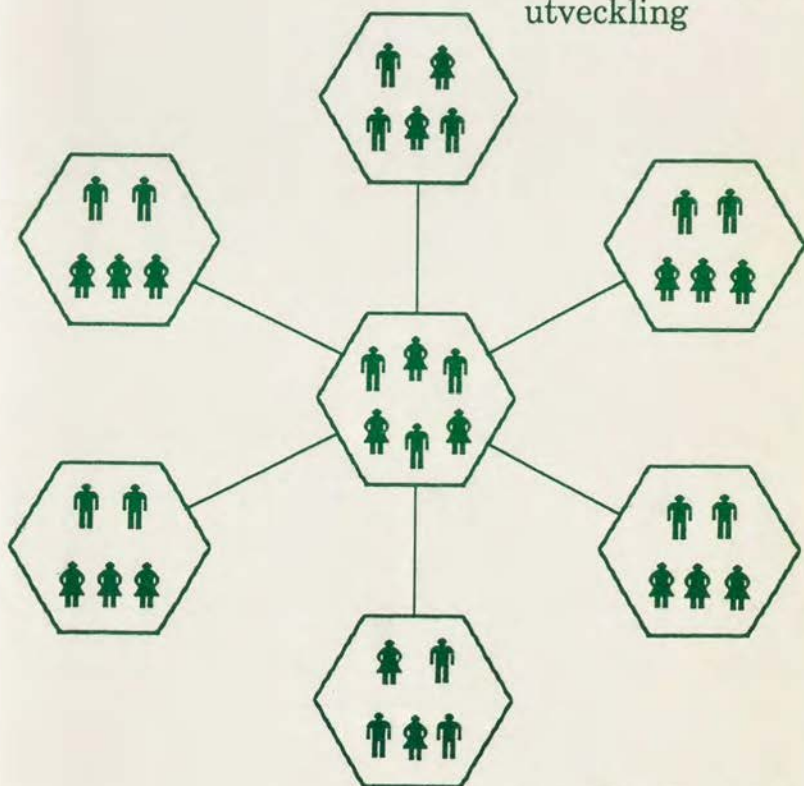


VISST GÅR DET AN!

DEL 2

Boendekområdes-
anknuten kooperativ
utveckling



SOU 1991:24

BETÄNKANDE AV
NYKOOP-FÖRETAGSUTREDNINGEN





Statens offentliga utredningar

1991:24

Civildepartementet

Visst går det an!

Del 2

Boendekområdesanknuten
kooperativ utveckling

Betänkande av nykoop-företagsutredningen
Stockholm 1991

SOU och Ds kan köpas från Allmänna Förlaget, som också på uppdrag av regeringskansliets förvaltningskontor ombesörjer remissutsändningar av dessa publikationer.

Adress: Allmänna Förlaget
Kundtjänst
106 47 Stockholm
Tel 08/739 96 30
Telefax: 08/739 95 48

Publikationerna kan också köpas i Informationsbokhandeln, Malmorgsgatan 5, Stockholm.

Till statsrådet och biträdande chefen för civil-
departementet

Genom beslut den 19 april 1990 bemyndigade regeringen chefen för civildepartementet, Bengt K.Å. Johansson, att låta tillkalla en särskild utredare för att analysera den kooperativa företagsformens utvecklingsmöjligheter på olika områden och studera hinder och problem som försvårar kooperativ verksamhet.

Med stöd av regeringens bemyndigande förordnade statsrådet Margot Wallström samma dag riksdagsledamoten Inga-Britt Johansson som särskild utredare.

Som experter åt utredningen förordnades fr.o.m. den 17 maj 1990 departementssekreteraren Kent Ivarsson, projektledaren Maud Olofsson, kommunalrådet Kerstin Wallin och stadssekreteraren Gunnar Westerling. Fr.o.m den 2 juli 1990 förordnades förste sekreteraren Dag Boman som expert åt utredningen och fr.o.m den 24 oktober förordnades departementssekreterarna Erling Kristiansson och Agneta Spetz likaledes som experter.

Sekreterare åt utredningen har fr.o.m. den 7 maj 1990 varit departementssekreteraren Bengt Borgström.

Utredningen har antagit namnet nykoop-företagsutredningen.

Kooperativa Institutet (KOOPi) har fått utredningens uppdrag att genomföra två olika studier. Den ena studien avser boendeyrådesanknuten kooperativ utveckling och den andra studien samverkan mellan etablerad och ny kooperativ.

Utredningen framlägger sitt betänkande VISST GÅR DET AN! i tre delar varav den första delen, med undertiteln Tankar och förslag om kooperativa lösningar, innehåller utredningens egna överbåganden och förslag. Den andra delen av betänkandet, med undertiteln Boendeyrådesanknuten kooperativ utveckling, innehåller den ena av Kooperativa Institutets ovan nämnda studier. Betänkandet, del 3 innehåller den andra studien med undertiteln Etablerad kooperativ och kooperativ utveckling.

Nykoop-företagsutredningen får härmed överbägna betänkandet VISST GÅR DET AN! SOU 1991:24. Del 2. Boendeyrådesanknuten kooperativ utveckling.

Stockholm den 13 mars 1991

Inga-Britt Johansson/ Bengt Borgström

BOENDEOMRÅDESANKNUTEN KOOPERATIV UTVECKLING

1. Inledning

2. Kooperativa utvecklingsprojekt - en översikt

2.1. Allmänt

2.2. Projekt inom etablerad bo- stadskooperation

2.2.1 HSB

2.2.2 Riksbyggen

2.3. Projekt med stöd från Boendeser- vicedelegationen

2.4. Övriga boendeområdesanknutna kooperativ

3. Särskilda studier

3.1. Snopptorp - ett områdeskooperativ i Eskilstuna

3.2. Kruthornet - utökad boendeservice i Kalmar

3.3. Hyppeln - en skärgårds-ö Bohuslän med koope- rativ utveckling på programmet

3.4. Reimersholme - en ö i centrala Stockholm med koo- perativ mobilisering av pensionärer

3.5. Byssbon - ett samhällskooperativ i Jämtland

3.6. Tuggelite - kooperativt ekologiskt boende i Karl- stad

3.7. Konsum och hemtjänsten - ett projekt kring närbutikens betydelse för äldreomsorgen i Stockholm

4. Några internationella erfarenheter

4.1. Tingbjerg i Köpenhamn

4.2. Han-grupper i Japan

4.3. Campo Herrera i Argentina

5. Samlade erfarenheter och framtida behov

5.1. Boendeområdets kooperativa möjligheter

- 5.1.1 Behov och drivkrafter
- 5.1.2 Storstad - landsbygd
- 5.1.3 Etablerad Kooperation och ny
- 5.1.4 Ekonomiska förutsättningar och effekter
- 5.2. Från möjlighet till verklighet - att ta till-
vara erfarenheter
- 5.3. Behov inför den framtida utvecklingen

6. Några fristående debattinlägg

- 6.1. Eriksbo - ett grannskapskooperativt exempel
(Jan-Erik Pettersson)
- 6.2. Offentliga sektorn och Kooperationen (Olle
Lindström)
- 6.3. Kooperation som medel för det goda boendet
och det goda grannskapet (Kicki Johansson)

Bilagor:

- 1. HSB-projekt - några exempel
- 2. Kooperativa projekt med stöd från Boendeservice-
delegationen
- 3. Andra boendeområdesanknutna kooperativ - några
exempel
- 4. Länsöversikt

1. INLEDNING

Denna rapport har utarbetats av Kooperativa institutet, Koopi, på uppdrag av Nykoopföretags-utredningen vid Civildepartementet. I rapporten belyses och kommenteras den kooperativa utveckling som nu alltmera frekvent sker inom olika typer av boende och bostadsområden.

I de avsnitt där vi gör generella beskrivningar av utvecklingen använder vi begreppet "boendeområden" för att täcka in såväl stad som landsbygd.

I kapitel fem redovisas ett antal slutsatser med avseende på vilka krav och faktorer i övrigt som kan sägas vara styrande för boendeanknuten kooperativ utveckling. Dessa slutsatser utgår dels från en total bedömning av utvecklingen, (kapitel två samt ett antal bilagor), och dels från de särskilda studier som gjorts av sju aktuella fall (kapitel tre).

I rapporten refereras vidare erfarenheter från tre kooperativa exempel i andra länder (kapitel fyra) som vi bedömt vara av intresse även för den svenska utvecklingen. I slutet återfinns fristående debattinlägg från tre personer med stor erfarenhet av arbete med kooperativ utveckling (kapitel sex).

Varje författare, då denna är angiven, svarar själv för innehålllet och de värderingar som kommer till uttryck i sin studie respektive debattinlägg. I övrigt - främst

kapitel fem - svarar Koopi samlat för innehållet i rapporten. Slutsatserna får emellertid betraktas som preliminära.

Denna rapport åtföljs av ytterligare en rapport som särskilt behandlar samband och samarbete mellan s.k. etablerad eller klassisk kooperation och ny kooperation.

2. KOOPERATIVA UTVECKLINGSPROJEKT - EN ÖVERSIKT

Inledningsvis har vi försökt göra en översikt över aktuell kooperativ utveckling med boendeområdesanknytning. Vi har med detta syftat på verksamheter i kooperativ form som är avsedda för människor som bor i ett visst geografiskt område. I de bilagor vi i detta kapitel kommer att hänvisa till har vi tagit med projekt och kooperativ som för närvarande är i drift.

I rapporten har vi begränsat oss till sådana verksamheter som i någon mening kan sägas vara nya företeelser. Vi avgränsar oss också till verksamheter där vi har ansett oss kunna tolka in något slags social aspekt. Sålunda ingår inte sådan teknisk verksamhet som t.ex. lokala vägnät, garageanläggningar och sop-sugar, vilka under 80-talet i allt större utsträckning övergått från kommunal till kooperativ drift, framför allt i samfällighetsform.

Vad gäller föräldrakooperativa daghem skulle det i vissa fall finnas skäl att ta med dem i denna rapport. Graden av boende-anknytning varierar dock, både om man ser till praktiken och till stadgarna. På grund av deras antal har vi dock valt att helt och hållet lämna de föräldrakooperativa daghemmen utanför. Annars hade de kommit att helt dominera den bilagda översikten.

Bostadsrättsföreningar för äldre (över 55 år) är en form som tillkommit under senare år. Detta kategoribeteende är en utveckling av den traditionella bostadsrätten som vi bedömer kommer att bli mycket vanlig i framtiden. Såväl HSB som Riksbyggen startar sådana föreningar. Vi har dock, i likhet med vad som gäller de föräldrakooperativa daghemmen, valt att lämna dem utanför detta arbete.

Till detta kapitel biläggs fyra förteckningar enligt följande:

- o HSB-projekt - några exempel (bilaga 1)
- o Kooperativa projekt med stöd från boendeservice-delegationen
(bilaga 2)
- o Andra boendeområdesanknutna kooperativ - några exempel (bilaga 3)
- o Länsöversikt (bilaga 4)

Utöver bilaga 2 kan dessa förteckningar inte göra anspråk på att vara kompletta. Den begränsade tid som stått till förfogande har tyvärr medfört att det inte varit möjligt att samla in hela det underlag som vi i sådana fall skulle behöva. Det har också under arbetets gång uppenbarats stora brister vad avser tillgång till information i främst länsstyrelsernas register.

2.1. Allmänt

Det har under senare år utvecklats nya kooperativa verksamheter i olika typer av boendeområden. Detta har sin grund i behovet av att utveckla nya, lokalt baserade lösningar för att tillgodose olika behov i anslutning till boendet. Våra gemensamma resurser måste bättre tas tillvara, och brukarna vill ha och måste få ett större inflytande över olika verksamheter.

I detta sammanhang har den kooperativa formen en stor möjlighet att bidra till utvecklingen. Dess styrka är förmågan att såväl organisera behovsstyrda insatser som att ta tillvara människors eget engagemang. I de koope-

rativa föreningarna kombineras affärsmässig effektivitet med demokratisk förvaltning.

Exempel på aktuella verksamhetsområden är hemtjänst, fastighets-skötsel och övrig förvaltning, granntjänster, fritidsverksamhet, skola, kulturverksamhet, gemensamhetslokaler och andra gemensamt ägda anläggningar, butiker och annan varudistribution, vård och omsorg, företag/arbetsplatser, post samt kommunikationer.

Gemensamt för de olika verksamheter vi här valt att betrakta är att **bostadens belägenhet** är avgörande för tillträde och del-tagande. Den konsument/brukarkooperativa formen dominerar, men det förekommer även vissa arbetskooperativ. Den övervägande andelen kooperativ drivs som ekonomisk förening, men även andra associationsformer förekommer.

Förutsättningarna att starta och driva nya kooperativa verksamheter är givetvis störst i boendemiljöer med stark kooperativ prägel. Detta i kombination med mångårig erfarenhet har gett bostadskooperationen goda förutsättningar att utveckla områdes-baserade kooperativ kring boendeservice.

Ytterligare en positiv kraft i utvecklingen har varit den försöksverksamhet kring samordnad boendeservice som regeringens Boendeservicedelegation bedrivit under perioden 1985 - 1990. Totalt har under denna period 103 lokala projekt, varav drygt 40 med kooperativa inslag, i ett 70-tal kommuner beviljats projekt-stöd från delegationen. Därmed har även andra intressenter, däribland kommuner och allmännyttiga bostadsföretag, kunnat skaffa sig erfarenheter kring kooperativ mobilisering och organisering.

2.2. Projekt inom etablerad bostadskooperation

Arbetet med att bilda nya kooperativa bostadsrättsföreningar utgör givetvis stommen i bostadskooperationens verksamhet. Utöver detta är HSB och Riksbyggen starkt engagerade i utvecklingen av lokal service genom olika typer av kooperativa projekt i sina bostadsområden. Såväl centralt som regionalt har man under det senaste året kraftigt förstärkt resurserna för stöd till lokal kooperativ utveckling.

En mer utförlig beskrivning av organisationerna HSB samt Riksbyggen återfinns i Koopi:s rapport kring etablerad Kooperation och kooperativ utveckling, vilken också utarbetats på uppdrag av Nykoopföretags-utredningen.

2.2.1 HSB

HSB-rörelsen har totalt drygt 642.000 enskilda medlemmar och 4.000 bostadsrättsföreningar.

Inom organisationen bedrivs ett trettiotal projekt med vidgad boendeservice. Karaktären på dessa varierar. Gemensamt för dem är att de på något sätt är knutna till boende i bostadsrätt. Vidare finns ett antal bostadsrättsföreningar för äldre samt föräldra-kooperativa daghem i främst nybyggda HSB-områden. Båda dessa verksamhetsgrenar är under kraftig utveckling.

En viktig utgångspunkt i arbetet är det faktum att vi i Sverige

år 2 000 kommer att ha runt 440.000 människor som är 80 år eller äldre. Många kommer att vara pigga och friska, men i stort behov av stöd i sitt boende. Därmed ökar

behovet av utvidgad service också i HSB:s bostadsområden.

HSB understryker ofta att man vill värna den sociala gemenskapen i bostadsområdet. Arbetet kring kooperativ utveckling blir därmed en naturlig del av HSB:s verksamhet. Syftet är att utveckla medlemskapets innehåll och värde. Det kan ske bl.a. genom att söka savar upp emot medlemmarnas intressen på fler områden än enbart själva boendet.

HSB:s kooperativa utvecklingsprojekt utvecklas inom organisationen, på uppdrag av de egna medlemmarna. Verksamheten kan därmed initieras och drivas utan särskilt stöd från stat eller kommun. I de fall det lokala kooperativet övertar verksamhetsansvar från kommunen, t.ex. avseende hemtjänsten, krävs dock avtal om kommunal upphandling.

En kort beskrivning av ett antal kooperativa projekt inom HSB framgår av bilaga 1 (HSB-projekt - några exempel) samt bilaga 2 (Kooperativa projekt med stöd från boendeservicedelegationen). I den senare bilagan återfinns även samverkansprojekt med kommunala huvudmän. Dessutom återfinns samtliga projekt i förteckningen i bilaga 4 (Länsöversikt).

I kapitel 3 återfinns närmare studier av två kooperativa projekt som bedömts vara av särskilt stort intresse för rapporten. Dessa är dels ett servicekooperativ i Snopptorp (Eskilstuna) och dels ett boendeservicekooperativ på Reimersholme (Stockholm).

2.2.2 Riksbyggen

Inom Riksbyggen finns idag 1.500 bostadsrättsföreningar med totalt 145.000 medlemmar. Dessutom förvaltar Riksbyggen ett stort antal allmännyttiga bostäder.

Organisationen har som främsta syfte att bygga och förvalta bostäder samt verka för en social bostadspolitik och väl fungerande samhällsmiljöer.

Flera kooperativa projekt finns på planeringsstadiet, men än så länge är inte så många igångsatta. Sammanlagt rör det sig om mellan 20 och 30 projekt som är i drift eller snart kommer att vara det.

Riksbyggens engagemang kring kooperativa utvecklingsprojekt bygger på i stort sett samma grund som HSB-rörelsens. Syftet är att öka medlemmarnas nytta av sitt medlemskap genom att bli ett stöd för medlemmarna inom fler områden än de traditionella. Innehållet i de kooperativa utvecklingsprojekten har därmed kommit att ha en likartad karaktär.

De områden som Riksbyggen satsar på, förutom föräldra-kooperativa daghem, är följande:

- o Bostadsrättsföreningar för äldre (fem projekt)
- o Utökad boendeservice (Botjänst) (sju projekt)
- o Boende för särskilda behov, främst allergiboende (för närvarande ett par projekt i drift)
- o Naturnära boende (ekobyar).

Härtill kommer nio projekt kring kooperativ hyresrätt, vilket särskiljer Riksbyggen från HSB.

Riksbyggen har under senare år medverkat i några projekt med ambitionen att starta områdeskooperativ, Törnrosen i Malmö, Kärra i Göteborg och Ljustadalen i Sundsvall. De två förstnämnda är nedlagda. Det sistnämnda har erhållit medel från Boende-servicedelegationen och återfinns därmed i bilaga 2 (Projekt med stöd från Boendeservicedelegationen).

Riksbyggen samarbetar i ganska stor utsträckning med kommunala allmännyttiga bostadsföretag. Sålunda samverkar man lokalt med

AB Karlskogabyggen i projektet "Från hållplats till boplatz i Ekeby", med bland annat gruppboende för äldre och utvecklings-störda och en brukarstyrd organisation för boendeservicen i området. Man samverkar också med Örebro kommun för att höja servicenivån och möjliggöra kvarboende i ett äldre villaområde i Gamla Hjärsta. Båda dessa projekt har fått bidrag från Boende-servicedelegationen, och beskrivis därmed i bilaga 2.

I kapitel 3 återfinns en särskild studie av Riksbyggens arbete med kooperativ utveckling i Kruthornet (Kalmar).

2.3. Projekt med stöd från Boendeservicedelegatio- nen

Boendeservicedelegationen har under en femårsperiod, fram till den 30 juni 1990, delat ut bidrag till projekt för utveckling av samordnad boendeservice. I bilaga 2 (Kooperativa projekt med stöd från Boendeservicedelegationen) återfinns en redovisning av de 42 projekt av totalt 103 som haft en kooperativ inriktning.

Vissa av projekten kan fortfarande vara till största delen på planeringsstadiet, men på väg att realiseras.

I den bilagda redovisningen har vi valt att presentera projekten uppdelade efter typ av huvudman. Fördelningen har då visat sig vara enligt följande:

Bostadsföretag:	11 projekt (varav 4 HSB och Riksbyggen)
Kommun:	18 projekt
Landsting:	2 projekt
Föreningar:	11 projekt (varav 4 kooperativa föreningar)

Med huvudman för respektive projekt avses den som står som mottagare av bidraget från boendeservicedelegationen. I samtliga projekt finns dock flera samverkansparter, varför detta inte behöver säga något om rollfördelningen i projekten.

Stödet från Boendeservicedelegationen har haft en positiv betydelse för att skapa nya modeller för samordnad boendeservice i kooperativ form. Det har också inneburit en konkret möjlighet till samarbete mellan olika intressenter, t.ex. de kooperativa organisationerna och kommunerna.

Försöksverksamheten har vidare fungerat som en "katalysator" genom att det gett en ekonomisk trygghet i starten av lokala projekt. Flera verksamheter skulle antagligen inte haft några möjligheter att starta utan det ekonomiska stödet från delegationen. Nu återstår emellertid den mest intressanta delen av försöksverksamheten, att se hur projekten klarar sig när de ska "stå på egna ben".

I kapitel 3 återfinns fem särskilda studier kring projekt vilka erhållit stöd från boendeservicedelegationen. Dessa är Snopptorp (Eskilstuna), Kruthornet (Kalmar), Hyppeln (Bohuslän), Reimers-holme (Stockholm) samt Konsum och hemtjänsten (Stockholm).

2.4. Övriga boendekområdesanknutna kooperativ

För att få reda på de relevanta projekt och verksamheter som finns i övrigt har vi låtit genomföra tre parallella "inven-teringar". Således har en enkät gått ut till samtliga kommuner, samtliga lokala kooperativa utvecklingscentra (LKU:n) kontaktats och samtliga länsstyrelser tillskrivits. Syftet har varit att därmed kunna komplettera vår egen kunskap om pågående projekt med ytterligare verksamheter.

Efter brevväxling med samtliga länsstyrelser står det klart att deras föreningsregister är mycket dåligt utvecklade, varför vi ej fått med någon information från dessa. De har förklarat att det är en ovanlig och tidskrävande uppgift att ta fram information från föreningsregistren. Kostnaderna står i relation till arbets-insatsen, och har därmed varit svåra att uppskatta.

I bilaga 3 (Övriga boendekområdesanknutna kooperativ) återfinns en beskrivning av de fristående kooperativ som vi sedan tidigare känner till, eller genom LKU:n kunnat få fram information om, och som verkar utan särskilt stöd från boendeservicedelegationen.

Förteckningen är dock mycket ofullständig till följd av att vi endast erhållit underlag från LKU i Skåne, Jämtland och Norr-botten. Övriga LKU:n har däremot uppenbar-

ligen inte haft möjlig-het att bistå med liknande underlag. Orsakerna till detta kan givetvis variera, och beror i flera fall på den korta tid som stått till förfogande.

Emellertid förefaller det osäkert huruvida samtliga LKU:n har kunnat avsätta resurser för att löpande bevaka den kooperativa utvecklingen inom sin kommun/region. Detta ger anledning att efterlysa en bättre systematisering av information hos dessa. Kooperativa rådet bör särskilt bevaka detta, och ev. ta ett initiativ i frågan.

De kooperativ vi har kunnat kartlägga redovisas utifrån typ av verksamhet. Resultatet har blivit följande:

Vård- och omsorgskooperativ:	2	koo-
perativ		
Samhälls- och bykooperativ:	10	koo-
perativ		
Hantverkskooperativ:	4	koo-
perativ		
Fristående konsumentkooperativ:	2	koo-
perativ		
Fritids- och turismkooperativ:	2	koo-
perativ		
Fristående boendekooperativ:	5	koo-
perativ		

Dessa utgör endast några exempel på nya boendeområdesanknutna kooperativ, eftersom större delen av landet inte finns representerat.

I kapitel 3 återfinns särskilda studier kring två av dessa kooperativ. De är Byssbon (Jämtland) samt Tugelite (Karlstad).

Dessa studier har utförts av Ulf Ohlsson, Närbo.

3. SÄRSKILDA STUDIER

I detta kapitel presenteras studier av sju kooperativa projekt vilka omtalats i det föregående kapitlet, och som vi har bedömt vara intressanta att studera och presentera närmare. Valet av studieobjekt har gjorts utifrån ambitionen att få en god spridning vad avser typ av kooperativ verksamhet, huvudmannaskap och ortstyp. Vissa av projekten har erhållit ekonomiskt stöd från boendeservicedelegationen och vissa har utvecklats utan detta.

Ulla Loord/Koopi

3.1. Snopptorp - ett områdeskooperativ i Eskilstuna

Snopptorp är en stadsdel i kommundelen Tunafors-Ärla i Eskilstuna kommun i Sörmlands län. Stadsdelen har 1.200 hushåll. I området finns tre olika boendeformer; bostadsrätter (HSB), hyresrätter och villor.

Befolkningen består i stor utsträckning av äldre, ensamstående personer. Av de boende i HSB är 87 % över 55 år. Därmed är servicebehovet naturligtvis högt och det var ur detta stora behov som tanken om kooperativ boendeservice uppkom i början av 1987.

Serviceambitioner och problem

HSB, landstinget och kommunen är på olika sätt ansvariga för servicen till de boende i området. Dessa tre organisationer har var och en för sig problem med att uppfylla sina "service- åtaganden" till de boende.

HSB har ambitionen att medlemmarna ska kunna bo kvar i området och sina lägenheter av bostadssociala skäl. Man vill utveckla brukarinflytandet för sina medlemmar, samt på andra sätt ge boendet hög kvalitet i flera dimensioner.

HSB ser också kooperativ boendeservice som ett sätt att bli attraktiva som arbetsgivare. Man befärar att man i framtiden kommer att få svårigheter att rekrytera fastighetsskötare om innehållet i yrket inte förändras så att det blir mer attraktivt för unga människor.

Landstinget har problemet att personer som rent medicinskt skulle kunna skrivas ut från sjukhusvård ej kan bli utskrivna p.g.a. att det inte finns tillräckligt

med service i hemmen. Dessa "proppar" förorsakar naturligtvis längre kötider till sjukhusvården eftersom resurserna är begränsade.

Kommunen har ansvar för hemtjänsten, vilken har problem att fylla sina åtaganden. En orsak till detta är svårigheten att rekrytera personal. Hösten -90 var 465 hemtjänsttimmar/vecka beslutade. Man vet dock att behovet stiger i takt med att de boende blir äldre.

Ett annat problem är de långa kötiderna till ålderdomshemmen som gör att hemtjänsten måste finnas till även för dessa mycket resurskrävande äldre.

Verksamheten idag

En ekonomisk förening för den utökade serviceverksamheten har bildats, Snopptorp Hemservice ek för/HSB Södermanlands län. Medlemskap har erbjudits de 1.300 som bor i HSB, ideella föreningar i området samt Eskilstuna kommun. Stadgarna är skrivna på det sättet att individuella medlemmar alltid tillförsäkras majoritet i besluten.

De tjänster som kooperativet består med erbjuds alla i området mot betalning, alltså inte bara äldre.

Tre huvudmän

Versamheten kan sägas ha tre initiativtagare och huvudmän; HSB Södermanlands län, Landstinget i Södermanlands län samt Eskilstuna kommun.

Deras gemensamma syfte med verksamheten är:

- o motverka onödig resurssplittring

- o motverka ineffektivitet i serviceutbudet
- o motverka bristande kontinuitet i vårdkontakt-
terna

Verksamhetens mål och medel

Verksamhetens mål i vid mening är att uppnå total samordning och integration av all social service till äldre, handikappade och långtidssjuka.

Medel för att uppnå målet är konsumentinflytande och personal-inflytande genom ett servicekooperativ.

Tjänster

Exempel på tjänster som kooperativet vill erbjuda är:

- o hemtransport av varor
- o bud till post, bank, apotek
- o fönsterputsning
- o upphängning av tavlor
- o skottning av balkonger
- o kortare barnpassning
- o lagning av punkteringar
- o passning av lägenhet
- o hjälp med tvätt
- o städning av lägenheten

Finansiering

Snopptorp ekonomisk förening har fått bidrag av boendeservice- delegationen för att utveckla verksamheten. En disktrikts-sköterska har anställts som projektledare.

Eskilstuna kommun betalar till kooperativet den summa pengar som hemtjänsten skulle kosta i kommunal regi.

Landstinget i Söder-manlands län betalar till kooperativet vad hemsjukvård och friskvård skulle kosta i landstingsregi.

Medlemsavgiften för individuella medlemmar är 70:-. De som genom kommunen eller landstinget beviljats bistånd är befriade från medlemsavgift. De boende som vill nyttja kooperativets service och inte är beviljade hemtjänst får betala för dessa tjänster.

Mobiliseringsarbetet

Inom projektets ram har man gått ut med information till de boende om den planerade verksamheten. Man har också via enkäter försökt ta reda på vilka tjänster de boende vill ha hjälp med och på vilket sätt man vill ha hjälpen.

Man har också inbjudit de boende till studiecirkelar om boendeservice.

För anställda i kooperativet har man anordnat utbildningar om det nya sättet att arbeta. För de fackliga organisationerna har man anordnat informations- och samrådsträffar.

I Katrineholms kommun har också en ny gymnasielinje inrättats med tanke på det nya innehållet i fastighets-skötarnas yrke.

Svårigheter och problem

Kooperativet räknar med driftstart 1 mars 1991. Innan start finns det fortfarande frågor som måste lösas.

De kommunala bidragens storlek är föremål för förhandling mellan föreningen och kommunen. Man är överens om

principen för bi-draget, nämligen att föreningen ska erhålla den summa pengar som det skulle kosta kommunen att själv bedriva hemtjänsten det antal timmar som kommunen beviljat i området. Beslutar kommunen om ett ökat antal hemtjänsttimmar får föreningen mera bidrag. På samma sätt skjunker bidraget om antalet beslutade timmar skjunker.

Problemet består i att kommunen kommit fram till en lägre timkostnad för hemtjänsten än föreningen anser vara kommunens hela kostnad och detta kan föreningen av ekonomiska skäl inte acceptera.

Ett annat problem är att medlemsrekryteringen tar mera resurser i anspråk än man från början räknat med. Projektledaren (distrikts-sköterskan) arbetar med medlemsrekryteringen. Detta arbete för-svåras av att delar av hemtjänstpersonalen är negativt inställd till kooperativet. Hemtjänstens personal träffar de äldre kontinuerligt och har därmed stora möjligheter att sprida denna inställning om det nya kooperativet.

Snopptorp ek.förening följs med intresse från socialstyrelsens sida. Socialtjänsten utvärderar kontinuerligt verksamheten.

Curt-Olof Mann/Koopi

3.2. Kruthornet - utökad boendeservice i Kalmar

I de centrala delarna av Kalmar kommun ligger bostadsrätts-föreningen Kalmarhus nr 10. I föreningen ingår totalt fyra kvarter med sammanlagt 495 lägenheter, vilka bebos av ca 650 personer. Bebyggelsen består av trevåningshus där varje trappuppgång inrymmer nio eller tio lägenheter.

Av det totala antalet hushåll består ca 45 % av pensionärer. Ett 30-tal hushåll inom föreningen har hemtjänst och sammanlagt 10 av lägenheterna är mer eller mindre handikappanpassade. Det stora flertalet av de pensionärer som bor i området, är dock såpass rörliga att de kan ta sig till servicecentralen.

Botjänstprojektets idé och syfte

Inom bostadsrättsföreningen bedrivs ett utvecklat botjänst-projekt, Kruthornet. Detta är uppbyggt kring en reception och servicecentral med samlingslokaler. Syftet med verksamheten är att utveckla boendeservicen och ge möjligheter till kontakter och gemenskap bland de boende.

Förutsättningar

Projektet kom till stånd efter ett beslut på bostadsrättsföreningens årsstämma 1987. Bidrag från boendeservice-delegationen beviljades i oktober samma år för en tvåårsperiod.

Verksamheten invigdes i februari 1989 och kommer efter bidrags-tidens slut att fortsätta med finansiering genom föreningens budget samt kommunala driftsbidrag.

I förutsättningarna ingår att botjänsten ska vara öppen för alla boende som önskar utnyttja den, alltså även sådana som bor utan-för bostadsrättsföreningens område. Detta var ett krav från socialförvaltningen i Kalmar för att den skulle engagera sig i projektet.

De gemensamma lokalerna omfattar ca 400 kvm. I dessa inryms reception där diverse tjänster kan beställas och varifrån olika aktiviteter samordnas. Kök med lunch-servering och cafeteria, samlings- och aktivitetslokaler samt kontor och personalutrymmen för hemtjänsten finns också i lokalerna. I ett intilliggande hus finns fastighetsskötselns lokaler.

De gemensamma lokalerna är resultatet av en ombyggnad av tidigare butiksutrymmen i bottenplanet i ett av husen. Samtidigt gjordes butikslokaler i huset bredvid om till tre handikapplägenheter. De sammanlagda ombyggnadskostnaderna var fem miljoner kronor.

Inom ramen för projektet finns ca sexton anställda. Av dessa är fyra fastighetsskötare, ett tiotal hemtjänst-biträden, en hem-tjänstassistent, en receptionist och allt-i-allo samt en arbets-terapeut.

Från idé till verklighet

När ombyggnadsarbetena startade i augusti 1988, hade tre år förflutit sedan idén om en utökad boendeservice inom föreningen började diskuteras i dess styrelse. Det hela aktualiserades i samband med en stor omorganisa-

tion av Kalmar kommuns hemtjänst. Under mellantiden förankrades tankarna bland annat hos social-förvaltningen, Riksbyggen och PRO.

En efterfrågeundersökning genomfördes bland föreningens med-lemmar. En projektledningsgrupp tillsattes med representanter för föreningen, kommunen, Riksbyggen, primärvården, fastighets-skötarna samt handikapp- och pensionärsorganisationer. Projek-tering och planering inleddes. Vidare skedde insatser för att förankra idé-erna bland de boende, dels föreningsmedlemmarna emellan, dels genom att verksamhetens allt-i-allo gjorde hembesök i ett flertal hushåll.

Start och utveckling

I samband med att verksamheten påbörjades ersattes projekt-ledningsgruppen med ett förtroenderåd. Detta kom att fungera som ett samverkansorgan med rådgivande funktion för det löpande arbetet. Rådet sammanträder minst en gång per månad och mötena protokollförs.

I rådet ingår personalrepresentanter och styrelse-medlemmar, inklusive Riksbyggens representant. Den senare är också formell projektledare för verksamheten. Ungefär en gång var femte vecka träffas projektledaren och personalen. Då tar man upp frågor kring det dagliga arbetet.

I syfte att åstadkomma ett brett och allsidigt utbud av akti-viteter har man sökt engagera ett stort antal föreningar, studie-förbund, intresseorganisationer och folkrörelser i verksamheten. Särskild tonvikt har lagts vid hälsofrämjande verksamheter.

Faktorer för framgång

Projektet upplevs såväl i bostadsområdet som inom Riksbyggen som mycket framgångsrikt. Detta anses bero på en rad samverkande faktorer.

Av grundläggande betydelse har varit tillgången till lämpliga, och inte minst lättillgängliga lokaler för verksamheten. Genom att de har varit centralt belägna har de blivit en naturligt träffpunkt i området.

Av stor betydelse är också att projektet har utvecklats under en längre tid efter devisen "det måste få ta tid". Redan från början slog man fast en strävan att projektet skulle utvecklas i en takt som de inblandade, såväl de boende som personalen, "orkar med". Därmed har det varit möjligt att både förankra verksamheten och mobilisera de boende och de anställda i den.

Bostadsrättsföreningens storlek torde också vara en viktig faktor i sammanhanget. Med sina 495 lägenheter är de en förhållandevis stor förening, vilket medför flera fördelar i samband med denna typ av verksamhet. Underlaget för ett breddat serviceutbud är större än i en liten förening. Dessutom finns det bättre förutsättningar för att delvis bekosta verksamheterna via påslag på månadsavgifterna. Detta har dock inte behövts hittills.

Även bostadsrättsformen har vissa fördelar i detta sammanhang.

Bostadsrättsföreningen har, bl.a. genom att det är angeläget att väl förvalta den gemensamma ekonomin, en god stabilitet och kontinuitet i sin verksamhet. Stödet

från boendeservicedelegationen har mer utgjort en "katalysator", samt givetvis ett visst tillskott till kassan, än en nödvändig förutsättning för att verksamheten skulle kunna komma igång.

Vidare har föreningen kunnat samverka med kommunens socialtjänst utan att denna krävt något skriftligt avtal med detaljregler kring samverkans- och verksamhetsformerna. Det hela sker istället på en tämligen informell basis, vilket varit möjligt efter det att socialtjänsten tillstyrkt projektets ansökan om medel hos boendeservicedelegationen.

Genom det goda samarbetet har föreningen blivit en naturlig förhandlingspart med kommunen, i vilken de boendes intressen formellt är företrädade. Detta hänger också samman med att föreningssstyrelsen representerar och kan fatta beslut som berör alla boende i området. Dessutom ansvarar föreningen själv - i detta fall - för förvaltningen av sina fastigheter.

Utvecklingsmöjligheter

De drivande i projektet skulle gärna se att avgränsningen mellan fastighetsskötsel och hemtjänst försvinner helt och hållet. Detta skulle inbegripa att föreningen blir huvudman också för hem-tjänstens verksamhet. Det första steget har blivit att utveckla samarbetet mellan de två verksamhetsgrenarna.

Eva Fransén/Koopi

3.3. Hyppeln - en skärgårds-ö i Bohuslän med kooperativ utveckling på programmet

Öckerö kommun ligger i Göteborgs skärgård och saknar broför-bindelse med fastlandet. De bebodda öarna är: Rörö, Hyppeln, Källö-Knippla, Björkö, Hälsö, Öckerö, Hönö, Kalvsund, Grötö och Fotö. Här bor knappt 11 000 människor, varav drygt 7 000 på Hönö och Öckerö.

Avståndet till Göteborg är 17 km. Under 1960-talet öppnades en färjeförbindelse till Hisingen, vilket har gjort det möjligt för öckeröborna att arbetspendla liksom det utgjort grunden för en ökad turism.

Näringsliv

I Öckerö har yrkesfisket dominerat livet och styrt den ekonomiska utvecklingen. Det stora uppsvinget kom med sillfisket på slutet av 1800-talet och de goda tiderna har hållit i sig trots fluk-tuationer betingade av fisktillgången till början av 1960-talet.

År 1960 var Öckerö helt självförsörjande vad gäller arbetstill-fällen. Sysselsättningen uppgick t o m till 102 % medan den idag ligger kring 50 % av den förvärvs-arbetande befolkningen. De mest dramatiska föränd-ringarna inträffade under 60-talets andra hälft då det försvann drygt 500 arbetstillfällen från fiskenäringarna.

Fiskets betydelse speglas även i alla de kringnäringar som uppstått på öarna; varv och hamnanläggningar, vadbinderier, nät- och trålintustrier, isverk och verkstäder, beredningsindustri, lådtillverkning, rökerier mm.

Under fiskets starka år var kommunen mer ekonomiskt sammanhållen, och fungerade självständigare gentemot omlandet (Göteborg) än idag. Öarnas inbördes status och människornas utkomstmöjligheter var mer jämlika.

Tabellen nedan visar att trots vissa näringars expansion, som i sin tur beror på den ökade turismen, och trots att den offentliga sektorn vuxit kraftigt, har antalet arbetstillfällen minskat med ökad utpendling till Göteborgsområdet som följd.

Tabell 1) Sysselsättning efter näringsgren i Öckerö kommun

(Källa: Öckerö kommunkontor, 1990 *) upp-
gift saknas)

	1965	1970	1980	1986
Fiske	1 189	660		525338
Tillverkning		323		2 684 15
356				
Byggnadsverksamhet		328		257 *309
Varuhandel	222	219		225271
Samfärdsel	130	175		2 1 0
166				
Privata tjänster	114	146		185225
Offenlig sektor	168	240		320876
Totalt	2 474	1 965		*2 343

Genom att Göteborgs lokaltrafik sträcker sig ända till Rörö i norra Öckerö och genom en utbyggd färjetrafik har förutsätt-ningarna för rörlighet på arbetsmarknaden väsentligt förbätt-rats under senare år. Det är idag

fullt möjligt att bo på de flesta av Öckerös bebodda öar och arbeta i Göteborg.

Sysselsättningen i kommunen har en större spridning över näringarna än tidigare, vilket är sunt, men Öckerös problem ligger idag i att sprida företagssamhet och sysselsättning mellan de olika öarna. I synnerhet Nordöarna, dvs Rörö, Hyppeln och Källö-Knippla, har drabbats av fiskets nedgång, vilket endast i ringa grad kompenseras av ökande turism.

Nordöarna

Av den totala befolkningen bor ungefär 9 % på Nordöarna, som klassificeras som "prioriterat stödområde", vilket innebär att de kan åtnjuta samhällets stödinsatser i form av skärgårds- och glesbygdssöd. Nordöarna har under 70- och 80-talen karaktäriserats av låg sysselsättning, stor utpendling och svag befolkningsutveckling.

Hyppeln

På Hyppeln har befolkningen långsamt men stadigt ökat, och idag bor där 223 personer. Andelen äldre har inte ökat så påtagligt som på de båda grannöarna Rörö och Knippla, och antalet barn är betryggande stort.

Ett växande problem består dock i att gamla med rörelsehandikapp, förslitningsskador och reumatism har blivit allt fler under senare år. De gamla bor oftast kvar i sina hus, vilka är av traditionell typ i två plan med källare, dvs svårskötta och funktionellt sett mindre lämpliga för rörelsehandikappade.

År 1980 förvärvsarbetade 74 "hypplare" varav ca 42 % fann sin utkomst på Hyppeln. Exakt statistik för 1990 saknas, men arbetsmarknaden på Hyppeln kan beskrivas på följande sätt.

Den offentliga servicen består i en låg- och mellansta-dieskola med ungefär 25 elever, en förskola med knappt 10 barn, ett par dagmammor, en biblioteksfilial och ett postkontor vilka håller öppet vissa dagar i veckan, en brandstation, en s k närläkar-mottagning en gång/vecka samt hemtjänst, ett församlingshem med gudstjänstverk-samhet och söndagsskola samt fast färjeförbindelse. Med undantag för mellanstadieläraren och läkaren är det folk från ön som på så sätt beretts sysselsättning.

Det privata näringslivet på ön består i Hamn- och Stran-dkassan, som sköter hamnanläggningen för småbåtar och fisketrålare och säljer diverse båtillbehör inkl driv-medel i en hamnbutik, vidare fyra fiskebåtar med dit-hörande fiskelag, ett rökeri, en hår-salong, en manufak-tur, en ICA-butik samt en alldeles nystartad Telestuga som utför bokförings- och kontorstjänster. Hypplarna har via Ö-råd och Strandkassa under 80-talet gått allt mer in för att utveckla "familjeturismen", med t ex ak-tiviteter kring midsommar för barnfamiljer.

En överslagsberäkning ger vid handen att cirka 35 per-soner får sin utkomst på Hyppeln vilket skulle motsvara ungefär 1/3 av den förvärvsarbetande befolkningen, en nedgång jämfört med 1980.

Föreningslivet är starkt och består bl a av en idrotts-förening, HIK, Hyppelns Ö-råd, Hyppelns Hamn- och Stra-ndkassas ekonomiska förening, församlingsverksamhet mm. Det råder brist på gemensam-hetslokaler. Ö-rådet och

Strandkassan ger intryck av att ha starka positioner på ön.

Nordö-projektet

Under benämningen Nordö-projektet drog Stiftelsen Näringsliv och Turism i Öckerö igång ett glesbygdsprojekt med start år 1985 tillsammans med kommun, länsstyrelse, landsting och Nordöarnas respektive Ö-råd och Strandkassor.

Projektet hade som syfte att utveckla näringslivet på de tre Nordöarna och att förbättra ö-bornas "livsbe-tingelser i vidare mening". En utifrån kommande projek-tledare, Chalmerläraren Christer Lundberg, bodde på Hyppeln under de tre projektåren.

Tanken med det var att projektledaren då skulle få den lokal-kännedom som krävdes för att fånga upp folks idéer och initiativ och hjälpa ö-borna med kontakter med olika myndigheter.

Syftet var också att projektledaren skulle mobilisera ö-borna genom hjälp till självhjälp. Nordöprojektet tillfördes 500 000 kr under de tre projektåren, pengar som t ex användes till att bygga ut och modernisera småbåtshamnen på Hyppeln.

Idag lever projektet vidare i den s k Nordögruppen som bl a består av representanter för Stiftelsen Näringsliv och Turism, kommunen och Ö-råden, och som sammanträder ett par gånger/år.

Projektandan lever vidare på Hyppeln

Studiecirkeln Ö-värd i en ö-värld

Projektet har även levt vidare i de förväntningar på kommunen och på framtiden, som uppenbarligen finns hos många hypplare.

År 1988 drogs projektet "Ö-värd i en ö-värld" i gång då Ö-rådet sökte och fick 25.000 kr av glesbygdsdelegationen för att utreda möjligheterna att överföra vissa kommunala arbeten i lokal regi.

Utredningen genomfördes i studiecirkelform hösten 1988 under ledning av Christer Lundberg och Anne-Marie Dahlin som är ordförande i Ö-rådet, och mynnade i ett ambitiöst förslag på en mängd arbetsuppgifter som Hyppelns ö-värdar skulle kunna utföra i Ö-rådets och Strandkassans regi.

Det kunde gälla tekniska arbetsuppgifter som vägunderhåll och mark- och anläggningsarbeten, sociala arbetsuppgifter som "yttre hemvård" eller arbetsuppgifter inom skol- och fritidsförvaltningarna av karaktären underhåll och reparationer eller ungdoms-och teaterverksamhet, studiecirkelar osv.

Förankring och finansiering

I mars 1989 sökte Ö-rådet med Hamn- och Strandkassan, Hyppelns IK samt Nordögruppen som medsökande medel från kommunen och från Boendeservicedelegationen för att under en försöksperiod överta några av de föreslagna kommunala arbetsuppgifterna under arbetsnamnet "Ö-värd på en Nordö".

I diskussionerna med kommunen föreslog t o m Ö-rådet att Hyppeln skulle bli ett eget kostnadställe i kommunens budget i stället för att sortera under varje förvaltning. Ledande kommunpolitiker ställde sig mer positiva till självförvaltningsidéerna än förvaltningscheferna, som upplevdes som negativa "så fort det kom ned på penningnivå".

Kommunen beviljade således inga medel, men de tillstyrkte projektet så att man kunde få de statliga pengarna från Boendeservicedelegationen. Fördelat på tre år med start hösten 1990 har projektet tilldelats 725 000 kr.

I ansökan om statsbidrag redogjorde Ö-rådet för projektets syfte som sades vara att "vidareutveckla Hyppelns av tradition mycket starka självförvaltning". Här åsyftas Ö-rådets, Strandkassans samt Hamnföreningens (tidigare var det två föreningar) roll på ön, som bl a gått ut på att sköta en del traditionellt kommunala angelägenheter som exempelvis att anlägga vägar och pir, underhålla hamnanläggning mm.

Projektet syftar vidare till att "stärka ö-samhällets överlevnadsbetingelser samt genom en hjälp-till-självhjälp-strategi låta ö-borna uppleva ett vitalt och aktivt lokal-samhälle". Ö-värdens tjänster skall prioritera äldre och handikappade, men alla på ön skall givetvis kunna köpa ö-värdens tjänster.

Hyppelarnas medverkan via lokala föreningar

Hyppelns Ö-råd

Ö-rådet är forum för öns angelägenheter både externt och internt. Det representerar ö-borna i sådana samman-

hang som Nordögruppen, och det fungerar som öns remissinstans gentemot olika myndigheter. Ö-rådet har 13 medlemmar som väljs för ett år i taget. Anne-Marie Dahlin är ordförande. Sammanträdena äger rum i församlingshemmet. Ö-rådet har ingen budget varför de pengar som de fått av Boendeservicedelegationen förvaltas av Strandkassan.

Hyppelns Hamn- och Strandkassas Ekonomiska Förening

Hyppelns Hamn- och Strandkassas Ekonomiska förening var tills ganska nyligen två föreningar. Strandkassan var ursprungligen fiskarnas kooperativ för gemensamma ekonomiska angelägenheter.

Med tiden har medlemsskapet i Strandkassan breddats och verksamheten utvidgats med bl a snöröjning för kommunen, service till båtturisterna, butiksförsäljning av båttillbehör, muddring av hamninloppet mm. Uno Karlsson är föreståndare för Strandkassan och tillika hamnkapt. en.

Nordöarnas Telestuga Ekonomisk Förening

De personer som leder Ö-värdsprojektet, Anne-Marie Dahlin, Uno Karlsson samt Christer Lundberg, var med och startade kooperativet Nordöarnas Telestuga Ekonomisk Förening i början av 1990. Telestugan, som har åtta medlemmar, har fått 50 000 kr av gles-bygdsdelegationen för att kunna sätta igång sin verksamhet som utgörs av olika slags företagsservice, informationstjänster, kurser mm. Idag arbetar två personer åt kooperativet.

Telestugan är tänkt att ha en administrativ funktion i Ö-värdsprojektet och eftersom Strandkassan anlitar Telestugan för sin bokföring kommer den förstås att sköta Ö-värdsprojektets dito. Genom Telestugans till-

komst har man sist men inte minst fått ett välbehövligt lokaltillskott eftersom den inryms i en rymlig fiskarstuga.

Enkätundersökning

Ö-rådet och Strandkassan har i slutet av hösten -90 gått ut med en enkät till ö-borna där Hyppelns ö-värd erbjuder sig att lösa vardagliga problem på ön. Här har arbetsfältet vidgats till att omfatta andra tjänster än sådana som kan anses vara direkt kommunala. Således kan även ö-värden ordna friskvårdsträffar eller anordna kulturaktiviteter liksom hjälpa till med småreparationer eller målning, trädgårdsröjning mm hos folk.

I samma enkät har hypplaren fått tala om vad han eller hon själv kan hjälpa till med. Alla ö-bor kan således bli ö-värdar.

Funderingar kring framtiden

Hur det kommer att gå med Ö-värdsprojektet är naturligtvis omöjligt att sia om eftersom det knappt satt igång. Idag tycks fullföljandet helt hänga på hypplarnas eget engagemang, dvs vilja att hjälpa till med olika slags ö-värdstjänster. Timersättningen är 60 kr för vuxna och 35 kr för ungdomar.

En fråga som alltid uppstår när det gäller tidsbunden försöks-verksamhet av det här slaget är vad som händer vid projekttidens slut. Skall projektet leva vidare? Vem blir i så fall huvudman? Eller i klartext, - är kommunen beredd att permanenta verksamheten i kommunal regi?

En annan fråga gäller konkurrens om arbetsuppgifter. Är det så att den typ av tjänster som ö-värden står till tjänst med konkurrerar med befintliga tjänster? Eller bör Ö-värdens tjänster ses som ett komplement till befintlig service? Hittills har facket ställt sig positivt till projektet, men hur ser fackens inställning ut när verksamheten kommit igång ordentligt?

Det finns således en hel del som vore intressant att belysa i en kommande utvärdering.

Karin Carpentier/Koopi

3.4. Reimersholme - en ö i centrala Stockholm med kooperativ mobilisering av pensionärer

Reimersholme är en liten ö i anslutning till Södermalm i centrala Stockholm.

Lokala förutsättningar

Förutom ett servicehus finns det endast HSB bostadsrätter på Reimersholme. Fem bostadsrättsföreningar har tillsammans 1.300 lägenheter byggda mellan 1942 och 1983. Av de 2.200 invånarna på Reimersholme är 36 % över 65 år.

Servicehuset har 160 lägenheter, en restaurang som är öppen varje dag mellan 11.30 och 14.30 och ett bibliotek. Både restaurangen och biblioteket är öppna för allmänheten.

På Reimersholme finns en Konsumbutik, en tobaksaffär, herr- och damfrisör, ett dataföretag, en reklambyrå och en kanotklubb. För annan service är man hänvisad till Hornstull. Två bussar trafikerar Reimersholme, icke rusningstid går det fyra bussar i timmen.

Det finns en pensionärsförening, PRO, som omfattar hela Högalids församling, även Reimersholme. Det finns också en socialdemokratisk stadsdelsförening och en mycket aktiv kulturkommitté, som startades i mitten av 80-talet. En av bostadsrättsföreningarna förvaltar ett kulturhus, "Åttingen", tidigare ägt av Vin & Spritcentralen AB. Det är nu renoverat och kan användas till fester och samlingar av olika slag. Kulturkommitténs arrangemang är gratis för alla invånare på

Ön. Kommittén får anslag av bostadsrättsföreningarna och ABF.

HSB Pensionärsklubb Reimersholme (HPR) bildades den 7 september 1988. Bildandet föregicks av att några representanter för bostadsrättsföreningarna på Ön träffades för att diskutera bostadservice och pensionärsverksamhet. Målsättningen var bl a att undersöka intresset för samarbete mellan socialdistriktet, HSB Stockholm och bostadsrättsföreningarna. Gruppen diskuterade frågor om service och tjänster, aktiviteter, kultur och fritid, fysiska förändringar i bostadsområdet etc.

Pensionärsklubben, som stöds av bostadsrättsföreningarna med ett bidrag per kvadratmeter bostadsyta och år, har nu 170 medlemmar.

Enkätundersökning

1988 gick pensionärsklubben ut med en enkät till samtliga 1300 hushåll för att undersöka vilka önskemål de boende hade vad gäller service av olika slag och vad de själva var villiga att ställa upp och hjälpa till med.

Enkäten besvarades av 230 personer med önskemål av skilda slag,

t ex hjälp med inköp, tillsyn av lägenheter, städhjälp, fönster-puts m m.

70 personer kunde tänka sig att hjälpa till på olika sätt. 20-30 av dessa har varit aktiva och en ny enkät har resulterat i ytterligare 20 pensionärer som är villiga att ställa upp för andra.

Granntjänster

Granntjänster/boservice startades i oktober 1989. Administration

och granntjänster ombesörjs genom ideella arbetsinsatser av ett 40-tal av pensionärsklubbens medlemmar.

I granntjänsterna ingår att man t ex åtar sig att vattna blommor, se till lägenheten under kortare bortavaro, eller vid enstaka tillfällen köper och bär hem matvaror. Pensionärerna kan också göra hembesök, passa husdjur, ledsaga till post, bank, apotek m m eller promenera. Granntjänsterna utföres utan kostnad för alla åldrar. En del pensionärer ringer också till varandra, bara för att för att höra hur de mår, vilket känns tryggt för alla.

Vill man ha hem varor regelbundet varje vecka eller ha barnvakt, så tar klubben ut en avgift. Pensionärer med social hemtjänst betalar ingen särskild avgift.

Samarbetsavtal

Trots protester stängde posten på Reimersholme den 31 januari 1990. Pensionärsklubben hade då skaffat lokaler som ligger vägg i vägg med Konsum och erbjöd posten att utföra enklare postservice för privatpersoner, nämligen utlämning av paket, postförskott och stora brev.

Posten blev mycket intresserad och ville starta omgående. Sedan den 1/2 1990 utför klubben dessa tjänster mot att posten betalar en del av hyran och vissa timmar för arbetsinsatserna. Den nya "posten" håller öppet måndag-fredag 10-12 samt måndag och torsdag även 16-18.

Det finns också ett avtal med Socialförvaltningen som innebär att hemtjänstpersonalen använder en del av

pensionärsklubbens lokaler och betalar en del av hyran. Dessutom arbetar klubben 10 timmar per vecka med vissa tjänster som är schemalagda eller särskilt beställda av hemtjänstbyrån. Dessa ska ta en timme per gång. Om tjänsten tar längre tid, räknar klubben överskridandet som grann-tjänst, som är gratis.

För tjänster som utförs åt posten och hemtjänsten får pensionärerna betalt per timme. Löner utbetalas av HSB Stockholm som också drar preliminärskatt och redovisar arbetsgivaravgifter.

Kooperativ förening bildas

För att kunna utöka boserviceverksamheten, har det nyligen bildats en kooperativ förening - HSB Reimersholme Boservice ekonomisk förening. Bakom föreningen står de fem bostadsrättsföreningarna, HSB Stockholm, pensionärsklubben och de föräldra-kooperativa daghem som finns på ön.

Medlemskap i den kooperativa föreningen ska enligt stadgarna också kunna vinnas av Stockholms stad, Stockholms läns landsting, ideella föreningar verksamma inom området, kooperativa organisationer samt andra organisationer, vars medlemskap kan vara till gagn för föreningen.

Det blir nu bl a möjligt att anställa en person och erbjuda fönsterputsning och städning till självkostnadspris och även i samarbete med socialdistriktet.

En annan fördel med den nya föreningen är att de boende får mer inflytande över servicen, service och resurser blir mer flexibla och kan samordnas och kompletteras med grann-tjänster.

Pensionärerna är verkligen mycket ambitiösa. Det de inte redan vet tar de reda på. Bland annat ordnade de nyligen en konferens, där de studerade socialtjänstlagen, sekretesslagen och hem-tjänsten.

De tycker också själva att det är roligt. De gör en insats genom att hjälpa andra och de ser resultatet av sitt engagemang. Både Socialförvaltningen och HSB Stockholm ser projektet på Reimers-holme som ett föredöme vad gäller bosomevice till äldreboende.

Ulf Ohlsson/Närbo

3.5. Byssbon - ett samhällskooperativ i Jämtland

Byarna Högarna, Fagerland och Ollsta ligger fem mil norr om Östersund, i nordöstra utkanten av Östersunds kommun. De har totalt 130 invånare, varav 30 är barn upp till 16 år och 32 är ålderspensionärer.

Samhälle i kris

År 1984 var läget för byarna kritiskt. Enligt prognoser skulle elevantalet i skolan ha sjunkit till en nivå, där indragning av skolan var aktuell. Bussen, byarnas enda allmänna kommunikationsmedel, skulle dras in. Vägen, en åtta km smal grusväg fram till väg 88, var i mycket dåligt skick. Större delen av befolkningen hade fastnat i passivitet och hade ingen framtidstro.

Inför hotet att förlora skolan och i förlängning även affären, lyckades några eldsjälar samla byborna runt tanken att de själva måste försöka ändra de dåliga förutsättningarna om byn skulle kunna överleva. 1985 bildades ett byalag och arbetet inleddes med en studie-cirkel "Levande landsbygd".

Byfester anordnades och en rad projekt genomfördes ideellt, bl.a iordningställdes en vävstuga och en ishoc-keyrink. Gamla skolan rustades upp till en utmärkt samlingslokal. Östersunds kommun bidrog med pengar till en del material och har gett ett bra moraliskt stöd till byarna.

Initiativ till kooperativ

Byborna insåg att fler bostäder och ökad sysselsättning var en förutsättning för att få behålla servicen och för att på längre sikt få en utveckling till stånd. Kommunen och HSB kontaktades, men ansåg sig inte ha möjligheter att bygga bostäder i byarna.

Byborna bestämde sig då för att själva ta ansvaret för bostads-byggande, sysselsättning och fritidsverksamhet. Efter dis-kussioner om lämplig organisationsform, enades man om att en ekonomisk förening var den bästa lösningen, eftersom man ansåg principen "en medlem - en röst" vara mycket viktig.

Samhällskooperativet BYSSBON ek förening startades sommaren 1987. Föreningen skall "initiera, stimulera, utveckla och driva verksamheter som boende, småskalig företagsamhet, service samt utbildnings-, fritids- och social verksamhet i syfte att skapa sysselsättning och därmed möjliggöra en inflyttning till byarna". Vid starten tecknade sig 23 personer för medlemskap. Idag är medlemsantalet 43, nära hälften av byarnas vuxna befolkning.

I maj 1989 började det första småhuset byggas i BYSSBONS regi. Det fjärde huset skall stå klart till vintern 1990 och det planeras för ytterligare byggande. Husen har ritats i en för byarna traditionell stil. De ligger utspridda på höjder och smälter in mycket fint i miljön. Husen byggs i lösvirke av hantverkare från trakten och materialet köps, så långt det är möjligt, från företag i Jämtland.

Framtiden

Husen hyrs ut, men den som vill skall vid valfri tidpunkt kunna köpa "sitt" hus till det pris som motsvarar föreningens kostnad för huset. Tanken bakom detta är, att man inte kan räkna med att unga familjer spontant skall flytta till en liten by och bygga hus för 900 000 kr, om de inte är helt säkra på att vilja stanna där. Om det ges möjligheter att hyra och "känna sig för" blir alternativet mer attraktivt.

I BYSSBONS program ingår satsning på småskalig turism genom Gårdssemester, med tillgång till bakstuga, vävstuga, bad och fiske samt turridning på islandshästar.

Flera nystartade företag i bygden är i akut behov av lokaler. Därför projekterar BYSSBON ett företagarhus, men p.g.a problem med finansieringen är föreningens möjligheter i dagsläget små att genomföra projektet på ett ekonomiskt bra sätt.

Det intressantaste av allt är kanske att Riksbyggen nu planerat 6-8 lägenheter för äldre och ungdomar i Högar-na! Byturism är en annan gren att utveckla. Vävstugan i skolan - bakstugan och Fagerlands islandshästar kopplas samman med kanoter, roddbåtar och fiske på Halasjön.

Turisterna ska erbjudas bo på gårdarna, där rum och stugor rustas upp. För bygdeutvecklingen har BYSSBON fått totalt 600 000 kr från länsstyrelsen, lantbruksnämnden och kommunen. En del av pengarna har föreningen avsatt för en projektsekreterare.

Erfarenheter och svårigheter

I denna sammanställning vill vi peka på några av de problem som vi stött på i föreningens byutvecklingsarbete och ge synpunkter på hur de påverkar arbetet. Vår förhoppning är, att det på politisk väg arbetas för att få till stånd gynnsammare förut-sättningar och mindre byråkrati för utvecklingsgrupper. Det gör att fler vågar sig på den spännande utmaningen att arbeta för uppfyllandet av samhällsmålet "Hela Sverige skall leva".

När en byutvecklingsgrupp tar på sig ansvaret att bygga bostäder i sin bygd, ställs organisationen inför många frågor och problem. BYSSBON har sedan våren 1989 drivit bostadsbyggande i föreningens regi. Med de erfarenheter detta gett, vill vi peka på några punkter, där vi anser att ändringar i gällande bestämmelser är viktiga, eftersom intresse finns på flera håll för liknande projekt som vårt. Om man inte är mycket envis är risken påtaglig att projektet självdör, när man ställs inför allt för många "onödiga" problem och bestämmelser som fördröjer och fördyrar arbetet.

Stadgeformuleringar

Det fästs kanske ibland för stor vikt vid formuleringar och ordvändningar. I vårt fall var t.ex ändamålsparagrafen formulerad som följer: "Föreningen har till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att initiera, stimulera, utveckla och driva verksamheter såsom boende, småskalig företagsamhet, service samt utbildnings-, fritids och social verksamhet, i syfte att skapa sysselsättning och därmed möjliggöra en inflyttning till Högarna, Fagerland och Ollsta".

Det skulle ha stått: ... verksamheter såsom permanent boende... eller "bereda andra bostäder än fritidsbo-

städer åt medlemmarna". Det utelämnade, men underförstådda, ordet permanent gjorde att vi för varje tomtköp måste söka förvärvstillstånd enligt lagen (1982:617) om utländska förvärv av fast egendom m.m. Följden blir kostnaden för stämpelavgift på 425 kr och handläggningstid på 3-4 veckor vid varje ansökan.

Handläggningstider

Handläggningstiderna är långa i de flesta instanser. När man ställer sig frågande till detta får man regelmässigt beskedet, att det beror på arbetsanhopning och personalbrist p.g.a personalinskränkningar. Kan det vara en samhällsekonomisk vinst att dra ner på personal med följderna att en mängd byggprojekt blir försenade och fördyrade? Hur många tjänstemannalöner försvinner det inte sammantaget, i väntan på beslut för alla som skall bygga?

Bankerna blir, om vi förstått det rätt, de stora vinnarna, men det kan väl inte vara avsikten med personalinskränkningarna? Speciellt lång har handläggningstiden varit för beslut om statliga lån. I vårt fall tog det sammanlagt ca 6 månader att få det preliminära och det slutliga beslutet. Ärendena handläggs först på kommunen och sedan i länsbostadsnämnden. Vad vi förstår, är det i stort sätt samma beräkningar som görs två gånger. Är det nödvändigt, eller kan det räcka med en instans?

Stödområden

Principen för stödområdesindelning leder till att vissa områden blir klart missgynnade. De som bor i ytterkanterna av Östersunds kommun har lika dåliga, eller sämre, förutsättningar än företagare i exempelvis Strömsund. Trots detta har man i Strömsund möjligheter till klart fördelaktigare företagare.

Gränsen till Strömsunds kommun går strax utanför Kvarna. Om förslaget till ny stödområdesindelning fastställs, hamnar byarna helt utanför stödområdena. Orättvisan blir större än förut. Byarna anser att Länsstyrelsen, som känner länets verkliga förhållanden, skall göra områdesindelning.

Bilskatt

Alla kommuner i Jämtlands län utom Östersund har nedsatt bil-skatt. Vi har lång resväg till Östersund och vi trafikerar samma dåliga vägar som människorna i våra grannbyar i norr, vilka har nedsättning av bilskatten. Det rör sig inte om några stora pengar, men principen känns fel. Häggenås församling borde ha samma avgifter som gäller för Strömsund.

Avstyckning

På landsbygden finns det god tillgång till tomtmark och tomter kan göras stora för att ge plats för potatis- och grönsaksland och för att ge den boende en känsla av rymd och frihet. Liknande tankegångar har hörts på senare år. Vi ställer oss därför frågande inför det faktum att vi, när tomtarealen råkade överstiga 5 000 kvm för att vi ville få en naturlig avgränsning mot grannfastigheten, tvingades betala en extra avgift på 2 865 kr vid avstyckningen (SFS 1988:1 497). Den goda tanken om generösa tomter rimmar illa med bestämmelsen om "straffavgift" för tomter överstigande 5 000 kvm. Detta är ju ändå en måttlig tomtstorlek på landsbygden. Gränsen för tilläggsavgift borde kunna höjas till 10 000 kvm.

Typ av fastighet, avgifter och räntor

I våra byar består bebyggelsen uteslutande av småhus utspridda inom ett stort område. Därför ansåg vi det vara mycket olämpligt att bygga konventionella hyreshus i längor eller klungor. Vi ville bygga enstaka småhus insprängda i bebyggelsen. Husen skulle smälta in i miljön och anpassas till den lokala byggnadstraditionen. Denna önskan ställde till problem, när den garanterade räntan på bostadslån skulle fastställas.

Eftersom husen skulle hyras ut, räknade vi dem som hyreshus. Plötsligt fick vi uppgift om, att husen skulle betraktas som småhus och beskattas enligt schablonmetoden. Det skulle medföra en garanterad ränta på 4,9% första året, mot 2,45 % på konventionellt beskattade fastigheter, och få förödande konsekvenser för föreningen. Möjligheten att hyra ut husen skulle minska drastiskt p.g.a höga hyror. Då byborna som regel måste resa till arbetet, behöver man en moderat hyressättning som motvikt till långa pendlingsavstånd.

Tack vare ett intyg från Taxeringsenheten, att husen enligt 24 paragrafen i kommunalskattelagen kan beskattas enligt den s.k konventionella metoden, om föreningen vid årsskiftet har minst tre hus, kan vi påräkna den lägre räntan. Vad vi förstår är vårt sätt att bygga småhus för uthyrning inte så vanlig, varför det kan bli tolkningsfrågor liknande dem vi råkade ut för. Kan anvisningarna från Boverket till Länsbostadsnämnden klargöra hur man skall behandla frågan? Vi har upplevt den oklara bedömningen av vårt byggprojekt som mycket oroande och frustrerande.

Ulf Ohlsson/ Närbo

3.6 Tuggelite - kooperativt ekologiskt boende i Karlstad

Under hösten 1984 stod fem hus med sammanlagt 16 lägenheter samt ett gemensamhetshus färdiga för inflyttning. Tuggelite öppnade dörrarna för sina invånare. Detta efter ett flerårigt planeringsarbete med mål och visioner om ett miljövänligt, resurssnålt bostadsområde med goda kontakter människor emellan, stora som små. Idag (december -90) har 28 vuxna och 33 barn sina hem i Tuggelite.

Tuggelite ligger 5 km från Karlstads centrum i närheten av andra flerfamiljshus. I Karlstad bor det drygt 75.000 invånare.

En idé växer fram - inspiration och drivkraft

Rachel Carlson, Hans Palmstierna, Rolf Edberg m fl hade under

sextiotalet visat på risker med en exploatering av energi och råvaror som inte tog hänsyn till miljön.

Erfarenheter från sextiotalets bostadsbyggande ledde till att

Nordiska Rådet uppdrog åt några forskare att redovisa ett

teoretiskt exempel på hur ett självförsörjande samhälle, med

bostäder, odling, produktion och avfallshantering, uppvärmning, skola etc skulle kunna fungera. Idéerna presenterades bl a i

tidskriften Forskning och Framsteg våren 1974 som "Den välbalanserade byn".

Centrum för tvärvetenskap i Göteborg var en av de institutioner som engagerade sig i artikelns tankegångar. De började planera en motsvarande bebyggelse i Karlstads kommun - Välsviken. En förening - Välsvikenföreningen - bildades i vars regi en bred studieverksamhet bedrevs.

Trots allt arbete som lagts ner vid Centrum för tvärvetenskap, Välsvikensföreningen och HSB, beslöts vid årsskiftet 1979-80 att projektet skulle läggas ner. De olika intressenterna kunde inte finna någon framkomlig väg att realisera idéerna.

Efter kärnkraftsolyckan i Harrisburg och följande folkomröstning 1980, blev frågor om livskvalitet, energi och naturresurser än mer aktuella i samhällsdebatten. Viljan att hitta alternativa lösningar omfattades av ett stort antala människor.

Till Välsvikenföreningen kom nu människor från andra alternativrörelser. Arbetet i Karlstad på ett nytt bostadsområde tog ny fart utan större inblandning av institutioner och forskare. Ur enskilda människors gemensamma erfarenheter och kunskaper växte projektet Tuggelite fram.

Energisnålt - hur?

Många av oss som bor på Tuggelite var aktiva i Folkkampanjen mot kärnkraft inför folkomröstningen 1980. Att så långt som möjligt minimera energiförbrukningen upplevdes som ett grundläggande mål. Att uppvärmningen inte skulle bestå av elvärme, varken vatten-buren eller direktverkande var viktigt för oss. Vi hade således två problemställningar att ta hänsyn till vad gäller energin;

- hur bära sig åt för att förbruka så lite som möjligt
- vilken uppvärmningsform skulle vi välja

"Besparingsknep"

Husen är extremt täta och välisolerade, 38 cm i väggarna och 65 cm på taket. Runt huskropparna ligger en "krage" med 8 cm tjock isolering för att kylan ska hindras från att "krypa under" husen. Dessutom finns isoleringsskivor 8 cm under och 4 cm över betongplattan.

Genom att huvuddelen av fönsterytorna är vända mot söder och norrsidorna endast är försedda med "gluggar" tas de värmande solstrålarna till vara, respektive onödig avkylning undviks.

Avstånden mellan huskropparna är anpassade så att sydfasaderna exponeras av solen, och inte skuggar varandra. Samtidigt är taksprången väl tilltagna för att det inte ska bli för varmt sommartid.

En stor del av väggar, golv och tak är av betong som har den goda egenskapen att den lagrar överskottsvärme från dag till natt. En förutsättning för att detta ska ske är att luften cirkulerar. Det sker genom ett fläktsystem (som dessutom skall undanröja fukt- och mögelproblem). Det tunga materialet "andas värme" med den omgivande luften och gör att vi effektivare tar vara även på den "gratisenergi" som vi människor, matlagning, lampor mm avger.

Friskluften tas in antingen via ett växthus eller genom ett vindfång (farstu) på norrsidan. Växthusen har dubbla

uppgifter. Dels ger de oss gurkor, tomater, tidig sallad och druvor, dels värmer de effektivt upp friskluften. Det senare märks i synnerhet under soliga vinterdagar då uteluften kan ligga på 10-20 minusgrader medan luften i växthuset når upp till 25 grader plus. Vindfånget har till uppgift att hindra luft att rusa in i lägenheten när vi går ut och in.

Nattetid faller vi ner de värmereflekterande persien-
nerna för att undvika kallras och minska värmeförlus-
terna genom förnstren. Med de här besparingsknepen, och
några andra små finesser, har vi lyckats minska vårt
behov av tillförd energi jämfört med
nyproducerade hus av samma storlek radikalt.

Uppvärmningssystem

Vår huvudkälla de första två åren var en pelletspanna. Pellets är ett hoppressat torkat biobränsle av bark, torv eller ved. Den första brännaren vi använde oss av hade för hög driftsosäkerhet. Utvecklingen på fastbräns-
leanläggningar i storlek som passar oss har gått lång-
samt till föjd av det låga oljepriset. Sedan ett år
tillbaka deltar vi i ett projekt med en ny typ avpel-
letsbrännare. Den ser ut att hålla måttet. Ett fast-
bränslesystem kräver alltid mer arbete än olja och el.
Daglig tillsyn är nödvändig. Vid driftstörningar an-
vänder vi olja, när inte solen ger tillräcklig energi
genom de solfångare å 120 m2 som installerades i augus-
ti 1988.

Mulltoa

På Tuggelite har vi valt att sätta in mulltoaletter i
lägenheterna. Samhället lägger ner stora resurser för
att ta vara på mänskliga restprodukter. Det är tveksamt

om det är för att spola skit och urin som vi ska använda vårt vatten. I mulltoan slänger vi även ner skal- och matrester. Efter lagring i två till fyra år efterkomposterar vi materialet, för att sedan använda det som näring till buskar och träd. Vi är inte helt nöjda med våra mulltoör. Bristande förmultning och tidvis flugor är inte acceptabelt. Även här behövs vidareutveckling.

Vårt avloppsvatten är fritt från toalettprodukter vilket gör att vi kan återanvända vattnet, sedan det passerat en tvåkammарbrunn, tillväxter i och utanför växthuset.

Integritet och gemenskap

Även vi på Tuggelite har behov att ha en privat sfär, vårt eget familjära, privata krypin. De sexton lägenheterna är i två

storlekar. De mindre, envåningslägenheterna har en bostadsyta på 96 m². Huvuddelen, tolv lägenheter, består av tvåvåningslägenheter på 120 m². Varje lägenhet har sitt eget kök, toalett, badrum, vardagsrum och ett varierade antal sovrum. Som brukligt är i moderna lägenheter har vi kyl, frys och elspis. Varje hushåll har kallförråd, uteplats och en mindre odlingslott.

Den gemensamma sektorn

Vi har sökt uppnå något som skulle kunna kallas byggemenskap med Tuggelite, i den meningen att alla ska känna till varandra, inte vara anonyma. Varje bostadsrätt har andel i gemenskapshetshuset på 324 m², i marktytor och lekplatser, i de fyra jordkällarna, snickarverkstad, gräsklippare, skottkärror, snöredskap mm.

Gemensamhetshuset är under dagtid uthyrt till kommunen för daghemsverksamhet. Själva kan vi utnyttja det under kvällar och helger. Utöver ett samlingsrum som sväljer upp till 50 personer finns köksutrustning, tvättstuga med torkrum, vedeldad bastu, fotolab, två vävstolar, pingisbord, TV och en enkel musikanläggning. Det är framförallt tre skäl till att ha vissa saker tillsammans; det spar resurser, det blir billigare för var och en, det ger tillfällen till sociala kontakter. Huset används till en rad skilda aktiviteter; gymnastik för barn och vuxna, såväl privata som gemensamma fester och möten, bordtennis, fiolkurser och dragspelskurser etc. Ja, kort sagt gemensamhetshuset blir vad vi gör det till.

Områdets skötsel

Vi söker att så långt det är möjligt klara områdets skötsel på egen hand. Någon anställd har vi inte. Det löpande arbetet med gräsytor, snöröjning, byte av lampor, viss städning mm alterneras veckovis mellan fem arbetslag. Dessa har även ansvar för att fika serveras vid föreningens månadsmöten, att mat lagas på arbetsdagar samt att bastun tänds på fredagarna. Varje arbetslag har dessutom ett ansvarsområde; för pannrummet, tvättstugan etc.

På arbetsdagar utför vi arbeten för områdets skötsel typ målningensarbeten, bygge av lekplats, gemensamma rabatter, staket-byggen, storstädningar, ja allt som kan komma ifråga för att hålla Tuggelite fräscht. Vid de utvärderingar som vi gjort i föreningen har det betonats hur viktigt den här arbetsgemenskapen är.

Beslut, demokrati

De flesta beslut tas i stormötesform på våra månadsvis återkommande husmöten. Området är inte större än att denna beslutsordning kan fungera. Ordförande och sekreterare för mötet alterneras genom att veckans arbetslag utser dessa inom sig. Alla äger rätt att ta upp de frågor han/hon vill. Det är bara att anteckna ärendet på föreningens anslagstavla.

Vi ser det som oerhört viktigt att ingen skall känna sig överkörd. Det finns inte utrymme för allt för skarpa konflikter i inre angelägenheter. En förutsättning är att alla är välinformerade om vad som är på gång och vad som beslutas. Som stående punkt på dagordningen finns därför vem som personligen informerar den som inte är närvarande. Lagen om bostadsrättsföreningar föreskriver att det ska finnas en styrelse. Vår styrelse fattar inte många beslut och dessa skall redovisas på följande husmöte.

Informella kontakter

De flesta kontakter Tuggelitebor emellan är inte organiserade inom föreningens ram. Det är en orimlighet att umgås lika mycket med alla. Läggnig, intresse och livssituation, men även var i området lägenheten är placerad styr vilka man umgås mest med. Två dagar i veckan träffas de som är hemma med småbarn och äter lunch tillsammans. Andra familjer har matlag en kväll i veckan. Gemensamma inköp organiseras, av honung, grönsaker och rotfrukter från alternativa odlare i närheten, kaffe och bananer från Nicaragua.

Att förverkliga en idé - förutsättningar och problem

Det finns några viktiga förutsättningar som måste vara uppfyllda för att det skall gå att genomföra projekt motsvarande Tuggelite.

En förutsättning är god kunskap på nära håll. Det gäller såväl teknisk kompetens som kunskap om hur byggbranschen med tillhörande juridik, finansierings- och ansvarsregler fungerar. På marknaden arbetar ingen idéellt, vilket ställer höga krav på hur dessa kontakter sker.

En annan förutsättning är ett gott grepp om ekonomin och finansieringsformer under hela projektet. Speciellt viktigt är detta under projektets inledning. För att projektet ska kunna genomföras krävs att vissa lösningar, önskemål mm måste stå tillbaka till förmån för annat.

Ytterligare en förutsättning är att man redan i ett tidigt skede har preciserat de speciella villkoren i projektet så att dessa ingår redan i den översiktliga fysiska planeringen.

Finansiering

En svår passage för genomförandet är hur finansieringen under planerings- och projektiden skall ske. Vi löste det genom att varje hushåll satsade egna pengar, totalt 25.000 kronor per hushåll, uppdelat på ett antal etapper. Varje hushåll hade möjlighet att före varje etapp dra sig ur projektet eller "sälja" sin del.

Reglerna för statlig bostadslåning tar inte i tillräckligt stor utsträckning hänsyn till att driftskostnaderna under hela

byggnadens livslängd kan sänkas, tack vare vissa merinvesteringar under uppförandet. Detta medför att avståndet mellan den faktiska kostnaden och belåningen blir för stort. Att utforma bostäder för låga drifts- och underhållskostnader måste premieras och avspegla sig i bottenlånen.

Ytterligare en hämsko är, att till skillnad från vad gäller de statliga lånen, sker värderingen av området som underlag för bottenlånen inte förrän projektet är färdigbyggt. Risk finns för att det blir ett icke belåningsbart gap mellan bottenlånen och de statliga lånen.

Erfarenheter

Till sist hoppas vi att Tuggelite skall fungera som inspirationskälla. Förhoppningsvis skall våra erfarenheter, goda som mindre goda, kunna vara ett steg i utvecklandet av ett boende, med social samhörighet, aktivt förvalterskap och låg energi- och resursanvändning.

Karin Carpentier/Koopi

3.7. Konsum och hemtjänsten - ett projekt kring närbutikens betydelse för äldreomsorgen i Stockholm

Konsum Stockholm och Socialförvaltningen i Stockholms kommun arbetar med ett projekt som de kallar "Närbutikens betydelse för bl a äldreomsorgen samt former för att utveckla den".

Projektets syfte

Projektet syftar till att främst Konsum Stockholm och Stockholms kommun tillsammans med andra huvudmän (t ex post, apotek och bank) i ett par olika socialdistrikt ska försöka finna samordningslösningar för när servicen. På så sätt skulle den kunna få ekonomiska förutsättningar att fungera tillfredsställande för främst äldre och handikappade men även för andra invånare.

Idén är att undersöka närbutikens möjligheter - ekonomiskt, organisatoriskt och fysiskt - att utöka sin egen verksamhet med exempelvis caférörelse, färdiglagad mat, katalogförsäljning, enklare postärenden, förmedling av apoteksvaror etc. Butikens möjligheter att sköta hela eller delar av hemtjänstens arbete med varuförsörjningen ska också undersökas.

Förberedelser

I ett par socialdistrikt, som är intresserade av ett samarbete, har det gjorts en kartläggning av små konsumbutiker som riskerar att läggas ner om det inte sker en väsentlig ökning av deras försäljningsunderlag.

Det gällde då bl a att ta reda på om butikerna hade en lokalyta som räcker till för en aktivitet utöver varuförsäljning eller som har en ledig lokal i direkt anslutning till den nuvarande. Det är också viktigt att butiken är lättillgänglig även för handi-kappade.

Ett annat kriterium är om det är många som blir berörda om butiken läggs ner. Det är också viktigt att området har ett stort antal äldre boende, som innebär att hemtjänsten kan vara intresserad av ett samarbete. Projektgruppen har nu hittat ett antal sådana butiker.

Inom Konsum Stockholm pågår för närvarande en provförsäljning av färdig mat. En idé är att man skulle kunna sälja färdig mat till pensionärer, vilken de skulle kunna äta i butiken eller i en när-belägen lokal som ordnas av hemtjänsten.

Ytterligare möjliga samarbetspartners

För att få ytterligare ekonomiskt underlag ska projektgruppen ta kontakt med posten centralt för att ta reda på i vilka områden de skulle vara intresserade av ett samarbete.

Gruppen ska också undersöka om det finns intresse för ett samarbete med Apoteksbolaget. Ett sådant har funnits t ex i Älta och där finns det erfarenhet att hämta.

4. NÅGRA INTERNATIONELLA ERFARENHETER

Kooperativ anknytning i nära anslutning till boendeområden är inget unikt för Sverige. Tvärtom finns i åtskilliga länder erfarenheter från vilka vi har mycket att lära. I detta kapitel presenterar vi några sådana exempel från tre länder i tre olika världsdelar.

Närmaste exemplet kommer från Köpenhamn i Danmark, där bostads-området Tingbjerg utvecklat en verksamhet som många svenska kooperatörer besökt för att hämta intryck och idéer ifrån. På betydligt större avstånd har vi Japan och Argentina, varifrån de andra exemplen är hämtade.

Curt-Olof Mann/Koopi

4.1. Tingbjerg i Köpenhamn

Inom Storköpenhamn samordnar Socialt Boligbyggeris Ungdomsklubbar (SBBU) verksamheten i ett 30-tal bostadsområden. Totalt berörs ca 15 000 lägenheter. Tingbjerg är det största bostadsområdet av dessa.

Området byggdes i två etapper under åren 1955-1958 och 1955-1971. Totalt finns i Tingbjerg 2.300 lägenheter och ca 7.000 boende. Av dessa är 2.500 barn i åldrarna 0-18 år.

Lägenheterna upplåts med hyresrätt av två allmännyttiga bostads-företag. Av dessa har Föreningen Socialt Boligbyggeri (FSB) den största delen. Som i alla andra all-

männyttiga bostadsområden i Danmark är lägenheterna förbehållna låginkomsttagare med barn.

Förutsättningar

Finansieringen av SBBU:s verksamhet svarar dels kommunen och dels staten för. De skjuter bl.a till medel i samma utsträckning som om verksamheten skulle varit i kommunal regi. Därutöver svarar de boende själva för viss finansiering, dels genom avsättning från hyran till en social fond och dels genom medlemsavgifter för de olika klubbverksamheterna.

I Tingbjerg, liksom i andra områden där Föreningen för Socialt Boligbyggeri finns, har kommunen överlåtit ansvaret för den sociala kultur- och fritidsverksamheten till FSB.

I Tingbjerg är arbetslösheten högre och medelinkomsten lägre än i de flesta andra bostadsområden i Köpenhamn. Tingbjerg är område som i många avseenden är typiskt för bebyggelse från denna tid, men samtidigt ett lysande exempel på att det inte finns några "dåliga" förutsättningar. Istället är det mer en fråga om vad man gör med de förutsättningar man har.

Positiv människosyn genomsyrar verksamheten

Vad skiljer då Tingbjerg från andra områden som haft liknande förutsättningar?

Istället för de sociala problem som ofta förknippas med dessa områden finner man att brottslighet, vandalisering och drog-missbruk är betydligt mindre förekommande i Tingbjerg än i fler-talet andra bostadsområden i Köpen-

hamn. Här bildar andra generationens barn familj och söker bostad i området.

I Tingbjerg har man utvecklat en praktisk idé om hur ett "nytt" bostadsområde skall utvecklas till en hembygd för de människor som bor där. Idén bygger på en positiv människosyn som stimulerar engagemang och ansvar, och som syftar till att utveckla bostads-områdets sociala liv.

Pensionärerna som resurs

De två viktigaste grupperna är pensionärerna och barnen. Pensionärerna har tid och livserfarenhet. De har tid att se det som händer omkring dem och tid att prata med dem de möter. De är också bärare av traditioner och många viktiga yrkesroller som det finns behov av i ett bostadsområde.

I Tingbjerg säger man "ni är bara pensionerade från jobbet, inte från livet, vi behöver er här". Detta att känna barn och ungdomar leder i sin tur till naturliga relationer som skapar trygghet, också för de äldre.

Barnen i centrum

Det finns många barn i "nya" bostadsområden. I Tingbjerg har de rätt att känna att de deltar i en meningsfull sysselsättning för att inte använda sin överloppsenergi på annat sätt. De har behov av att hitta sin roll och känna att de behövs. De vill ha en uppgift som ger ansvar och självkänsla. När det visat sig att de klarar av en uppgift ger det ökat självförtroende och skapar lust att uppnå ytterligare mål.

Genom barnen går det också att engagera föräldrarna. I Tingbjerg betonas att barn har rätt att drömma, och att det är de vuxnas ansvar att se till att de kan förverkliga sina drömmar. Får de inte den möjligheten är det lättare att fly från verkligheten med en pipa hasch och dagdrömma.

Curt-Olof Mann/Koopi

4.2. HAN-grupper i Japan

Satsningen på lokalsamhället är en av de viktigaste faktorerna bakom de senaste 15 årens konsumentkooperativa uppsving i Japan. Hemligheten består i den konsekventa satsningen på uppbyggnad av s.k. HAN-grupper.

Av konsumentkooperationens ca 12 miljoner medlemmar är närmare 3,5 miljoner med i de nära 470 000 HAN-grupperna. Dessa utgör grundstenen i de senaste årens utveckling inom den japanska konsumentkooperationen. Förr talade vi i Sverige om inköpsringar, men det täcker inte hela innebörden i dess japanska motsvarighet. HAN-gruppen är en sammanslutning av minst fem familjer som tillsammans handlar från den kooperativa föreningen.

Viktig social roll i bostadsområdet

Japan är ett av världens mest tätbefolkade och industrialiserade länder. I detta land distribueras varor genom dessa system fortfarande direkt hem till kvartret. Normalt tillhandahåller föreningen 500-600 varor - mest torra livsmedel och djupfryst - för direktdistribution. Familjerna fyller i en beställningssedel och sänder in den till föreningens distributionscentral. Veckan efter anländer varorna per lastbil till bostadsområdet. Familjerna hjälps åt att fördela varorna när de anländer. En ny beställning lämnas in för nästa vecka o.s.v.

HAN-gruppen består dock inte endast av inköpsverksamhet. Grupperna spelar också en viktig social roll för

medlemmarna i konsumentföreningarna. Det är i HAN-gruppen man träffas för att testa och provlaga maten. Det är genom HAN-gruppen man utövar sitt inflytande över vilka varor konsumentföreningen ska satsa på, och det är genom den man kommer i kontakt med studiecirkelar och andra aktiviteter.

Ny teknik ökade effektiviteten

Den japanska konsumentkooperationens varor distribueras idag till ca 30 procent på detta sätt. Det är inte ett system enbart för glesbygden (någon glesbygd med svenska mått mätt kan man inte tala om i Japan), utan är lika utbyggt i Tokyo, Kobe och andra miljonstäder.

HAN-systemet växte fram som en reaktion mot oskäligen rispriser. Från början var det alltså frågan om att eliminera mellanhänderna och få bra och billigt ris direkt från producenterna.

Idag har detta vuxit ut till ett datoriserat distributionssystem. Men även om den här hanteringen är mycket rationell och effektiv är varorna inte billigare än i butiken. Trots allt är detta ett dyrbart distributionsystem, som har lägre ekonomisk lönsamhet jämfört med butiksförsäljningen. Grundtanken - att vara ett bättre alternativ än privathandeln - är dock densamma.

Stort motstånd från privathandlare

En av orsakerna bakom HAN-gruppernas tillkomst är också de stora svårigheter föreningarna mött när det gäller etablering av nya butiker. Konsumentföreningarna har ofta svårt att få köpa mark, vilket är den stora brist-

varan i Japan. De privata handlarnas motstånd och inflytande är stort både lokalt och på riksplanet.

HAN-grupperna upphör dock inte även om konsumentföreningen bygger en butik i området. Tvärtom är det så att det först måste finnas tillräckligt många HAN-grupper i området innan det över huvud taget bedöms som möjligt att starta en butik. När sedan denna har öppnat fortsätter familjerna att träffas i butiksgupper som aktivt deltar i besluten om butikens verksamhet.

Återbäringen för en HAN-grupp kan ligga på 2 procent och betalas ofta ut var fjärde månad. För medlemmar som handlar i butikerna lämnas omkring 1 procent i återbäring mot uppvisande av kvitto.

Det finns ett slags omvänd köptrohet inom den japanska konsumentkooperationen. I och med att man måste vara medlem för att få handla i en konsumentförenings butik blir det naturligt att HAN-grupperna spelar en viktig roll även för butikerna.

Kvinnorna dominerar

Hemarbetande kvinnor dominerar verksamheten. En av frågorna inför framtiden är om grupperna kommer att få problem när allt fler kvinnor söker sig ut på arbetsmarknaden. Trots farhågorna tror många bedömare att HAN-grupperna kommer att spela en viktig och betydande roll även i framtiden. Kanske kommer de äldre som lämnar arbetsmarknaden att till viss del att ta över kvinnornas insatser.

Tjänstesektorn växer

Det japanska samhället står nu inför nya förändringar. En allt större tjänstesektor håller t.ex på att växa fram. Detta för att möta de nya behov i samhället som bl.a en kraftigt växande äldre generation har. Givetvis kommer detta att påverka även konsumentkooperationens roll.

Just nu pågår ett arbete med att analysera och dra olika slut-satser kring kooperationens roll i den fortsatta samhällsutvecklingen. Den traditionella rollen som varudistributör bedöms komma att minska. Tonvikten kommer allt mer att inriktas på tjänste-området och det som hör ihop med människors livsmiljö och begreppet livskvalité.

Ett exempel på detta kan hämtas från Yokohama. I staden finns ca. 45.000 HAN-grupper fördelade på 13 olika distrikt. Några av HAN-grupperna är koncentrerade på arbete med förebyggande hälso- och sjukvård. De har i sin tur länkar till kooperativt drivna sjuk-hus. I en sådan HAN-grupp gör man egna hälsokontroller, diskuterar mat- och hälsofrågor samt bedriver lokalt opinionsarbete.

Ett av gruppens resultatet är att man lyckats få ner saltintaget med 50% på två år. Regelbundna hälsokontroller genomförs med egna instrument som man fått från sjukhuset. I ett protokollsblock för var och en in resultat och kan på så sätt följa sin egen hälso-utveckling. Givetvis får man utbildning om hur man använder och avläser instrument. Till HAN-gruppens förfogande finns även en läkare från sjukhuset som ställer upp med rådgivning och stöd i gruppen arbete.¹

¹ Källor: Texten är sammanställd utifrån artiklar av Kaj Embrén.

Lars Bryntesson/Koopi

4.3. Campo Herrera i Argentina

Samhällskooperativet Campo Herrera i nordvästra Argentina bildades 1967. Bakgrunden till starten av kooperativet var den stora arbetslöshet som blev följderna av att ett flertal sockerbruk i trakten stängdes. Ytterligare en drivkraft var att förbättra de sociala villkor som människorna i samhället levde under. Kooperativet kunde startas med stöd av en statlig institution och provinsbanken.

Kooperativet har karaktären av ett arbetskooperativ med 135 medlemmar, vilka arbetar på fälten i området. Under skördetiden anställer man ytterligare ca 350 personer. Enligt uppgift från hösten 1987 omfattar kooperativet 2.000 hektar jord. Totalt bor 1.400 personer i kooperativet.

Marken ägs av kooperativet, och varje hushåll får disponera en mindre jordlott för sin egen odling. Huvudsakligen odlas socker-rör, men också citrusfrukter, majs och skog.

Vid sidan om odlingen har kooperativet en stor hönsgård med stor produktion av kycklingar, samt egen grisuppfödning. Vidare finns en textilverkstad som framför allt sysselsätter kvinnorna, och för husbyggnation har man egen tillverkning av tegel.

De sociala villkoren för människorna har påtagligt kunnat förbättras genom åren. Nya bostäder har byggts. Skolan har utvecklats, och rymmer idag även undervisning på gymnasienivå. Några av kooperativets ungdomar läser vid universitetet i Tucuman.

Kooperativet svarar för människornas behov av socialvård och hälsovård. Man har dessutom en egen affär och en egen gemensam klubblokal. Medlemmarna äger emellertid själva sina egna bostäder och jordlotten kring dessa.

Medlemmarna i kooperativet är mycket aktiva i verksamheten. Var-annan månad hålls medlemsmöte, vilka brukar vara mycket väl-besökta. Man har hemliga och slutna val av styrelse och andra förtroendevalda. Kooperativet är politiskt och religiöst obundet.

En viss rotation av funktionerna förekommer, både vad gäller arbetsuppgifter i produktionen och i olika ledningsuppgifter.

Kooperativets ekonomi har varit stark, trots en kris som drabbade sockerproduktionen under åren 1983-85. Man har samarbetat med en sockerfabrik, men hade hösten 1987 förhoppningar om att kunna bygga en egen anläggning för sockerframställning.

Fem personer, med tillgång till fullt modern kontorsutrustning, är sysselsatta i administrationen. Kooperativet är medlem både i den kooperativa federation i Argentina som organiserar arbets-kooperativ och i den federation som verkar inom jordbrukssektorn.²

² Källa: Reserapport från Kooperativa studiegruppens resa i Argentina och Brasilien, hösten 1987.

5. SAMLADE ERFARENHETER OCH FRAMTIDA BEHOV

I vår kartläggning har vi kunnat se ett brett spektrum av nya kooperativa verksamheter med boendeanknytning. Flera av dessa utvecklas inom de bostadskooperativa organisationerna HSB och Riksbyggen, bl.a. i form av service- eller områdeskooperativ som ägnar sig åt flera typer av verksamhet.

Vi har vidare sett exempel på kooperativ som utvecklats på andra gruppers initiativ. Till dessa hör exempelvis hantverkskooperativ som bildas för att stödja det lokala hantverket och hantverks-traditionen samt lokala konsumentkooperativ där medlemmarna utgörs av invånarna i en viss by eller bostadsområde. Vidare har vi sett flera exempel på samhälls- och bykooperativ.

I detta kapitel försöker vi sammanfatta några viktiga erfarenheter från arbetet med att utveckla kooperativa verksamheter med boendeanknytning.

5.1. Boendeområdets kooperativa möjligheter

En grundläggande fråga är huruvida boendeområdet i sig kan utgöra en bra utgångspunkt för kooperativa aktiviteter. Traditionellt brukar vi ju dela upp grunderna för kooperativ organisering i antingen **konsumtion** eller **produktion**. Att betrakta ett geogra-fiskt område, boendeområdet, som en motsvarande grund innebär ett något annorlunda perspektiv.

I de fall då boendet i sig sker i kooperativ form, t.ex. bostads-rättsföreningar inom HSB och Riksbyggen, är grunden för organi-seringen **konsumtion**. Dock har vi sett flera exempel på att gemen-samma angelägenheter

som förenar människor i ett visst område kan röra **både konsumtion och produktion**. En och samma verksamhet kan rent av möta behov både av service och arbetstillfällen på en ort.

Hittills har detta särskilt gällt kooperativa verksamheter i glesbygd. Vi ser goda möjligheter till en motsvarande funktions-integrerad utveckling också i storstädernas bostadsområden, där allt mera av samhällets kooperativiserade service kan komma att ske i anknytning till boendet. Därigenom kan t ex bostadsrätts-föreningar och områdeskooperativ komma att ge både ökad service (konsumtion) och arbetstillfällen (produktion).

5.1.1 Behov och drivkrafter

Vi kan se **två olika typer av behov** till grund för boendedområdes-anknutna kooperativa verksamheter:

o För det första behovet av att en verksamhet i sig finns i nära anknytning till bostaden, främst service och omsorg. Här kan vi också räkna in olika former av boende som anpassas till grupper med särskilda behov och intressen, t.ex. särskilt boende för allergiker och äldre samt boende i s.k. ekobyar. I dessa fall handlar det främst om **konsumtion**, men där inslag av produktion (t.ex. grannhjälp) kan förekomma och därmed berika verksamheten.

o För det andra att verksamheten behövs för områdets eller ortens utveckling och överlevnad, t.ex. samhälls- och by-kooperativ samt kooperativ för att främja turism på orten. I dessa fall har verksamheten betydelse även för andra än de som direkt drar nytta av den, eftersom det ofta handlar om att över huvud taget kunna bo kvar. I dessa fall handlar det främst om **pro-**

duktion, men ofta med alla lokala konsumenter som medlemmar och ägare.

Vi kan vidare urskilja två skilda drivkrafter bakom införandet av kooperativa former i anknytning till boendet:

o Den ena handlar om att organisera verksamheter med ekonomiskt innehåll, antingen starta något nytt eller utveckla en befintlig verksamhet.

o Den andra drivkraften är en vilja att förändra det sociala livet i ett område, eller förbättra människors livskvalitet i olika avseenden.

Drivkrafterna förenas ofta i de olika verksamheterna, men går likväl att finna i olika stor utsträckning hos olika aktörer. För de människor som för sitt eget behov bildar och driver kooperativ torde den första vara starkast. För beslutsfattare som före-språkar kooperativa lösningar för andras räkning förefaller den andra drivkraften vara den viktigaste.

Flera verksamheter, bl.a. de projekt som erhållit ekonomiskt stöd från boendeservicedelegationen, har inriktats på utvidgad boende-service. I dessa fall är ofta syftet att åstadkomma en fullgod samhällsservice genom en effektiv samordning av olika ekonomiska, materiella och mänskliga resurser.

5.1.2 Storstad - landsbygd

På landsbygden tycks finnas en stark tendens till att verksamheter har boendeområdesanknytning, i det avseendet att den primära målsättningen är att byn eller bygden ska överleva. Detta beror givetvis på att många regioner är hotade, men hänger också samman med att

landsbygdsbornas livsfunktioner är rumsligt integrerade på ett helt annat sätt än i städerna. Oavsett om man startar ett dagis, en konsumentförening eller ett kooperativ för att främja turism så handlar det om att det ska vara möjligt att bo kvar i - och även flytta till - byn eller bygden.

I en större stad finns det däremot en funktionsuppdelning mellan olika geografiska delar av staden. I vissa delar bor man, i andra arbetar man och i åter andra handlar man. Här är möjligheterna till gemensamma verksamheter i bostadsområdet inte lika goda, men behoven ofta desto större. Erfarenheterana visar att kooperation kan visa vägen genom en ökad grad av integration av de olika funktionerna.

På landsbygden känner människor i stor utsträckning varandra, medan storstadens invånare ofta är okunniga om varandras bakgrund och intressen. Trots att man lever nära varandra i rumslig bemärkelse är den sociala distansen ofta stor. Steget att starta och driva kooperativ tillsammans blir därmed också stort.

Situationen i storstäderna är givetvis inte enhetlig. Det är stora skillnader mellan exempelvis allmännyttiga bostadsområden från 60-talet och lokala, ofta små, kooperativa bostadsrättsföreningar. I de senare har man en närmare kontakt mellan hushållen, inte minst genom det gemensamma ansvar som är grunden för bostadsrättsföreningens existens. Historiskt har kooperationen i Sverige utvecklats starkast i tätorterna.

En viktig uppgift för framtiden bör därför vara att överföra kooperativa erfarenheter och arbetsformer till de allmännyttiga bostadsområdena i storstäderna. Flera av de projekt som Boende-servicedelegationen beviljat

stöd till har haft denna ambition. Erfarenheterna från dessa projekt måste tas väl tillvara även efter projekt-tiden, liksom att nya verksamheter behöver uppmuntras.

En annan utmärking består i att överföra "landsbygdens närhet och gemenskap" till storstäderna. Projekt i storstädernas bostads-områden har ibland en uttalad ambition i denna riktning. På så vis vill man lägga grunden till en "uppåtgående spiral" i området. Det finns också exempel på att detta lyckats, t.ex. Tingbjerg i Köpenhamn och Eriksbo i Göteborg.

Som vi tidigare redovisat utvecklas i Stockholm nya former för samverkan mellan hemtjänsten och en Konsumbutik i ett gemensamt projekt mellan socialförvaltningen och konsumentföreningen. Denna modell är förmodligen angelägen och möjlig att tillämpa i såväl storstads- som glesbygdsregionerna.

5.1.3 Etablerad kooperation och ny

Låt oss inledningsvis konstatera att den kooperativa upplåtelse-formen, bostadsrätten, bygger på småskalighet och i sig har stora möjligheter till utveckling av boendeanknutna verksamheter. Inom en existerande bostadsrättsförening finns ett utvecklat själv-bestämmande som ger de boende det fulla inflytandet över föränd-ringar inom föreningen.

HSB:s och Riksbyggens kooperativa idégrund ger medlemmarna goda möjligheter att utveckla verksamhet i nya former och inom otraditionella områden. De lokala föreningarna innehåller själva betydande ekonomiska, materiella och personella resurser samt inte minst en gemensam organisation. Därmed utgör de också en intressant

samarbetspart för många kommuner, som här kan se en god möjlighet till stora samordningsvinster såväl på lokal- som personalsidan.

HSB:s och Riksbyggens insatser för att initiera och stödja nya projekt kring kooperativ utveckling inom framför allt sina egna organisationer har generellt sett varit framgångsrika. Bostadskooperationen synes ha en inneboende förmåga att utveckla sin verksamhet av egen kraft i högre grad än t ex allmännyttiga bostadsområden.

De bostadskooperativa organisationerna utgör en stor potential också när det gäller att stödja andra boendegrupper och deområdesanknutna projekt med kooperativ inriktning. Genom sina erfarenheter av kooperativ organisering samt kompetens och resurser på ett flertal områden skulle man i större utsträckning än idag kunna ge nya kooperativa verksamheter aktivt stöd i olika faser, och i den utsträckning medlemmarna och deras lokala organisationer så önskar.

Det händer mycket också utanför de bostadskooperativa organisationerna som tangerar deras verksamhetsområde och där de, förutom att bidra till utvecklingen, också kan hämta erfarenheter, kunskaper och inspiration. Detta har börjat ske i allt större utsträckning, och idag sker utvecklingen av ny Kooperation allt oftare i fruktbar dialog mellan gammal och ny.

Bostadsrättsformen har under senare år kompletterats med en försöksverksamhet kring s.k. kooperativ hyresrätt, vilken för närvarande utreds. Den kooperativa hyresrätten har bl.a. använts för utveckling av olika typer av boende för särskilda kategorier, t.ex. äldre, ungdomar, allergiker och s.k. ekobyar.

Även andra grenar av etablerad Kooperationen har stor anledning att utveckla boendekområdesanknutna verksamheter. Erfarenheterna från den japanska konsumentkooperationens satsning på s.k. Han-grupper, vilka vi redogjort för tidigare, bör prövas även i Sverige.

Vidare skulle Konsum kunna fylla en mer aktiv roll när det gäller att lösa varudistributionen i byar och stadsdelar med vikande kundunderlag och därmed utan möjlighet att driva en traditionell dagligvarubutik. I samverkan mellan Konsum och de boende skulle man dels kunna använda både frivilliga och professionella arbetsinsatser och dels hitta sätt att utvidga serviceutbudet och där-igenom underlaget. På liknande sätt bör man kunna hitta samverkansformer för exempelvis lokala inköpsföreningar och bilandelsföreningar.

5.1.4 Ekonomiska förutsättningar och effekter

Som vi tidigare konstaterat förefaller bostadskooperationen ha en inneboende förmåga att utveckla sin verksamhet av egen kraft i högre grad än t ex allmännyttiga bostadsföretag. De senare synes vara mera beroende av statliga utvecklingsmedel än de genuint kooperativa modellerna.

Flera kooperativa projekt inom allmännyttan har emellertid visat att det även här finns goda förutsättningar att utveckla ny Kooperation. Gemensamt för såväl bostadsrättsområden som hyres-rättsområden är dock, att övertagande av hittills offentliga serviceuppgifter kräver avtal om kommunal upphandling. En ren övervältning av kostnader från kommunen till de som bor i vissa bostadsområden är inte acceptabel, och skulle avsevärt försvåra en utveckling i riktning mot fler områdesanknutna kooperativ.

Satsningar på boendeyområdesanknutna kooperativa verksamheter kan medföra positiva ekonomiska effekter såväl för den offentliga sektorn, främst kommunerna, som för de enskilda hushållen. Så har t.ex. HSB och Riksbyggen kunnat pressa kostnaderna i kooperativ barnomsorgsverksamhet i ett flertal kommuner genom aktiv lokal-planering, organiserad föräldramedverkan och stöd i ekonomi- och personaladministrationen.

Vidare kan ett service- eller områdeskooperativ utgöra en platt-form för sektorsövergripande samarbete mellan olika vård- och servicegivande förvaltningar i en kommun. Därmed skapas goda förutsättningar att bättre nyttja de ekonomiska och personella resurser som riktas till invånarna i t.ex. ett bostadsområde. Dessutom kan ökad effektivitet uppnås genom att vissa insatser samordnas med annan befintlig personal i bostadsområdet, t.ex. fastighetsförvaltaren. Exempel på detta finner vi i service-kooperativet Snopptorp, vilket vi tidigare har redovisat.

För de boende handlar det främst om att bättre få sina behov tillgodosedda, bl.a. genom att få bättre inflytande över verksamheten. Dessutom kan frivilliga insatser, i mer eller mindre organiserad form, komplettera och förstärka det professionella arbetet. Sådana insatser innebär ett ofta välkommet tillskott till verksamheten, samtidigt som det berikar området socialt.

Hushållen påverkas givetvis positivt av ett förbättrat nyttjande av kommunernas resurser. De aktuella kooperativa verksamheternas ekonomiska effekter för hushållen är dock inte alltid entydiga. Det finns exempel på att människor anser att de genom en avgift till kooperativet får betala en gång till för sådant som de egentligen redan har betalt genom skattsedeln.

Detta skall ställas mot att hushållen, genom kooperativet, får ett medel som ger dem bättre möjligheter att kontrollera vart pengarna tar vägen, och en mer påtaglig känsla av att de själva har igen det de betalar.

5.2. Från möjlighet till verklighet - att ta tillvara erfarenheter

Generellt kan sägas att en rad villkor bör uppfyllas för att något som ser ut som lovande möjligheter i ett bostadsområde eller i en by ska kunna bli fungerande Kooperation. Likaså kan vissa bestämda sätt att gå tillväga sägas vara riktiga, medan andra inte är det.

I detta avsnitt tar vi upp erfarenheter som dels pekar på nödvändiga förutsättningar och dels viktiga principer för att boendeanknuten Kooperation ska fungera. Grundläggande är hur verksamheten initieras och växer fram. Bland de projekt och kooperativ som ingår i de bilaga förteckningarna finns det exempel på en mångfald olika initierings- och framväxtprocesser.

A. Upplevda gemensamma behov

Att bilda kooperativ handlar om att formalisera en gemenskap som redan finns runt ett visst intresse, en viss angelägenhet. Nya medlemmar kommer till för att de känner sig höra till denna gemenskap.

Det som människor i ett bostadsområde upplever som gemensamma angelägenheter, är inte nödvändigtvis det samma som en utomstående betraktare anser att de - i princip - borde ha gemensamt. Den hållbara grunden är det upplevda gemensamma behovet.

B. Balans mellan behov och resurser

Kärnan i Kooperationen är att människor tillgodoser gemensamma behov genom att använda egna samlade resurser. Detta förutsätter att resurserna svarar mot behoven - både vad gäller mängd och typ - inom ramen för den kooperativa verksamheten.

C. Mognad - det måste få ta tid

Kooperation tar tid och måste få ta tid. Både för att bli till och för att fungera. Gemensamma beslut och handlingar måste "mogna" fram hos alla inblandade.

D. Makt över planeringen

Kooperation är till sin karaktär "praktisk". Kooperation är där-för inte lämpad för generell teoretisk "modellplanering", utan måste i varje enskilt fall utgå från och anpassas till de villkor och förhållanden som råder på just den aktuella platsen.

För att åstadkomma detta måste de som berörs av verksamheten har ett avgörande inflytande över planeringen. Ju tidigare i processen de boende får makt över planeringen, desto bättre blir förutsättningarna att få till stånd en fungerande kooperativ verksamhet. Detta står dock inte i motsatsställning till stöd och t.o.m. initiativ av utomstående, t.ex. från organ inom den federation eller annan organisation man tillhör. Tvärtom framstår ofta sådant stöd som nödvändigt.

E. Innehållet före formen

Den kooperativa formen lovar sådant som gemenskap, samverkan, delat ansvar, självbestämmande osv. Villko-

ret för att dessa värden ska förverkligas är dock att Kooperation används som ett ändamålsenligt medel för att fylla vissa bestämda syften, i form av en viss materiell eller konkret nytta.

Det kan verka självklart, men förtjänar ändå att upprepas: Självbestämmande förutsätter något att bestämma om. Gemenskap och samverkan förutsätter något att ha gemensamt, något att samverka kring. Delat ansvar förutsätter något att ha ansvar för, liksom inflytande förutsätter något att ha inflytande över. Detta är inte minst viktigt att tänka på i samband med kooperativa projekt inom allmännyttiga bostadsområden.

F. Något att bygga på

Det måste finnas "något att bygga på", om och när man ska dra igång ett kooperativt projekt. Eller omvänt; projektet måste bygga på det som finns, lämpligen någon sorts viljeinriktning som kan understödjas med projektinsatsen.

I de fall någon organisation/institution kommer "utifrån" med pengar "i ryggen" och vill göra något, är det viktigt att de som redan är engagerade lokalt får hjälp i den riktning som de själva valt.

G. Den kooperativa förebilden

Verkliga exempel på kooperativa verksamheter utgör en betydligt bättre grund att stå på för "praktikern" än teoretiska modeller eller visioner. Kooperation bör alltid bygga vidare på tidigare kooperativ praktik. Det goda exemplet har en överlägsen förmåga att stärka och inspirera kooperatörer.

H. Kooperation är annorlunda

Den starka traditionen att service och omsorg sköts av det offentliga gör det extra knepigt att införa ett aktivt brukar-deltagande genom Kooperation. Så länge människor i praktiken är mer servicetagare än medagerande så utgår de gärna från att det handlar om traditionell offentlig service, oavsett om den drivs i kooperativ form eller inte. Det är viktigt att visa att Kooperation är något annat, som ibland bryter mot invanda mönster och föreställningar, men som framför allt lever efter sina egna demokratiska rättesnören.

5.3. Behov inför den framtida utvecklingen

Denna studie visar på att mycket redan har hänt vad gäller boendeanknuten Kooperation och att begreppet boendeanknytning såväl i storstäder som på landsbygden har en mycket omfattande innebörd.

De samlade erfarenheterna visar att grannskap av olika slag utgör en bra grund för kooperativ mobilisering och organisering. Inför framtiden bör människor som bor i samma område i ökad utsträckning uppmuntras att gemensamt driva verksamheter i kooperativ form. För att öka möjligheterna till detta ser vi behov av vissa särskilda insatser i framtiden:

1. Kunskapsspridning

Vi har tidigare berört vikten av goda exempel som förebild för det egna kooperativet. För att möta detta behov krävs såväl ökade insatser kring att dokumentera och sprida kooperativa exempel, som ökad satsning på utbildning och information om de kooperativa formernas

innebörd och möjligheter. Detta gäller såväl till myndigheter som till blivande kooperatörer.

2. Register och statistik

Under arbetet med denna studie har vi, som vi tidigare redogjort för, kontaktat samtliga länsstyrelser i landet för att få utdrag ur deras register över ekonomiska föreningar. Det har då visat sig att dessa register inte ligger på data, vilket kraftigt försvårat insamlandet av information.

Om den kooperativa utvecklingens karaktär och omfattning skall kunna följas, måste detta förhållande ändras. Det är rimligt att register över ekonomiska föreningar är lika lätthanterliga som bolagsregistret, det vill säga upplagda på data. Vidare behövs ett samlat centralt register, exempelvis hos SCB.

3. Studier av ekonomiska effekter

Det är angeläget att fortlöpande ha en uppfattning om kooperativens ekonomiska effekter, såväl för samhället som helhet som för de enskilda hushållen. En särskild studie av den kooperativa utvecklingens samhällsekonomiska betydelse bör därför göras inom kort, exempelvis på initiativ av Kooperativa rådet. I detta sammanhang bör även frågan om moms på interna tjänster inom kooperativa organisationer uppmärksammas.

Vidare bör frågan om principer vid avtal mellan kommun och ett boendeområdesanknutet kooperativ särskilt uppmärksammas.

4. Forskning och utvärdering

För att på sikt kunna samla och systematisera kunskaper kring kooperativ utveckling måste de empiriska erfarenheterna studeras och bearbetas på vetenskaplig grund. Den kooperativa formen kan dessutom fortfarande vinna en hel del på att beforskas och utvärderas av forskarvärlden, såväl vad gäller legitimitet som utvärdering.

6. NÅGRA FRISTÅENDE DEBATTINLÄGG

I det avslutande kapitlet har vi valt att låta ordet gå till några personer som under åren skaffat sig en gedigen erfarenhet av arbete med kooperativ utveckling inom olika boendemiljöer. De svarar själva för sina inlägg.

De medverkande är:

Jan-Erik Pettersson, rådgivare på Kooperativt resurscentrum i Trollhättan och sedan 1980 kooperativt verksam i Eriksbo, Göteborg.

Olle Lindström, vice VD för Riksbyggen, med mångårig erfarenhet av bostadskooperativt arbete och bl.a. internationellt engagerad.

Kicki Johansson, kanslichef på HSB:s Riksförbund och tidigare bl.a. ansvarig för HSB-Stockholms kooperativa utvecklingsinsatser i Jarlaberg, Nacka.

6.1 Eriksbo - ett grannskapskooperativt exempel

Eriksbo är ett drygt tioårigt försök att göra ett miljonprogramsområde i Angered till ett bostadsområde som är bra att bo i. Idéerna bakom förändringarna är grannskapskooperativa. Försöket initierades av några aktiva SSU:are som tillsammans flyttade ut till Eriksbo 1980. Anledningen var att vi var flera stycken från en aktiv SSU-klubb som skulle flytta samtidigt. Vi tyckte det var trevligt att flytta någonstans där vi kunde bo nära varandra.

Bakgrunden var också ett politiskt/sociologiskt intresse. Vi konstaterade att trots att socialdemokratin röstmässigt i Angered och Eriksbo var oerhört starkt (60-70 % av rösterna) så var den politiska aktiviteten mycket svag. Områden i andra delar av Göteborg, där mer välsituerade människor bodde och social-demokratin hade under 10 % av rösterna, hade minst lika starka Socialdemokratiska föreningar.

Man kan, för att göra en lång historia kort, säga att vi aktiverade oss i folkrörelseorganisationen, hyresgästföreningen och barnorganisationen Unga Örnar för att studera problemet "mitt i verkligheten". Vi tyckte att arbetarrörelsen saknade kunskap om något väsentligt i samhället och vi kände på oss att i svaren kunde skönja förhållanden som förebådade det nya samhället.

Nu med facit i hand, 11 år senare, visade sig våra aningar vara helt befogade. Eriksbo visar väsentliga drag av det nya samhället. För socialdemokratin är problemet tydligt och kanske är röstsiffrorna mest talande. I senaste valet (1988) passerade "icke-röstarna" socialdemokraterna som största parti. Icke-röstarna fick 40 % av de röstberättigades "röster", socialdemokraterna bara 36 %.

För oss SSU-are var den låga aktiviteten mycket mer intressant än det faktum att socialdemokraterna skulle få många röster. Vi resonerade ungefär så här istället. Socialdemokraterna får nog så många röster som de förtjänar. Frågan vi ställde oss var: Hur ser människorna i Eriksbo på politiken och samhället? Varför är Eriksbo och Angered så annorlunda mot övriga delar av Sverige och vad har det gemensamt med liknade förortsområden i Sverige?

Utgångsläge

Vi kunde väldigt snart konstatera några fakta om stadsdelen:

Eriksbo var, som bostadsområde, en uppifrånkonstruktion från början till slut. Kommunen hade byggt bostäder och låtit människor flytta in i ett färdigt område med 1 000 lägenheter. Sälva tillkomsten är den absoluta motsatsen till det lilla samhället som av egen kraft växer efter människans behov. Hit till Eriksbo kom 2.000-3.000 människor på en gång.

Den service som fanns i stadsdelen var planerad utifrån varje förvaltning eller institutions perspektiv. Ingen hade satt sig in Eriksbos invånares situation. Mellan förvaltningarna och institutionerna fanns vattentäta skott.

Helhetsperspektivet på stadsdelen saknades helt. Resultatet var en samling verksamheter som var och en levde sitt eget liv relaterade till någon överordnad instans någonstans utanför Eriksbo.

Väldigt få av invånarna kände någon större hemkänsla i området.

Området var ett genomgångsområde till något bättre och omsättningen på hyresgästerna var nästan 30 % per år.

Området belastades tidigt med stora sociala problem. Det var relativt lätt att få bostad i Eriksbo och många som av olika anledningar snabbt behövde en bostad fick det i Eriksbo. Det visade sig finnas en tydlig korrelation mellan behovet av bostad snabbt och någon form av socialt handikapp. De hyresgäster som flyttade in till Göteborg för att de fått arbete på någon industri i

staden, flyttade vidare så snart de kunde till andra stadsdelar om miljön inte var tillfyllest för dem. En social skiktning var oundviklig.

Invandrare och flyktingar från olika delar av världen var också ett mycket vanligt inslag i Eriksbo. Tidvis var skolor och dagis helt dominerade av barn med andra språk och andra kulturer. Mycket i det var ganska positivt men visst ställdes det stora krav på skolan och dagis för att klara alla olika situationer för de svenska och utländska barnen.

Helhetssyn och ansvar

Vi analyserade tidigt att två grundläggande problem i Eriksbo måste lösas:

* Eriksbo måste bli ett samhälle med någon form av helhetsstrategi.

* Människornas ansvar och kunskap om varandra och Eriksbo måste öka.

Det fanns naturliga förutsättningar för en helhetssyn då Eriksbo naturligt utgör en avskild enhet mot andra bostadsområden. Det var ganska lätt att identifiera vilka som var Eriksbobor geografiskt sett.

Den kooperativ idén utgjorde en stark lockelse på oss SSU-are, som inte var så imponerade av det "starka samhället" som politisk strategi. Att människorna som bodde i Eriksbo själva skulle ta över förvaltningen av de bostäder de bodde i blev tidigt en huvudstrategi i arbetet. Vi arbetade för modellen med kooperativ hyresrätt, där insatserna kunde vara ganska blygsamma och överlåtelsevärdena reglerades av den kooperativa bostadsrättsföreningen. En särskild ekonomisk förening

bildades för att så småningom förhandla fram ett självförvaltningsavtal med den kommunala hyresvärden.

Eriksbo Kooperativa Förening (EKF) som den kom att kallas blev just det instrument som förenade de två målen i arbetet, för att öka helhetssynen och att öka ansvaret bland de boende. Vi insåg dock samtidigt att kontakten mellan människorna i Eriksbo måste öka. Alla slags föreningsaktiviteter stöttades. Särskilt barn- och ungdomsaktiviteter lyckades samla relativt många vuxna som ledare eller ansvariga.

Kommunen lade av ekonomiska skäl ner sin fritidsgård i Eriksbo. Det gick lätt att övertala föräldrar och andra vuxna om att driva den vidare i ideell föreningsregi. Andra föreningar som bildades var fiskeförening, Unga Örnar, gröngrupp (odling av växter till rabatterna i det självförvaltande Eriksbo), idrottsförening, socialdemokratisk förening, kristen grupp, ungdomsförening (för att rusta upp skyddsrum till fritidslokaler), tivoliförening (för att samla in pengar till föreningslivet genom tombola och tivoliarrangemang.

Ny huvudman gav möjlighet till nya verksamheter

Vi lyckades inte få något självförvaltningsavtal med hyresvärden. Istället såldes Eriksbo till ett annat (rikare) kommunalt bolag. Det nya bolaget tog snabbt fasta på de idéer som fanns i området. Ett mycket långtgående boendeflyttandeavtal slöts och några av de aktiva hyresgästerna anställdes i förvaltningsorganisationen, som också flyttades till Eriksbo, rent fysiskt.

Det nya bolaget insåg snabbt att fastigheterna var så nedslitna att en omfattande ombyggnad var nödvändig.

Denna ombyggnad blev för oss ett praktiskt tillfälle att pröva intresset hos hyresgästerna för inflytande över ombyggnaden. En arbetsbok utformades och massor av idéer kom fram från hyresgästerna.

Bostadsföretaget tog samtidigt itu med de sociala problem som fanns i området. De hyresgäster som störde sina grannar fick flytta om de inte bättrade sig. För många hyresgäster väcktes hoppet att Eriksbo kunde bli något riktigt fint. Det började nu också bli ganska många som kände igen någon att heja på när de var på väg till tvättstugan eller affären. Ett ganska bra mått på framgång med våra målsättningar mått. Aktiviteterna i föreningarna visade resultat!

Nu växte en massa nya företeelser fram. I alla hus organiserades husombud (Eriksbo består av 27 hus) och i många av trappuppgångarna också trappombud. Det nya bostadsföretaget betonade hur viktiga deras funktion var som länk mellan hyresgästerna och bostadsföretaget. Bl.a bjöd man på en planeringshelg för husombuden i Danmark. Hyresgästarbetet hade fått status och de aktiva hyresgästerna rejält med inflytande. Grannstödsverksamhet och vuxenjour på fredag och lördagskvällar växer fram. Klotter och förstörelse minskar kraftigt.

De kommunala institutionerna, dagis, öppna förskolan, barnavårds-centralen (BVC) och hemtjänsten deltar regelbundet i träffar som Eriksbo Kooperativa Förening anordnar. Där diskuteras och informeras om verksamheter och problem i området.

Eriksbo Kooperativa Förening blev inte vår hyresvärd men det blev istället en rejäl grannskapskooperativ förening som lyckades samla Eriksbo till att bli ett

samhälle präglat av invånarna och de anställda i området. Nu går arbetet vidare.

En grupp föräldrar arbetar just nu med att utveckla skolan (låg- och mellanstadieskola) till en kooperativ skola med större makt för föräldrar och personal och mindre makt för skolbyråkrati och centrala instanser. Göteborgs kommun har samtidigt genomfört ett system med stadsdelsnämnder och delområden inom dessa. Eriksbo har därmed ytterligare stärkt sin identitet som helhet och ett samhälle.

Faktorer för framgång

Jag tror att följande faktorer har varit betydelsefulla för framgången i arbetet:

1) Det har från hyresgästernas sida funnits en stor personlig kontinuitet och målmedvetenhet om syftet med Eriksbos grannskapsarbete. Varje förändring och förbättring har i sig inte varit nog (men däremot viktig) utan helheten och visionen har hela tiden funnits med. Jag tror att en politisk medvetenhet är ett viktigt inslag i den konsekventa "viljan" som karaktiserat Eriksboarbetet.

"Politisk vilja" tror jag inte kan jämföras med partipolitisk vilja i dessa sammanhang. Här handlar det inte om att bara låta saker hända utan att man som människor ingriper i skeendet. Hyresgästernas förmåga att formulera sig och knyta politiska kontakter är också viktiga inslag i detta arbete.

2) Helhets- eller byperspektivet är mycket viktigt för dessa nya samhällskonstruktioner. Det finns i Eriksbo, liksom alla andra förortsområden, ganska stora

sammanlagda resurser inom t.ex barnomsorg, skola, hemtjänst, övrig socialtjänst och bostadsförvaltning. Kan man få dessa resurser att samverka med t.ex en grannskapskooperativ förening är det stora vinster att hämta för helhetens perspektiv. I Eriksbo har detta gått mycket lätt de senaste åren. Här kan annars ett besvärligt bostadsföretag, som inte förstår sin roll som serviceföretag (ganska vanligt), sätta många käppar i hjulen.

3) Människorna måste själva få ansvar. Jag tror att det är en betydelsefull skillnad mellan inflytande och ett verkligt ansvar. Människor engagerar sig inte om det inte betyder något. Jag tror också att allt sådant här arbete måste vara förankrat hos de boende. Bostadsföretag kan aldrig tvinga fram ett kooperativt engagemang. Sist, men inte minst, en sådan här utveckling kan inte forceras fram. Det är ett långsiktigt arbete som måste få ta tid.

Bostadsföretagets inställning till ett hyresgästengagemang är dock viktigt. En rejäl uppbackning och stimulans från bostadsföretagets sida kan ge arbetet en legitimitet som allt frivilligt arbete mår bra av.

Jag tror också att arbetet i bostadsområdet måste utvecklas hela tiden. Det måste hela tiden ske nya saker som fortsätter att engagera människor. Här är verkligheten i samhället en bra hjälpreda som ständigt kräver en högre ambitionsnivå eller nya lösningar på bostadsområdets olika problem.

Möjligheter i framtiden

Till sist vill jag nämna några lösa funderingar jag har inför framtiden på problem där kooperativa lösningar skulle kunna passa ganska bra.

Det finns många ensamstående föräldrar i Eriksbo. Här tror jag att ett annat sätt att bygga lägenheter och trappuppgångar har en stor betydelse för att öka möjligheten att skapa umgänge och möjliggöra granntjänster med bl.a. barnpassning. Väldigt praktiskt handlar det bl.a. om att när barnet lagt sig kan en öppnad dörr mellan två lägenheter lösa hela barnvaksfrågan.

Jag tror också att det skulle vara intressant i detta sammanhang att prova att hyra ut ett större antal lägenheter i t.ex. en uppgång till en grupp människor, som sedan själva stod för uthyrningen av de enskilda lägenheterna. Man skulle med denna metod få möjlighet att skapa fungerande sociala enheter som inte bygger på den i Eriksbo och på många andra ställen ganska ovanliga kärnfamiljen. Vi har själva haft möjligheten att prova modellen i några uppgångar i Eriksbo (informellt) och resultatet är mycket intressant.

Ett bostadsområde som Eriksbo måste bland alla sina hyresgäster rymma några stycken som är socialt belastade. Här finns en självklar konflikt mellan humaniteten och de hyresgäster som kräver lugn och ro för att kunna sköta sitt arbete. Jag tror att vi på allvar aktivt måste söka lösningar som gör det möjligt att känna trygghet i sitt område, trots att alla inte betar sig på det sätt som vi gemensamt satt som norm.

Vi i Eriksbo har haft många idéer, ett Hasselakollektiv mitt inne i Eriksbo, kamratstödsverksamhet på skolan, grannstödsverksamhet och föräldrajour på fredags- och lördagskvällar. Vi har inga färdiga lösningar, men en sak kan snabbt konstateras. Väldigt lite är gjort på detta område när det gäller boendet. Om vi inte vill samla alla avvikande människor i speciella områden eller ännu värre låsa in dem i fängelser eller behand-

lingshem, så tror jag det finns massor av spännande projekt att utveckla i kooperativ regi. Här kan kanske den italienska sociala kooperationen tjäna som inspirationskälla.

De stora gemensamma grönyrtorna är ett annat område som för mig utgör en lockelse. Varför inte nryta ut några hundra kvadratmeter och skapa några härliga, gärna inhägnade, privata trädgårdar till några intresserade medlemmar i koloniträdgårdsföreningen. Här skulle det nybryggda kaffet kunna avnjutas härliga sommandagar i den privata trädgården mitt i det stora kollektivet Eriksbo.

Vi andra, som varken har intresse eller ork för att sköta en sådan trädgård, skulle i alla fall kunna stanna upp utanför staketet, växla några ord med koloniträdgårdsdodlaren om kommande veckas verksamhet i gårdsgruppen eller om något annat gemensamt intresse. Vi skulle säkert också glädja oss åt allt det välskötta som fanns i trädgården.

Sådan odling är omöjlig att åstadkomma av ett kommunalt bostadsföretag med rationaliteten som ledstjärna. För mig är just detta också en bild av Eriksbo som kooperativ. Låt individerna odla sina egna intressen och låt oss sen gemensamt bygga bostadsområden där vi alla kan njuta frukterna av både gemensamma och enskilda initiativ.

Kooperation måste med nödvändighet alltid vara både individua-listisk och kollektiv på en gång för att vara framgångsrik!

Jan-Erik Pettersson

6.2 Offentliga sektorn och Kooperationen

Den offentliga sektorn har varit i skottgluggen under en längre tid. Traditionellt har den i allmänpolitiska termer kritiserats från höger och försvarats från vänster. Gränsen mellan höger och vänster har svängt något av och an. Som regel har dock kritiken haft förhållandevis små stödtrupper.

I dag är situationen annorlunda. Kritiken är mer massiv och den förekommer långt inne i vänstern och stöds av sektorns egna företrädare.

Vad går då kritiken ut på?

- den är ineffektiv, byråkratisk, köskapande
- den tar under alla förhållanden för stor del av BNP
- den har för stort inflytande på lönebildningen

De samlade effekterna av detta elände påstås vara:

- hög inflationstakt i förhållande till andra länder
- dålig (om ens någon) tillväxt i ekonomin
- bristande förtroende för svensk ekonomisk politik hos omvärlden

Ingenting av detta är naturligtvis bra. Alltså måste vi göra något åt det.

- De offentliganställdas organisationer vill omorganisera internt, öka effektiviteten genom bl a decentralisering av besluten, förbättring av arbetsmiljö mm.

- Många utomstående, inte minst företrädare för enskilt näringsliv, förordar privatisering av stora delar av den offentliga tjänsteproduktionen.
- En del säger rent ut att tjänsteutbudet inom den sociala välfärden måste minskas radikalt.

Politikerna - de ansvariga - svarar självklart inte för någon enhetlig syn. Just därför är deras kollektiva image osäker och fumlig. Till den del är detta intryck en följd av att folk har orealistiska förväntningar på politikerna, Oenigheten, åsiktssplittringen på partier och fraktioner är ju egentligen en naturlig del av demokratin. Men tyvärr är detta inte hela sanningen. I kommuner och landsting, där den partipolitiska majoritets-situationen kräver samsyn, är splittringen ödesdiger både för politikernas anseende och de vård- (service) behövande.

I denna atmosfär har kritikern det lätt. Att saker och ting ligger i tiden, är naturligtvis inte en tillräcklig förklaring. Den offentliga sektorn fungerar inte bra. Vi får acceptera att kapitalägarna/-förvaltarna har makten i sin hand. Om de av personliga skäl inte gillar den välfärdsmodell som svensk socialdemokrati byggt upp - i stort samförstånd med andra partier, så är det de och inte Sveriges regering, riksdag och riksbank som bestämmer räntenivån och kronans värde. Men det är oss mera obetaget att själva organisera den sociala välfärds-staten såsom vi vill.

Som en effekt av den sovjetiska och sovjetkontrollerade kommandoekonomins sammanbrott jämför många kritiker av det svenska systemet med samhällsproducerade sociala tjänster med den mest byråkratiserade formen av "stats-

kommunism". Försåttligt mjukt säger man att produktionen av vård och andra sociala tjänster inte behöver, eller rent av, inte bör eller får ligga i händerna på dem som ska besluta om fördelning. Det låter så riktigt - men är inte marknaden bäst på att fördela produkter och tjänster? Förvisso, men detta går inte riktigt hem som argument för en systemförändring. Däremot är det nog alldeles klart att fördelningen av tjänster och produkter som produceras med vinstmaximering som mål också kommer att styras av lönsamhetskrav.

Finns det då ingen räddning? Är vi dömda att välja mellan statsbyråkratins ineffektivitet och privatkapitalismens utslagningsmekanismer?

I viss utsträckning får vi nog leva med båda delarna. Under överskådlig tid kommer inte samhällets roll som leverantör av sociala tjänster att helt upphöra. Ingen politiskt ansvarig - dvs överlevnadsvillig - kommer heller att avstå från att i växande utsträckning ta privata producenter i anspråk.

Alldeles oavsett om, och i vilken takt, det arbete som på alla möjliga håll pågår för att öka effektiviteten i den offentliga sektorn ger påtagliga resultat, kommer privatiseringen att öka. därmed ökar risken att konsumenternas inflytande, som åtminstone i princip bevakas av politikerna - även när de fungerar som producenter - förskjuts till de grupper som har den bästa köpkraften. I fråga om sociala tjänster borde inflytandet i stället ligga hos de grupper som har det största behovet. ett i acceptabelt effektiva former organiserat konsumentinflytande är därför en förutsättning och ett absolut krav för en rättvis fördelning av sociala tjänster.

Det finns en företagsform som trots en hal del tillkor-takommanden i sig förenar tillvaratagandet av konsumenten intresse och behovet av en effektiv tjänsteproduktion - kooperation. Det torde vara odiskutabelt att kooperationen fungerat utomordentligt effektivt, t ex inom bostadsförsörjningen.

När väl orättvisor mellan upplåtelseformerna ifråga om finansiering och beskattning något så när neutraliserats, har bostadskooperationen stadigt ökat sin andel av marknaden. HSB och Riksbyggen upplever en medlemstillströmning som aldrig förr. Privata entreprenörer deltar aktivt i bildandet av bostadsrätts-föreningar. De allmännyttiga bostadsföretagen efterapar kooperativa förvaltningsformer. Fastighetsägare finner det förenligt med sina intressen att låta ombilda sina hyresfastigheter till bostadsrätter.

Den kooperativa boendeformen skapar i förlängningen ypperliga möjligheter att också ombesörja en stor del av de tjänster som kan behövas i geografisk och funktionell anslutning till boendet. På flera håll pågår fullskaleförsök med att organisera inte bara traditionella förvaltningstjänster inom bostadsrättsföreningarna utan också att utnyttja sammanslutningar av bostadsrätts-föreningar för att producera och distribuera olika slag av sociala tjänster. Så har t ex Riksbyggen under externt uppmärksam intern diskussion med en av sina delägare - Kommunal-arbetareförbundet - i ett antal kommuner i samråd med kommunerna hjälpt till med att organisera både barntillsyn och äldreomsorg i kooperativa former.

Det finns dessvärre många bilder av kooperation som inte ger sanningen. Inte bara i den meningen att de inte ger hela sanningen - det kan väl ingen bild ge. Många bilder är ofull-ständiga intill förfalskning.

"Kooperation är en företagsform, enbart för de ekonomiskt sämst ställda". "Kooperation är amatörernas företagsform." "Kooperation är en form av kollektivism som förkväver eller i varje fall inte främjar enskilda initiativ och entreprenöranda." "Kooperation är detsamma som socialism, det är en politiserad ekonomisk verksamhet."

Dessa uppfattningar finns förvisso inte bara bland kooperationens motståndare. Långt inne bland de "egna leden" lägger dessa uppfattningar en dämpande och ibland förlamande sordin över en verksamhet som trots allt verkar mycket vital inom åtminstone vissa sektorer.

Bostadskooperativ

Vad är det egentligen fråga om? Missuppfattningarna är historiskt betingade och historiskt förklarliga. I deras hägn har fördomar odlats och utvecklats, vilka styr mångas beteenden i dag.

På grund av förutfattade meningar, ofta förädlade till "av ideologiska skäl", vägrar många att ens kommersiellt nyttja varor och tjänster som utgår från kooperativ verksamhet. Den store Marcus Wallenberg lär ha sett rött även om det var blå/vitt och handlade naturligtvis därefter. Exempel på motsatsen finns naturligtvis också. Kooperation är ekonomisk verksamhet som konsumenter initierar och bedriver i de fall deras behov av varor och/eller tjänster inte tillgodoses på ett från funk-

tions-, kostnads-, kvalitets- eller delaktighetssynpunkt tillfredsställande sätt. Kooperation är i dessa fall klart effektivare än varje annan företagsform. Den är öppen för alla. Den syftar inte till välgörenhet. Den bygger på professionalism. Den utgår från privat i betydelse icke statligt, icke kommunalt - ägande.

Vad är det då som skiljer kooperativ verksamhet från annan privat och allmän ekonomisk verksamhet? Den ekonomiska föreningen i traditionell mening är en personassociation i stället för kapitalassociation. Människorna i associationen (föreningen) inte kapitalägarna (i bolaget) ska göra vinsterna - och naturligtvis ta riskerna.

Det finns inget som motsäger slutsatsen att de samlade konsumenternas intresse av vinst skulle vara en mindre stark drivkraft för effektivitet än en enskild kapitalägares.

Marknadskrafterna har som regel en förbluffande god förmåga att genom "trial and error" få fram den rätta, dvs den säljbara produkten. Men marknaden är blind. Den prioriterar de köpstarkas efterfrågan och den söker produkter som ger den bästa förtjänsten för tillverkaren och distributören. Den får också konsumentens svar med stor eftersläpning. Konsumenternas direkta medverkan i produktval och produktutformning, innan produktionen startar, bidrar i vart fall till att minska dessa brister. Självfallet måste marknadskollektivet finnas kvar som kontroll. Det kan heller inte vara till någons skada att den vinst som eventuellt kan skapas tillfaller konsumenten - utan att först ens ha materialiserats. Även i det fallet förutsätter resonemanget att det finns en marknad med konkurrens.

Kooperation är verkligen inte beroende av att konkurrensen är upphävd. Tvärtom - framgångsrik Kooperation är i hög grad beroende av att konkurrensen finns och att den är hård!

Med utgångspunkt från dessa konstateranden - eller om man så vill hypoteser - kan man fråga sig, om inte kooperativa lösningar skulle kunna tillämpas i betydande omfattning inom den verksamhet som i dag bedrivs inom den offentliga sektorn.

Kooperationen är en form av ekonomisk verksamhet som förutsätts blomma upp spontant där behovet - dvs bristen på alternativ - finns. Två principiellt viktiga omständigheter kan dock positivt eller negativt påverka kooperativa lösningars uppkomst, utveckling och bestånd.

Den ena är den omgivande företagsamhetskulturen, i första hand manifesterad i aktuell lagstiftning. Den svenska företagsamhetskulturen i vidare bemärkelse favoriserar företagsamhet via bolagsbildning, alltså kapitalassociationer bl a därför att just kapitalbildningen underlättas. Även om föreningslagstiftningen genom den nya lagen från 1987 ger likartade förutsättningar för en effektiv ekonomisk verksamhet i föreningsform är just kapitalbildningen alltså en stötesten. Den andra principiellt viktiga förutsättningen är de möjligheter till professionell service som står Kooperationen till buds.

Jag har inte mycket till övers för den romantiska tanken att Kooperationen bara eller helst ska bestå av små, lokala fristående enheter.

I en ekonomisk verklighet som i hög grad präglas av multinationella bjässar, alternativt samhällsmonopol, hänvisas sådan Kooperation till betydelselösa nischer. För en framgångsrik Kooperation krävs professionella organisationer, där professionalismen tjänar dvs underordnas konsument-intresset. Den naturligaste formen för sådana "serviceorganisationer" är regionala och nationella sammanslutningar av kooperativ. Det är också naturligt att dessa organisationer aktivt medverkar vid bildandet av nya kooperativ och lotsar dessa genom det byråkratiskt oskuldsfulla eller kommersiellt aggressiva motstånd som kooperativ verksamhet ofta möter.

Bostadskooperationen i Sverige har egentligen alltid arbetat efter dessa principer. Detta har säkert haft sin betydelse för att bostadskooperationen i dag är en av de ekonomiskt mest stabila och ifråga om verksamhetsutveckling mest progressiva kooperativa verksamheterna. Det är därför som den är väl rustad att ta den utmaning som behovet av förnyelse inom den offentliga sektorn innebär.

Barntillsyn, äldre-service, hemtjänst anförtros i ökande omfattning till bostadskooperativa organisationer. De tjänster det handlar om utförs i direkt anknytning till boendet. Dvs det är en förlängning av bostadsförvaltningen. Den etablerade bostadskooperationen är utmärkt väl skickad att tillhandahålla sådana tjänster. Det beror på dess förmåga till förnyelse, om man kan skapa en kooperativ form för styrning och utnyttjande. I det avseendet torde ingen annan gruppering ha bättre förutsättningar. De exempel som hittills finns visar att såväl konsumenterna av service som de professionella krafter som medverkar i "produktionen" har ett engagemang i arbetet som borgar för att man kan utveckla en ändamålsenlig kooperativ organisation. Det är ett enga-

gemang som finner sin näring i skapandet av tjänsten i direkt kontakt konsument-professionell och inte i avkastning på investerat kapital eller i politiskt "riktigt" bedriven verksamhet.

Det är framför allt denna inneboende utvecklingsmöjlighet med koncentration på tjänsten och med konsument och professionell som medagerande som skiljer kooperativa verksamheter från traditionell privatföretagsamhet.

Det är också denna form som är ett hot mot ett system med privata kapitalvinster på bekostnad av ett socialt servicebehov. Det är inte en garanti, men en möjlighet för den offentliga sektorn att skapa större mångfald i förnyelsen utan att sälja sitt vårdansvar till utomstående på fattigauktion.

Man kan naturligtvis ifrågasätta om verksamhet som bedrivs av en kooperativ centralorganisation och den anställda är kooperativ. Frågan träffar inte det centrala problemet - under vilka förutsättningar kan en konsumentstyrd effektiv verksamhet bäst komma till stånd.

En konkurrensbefriad offentlig sektor har uppenbara svårigheter både med effektiviteten och konsumentstyrningen, som riskerar att bli helt urvattnad.

Den privatkommersiella sektorn kan förvisso vara effektiv men - framförd i frihet - på bekostnad av en allsidig och socialt rättvis behovstäckning.

En kooperativ organisation - även om utgångspunkten formellt liknar den privatkommersiella - drivs av inre och yttre tryck att finna former för att låta kunderna/konsumenterna direkt medverka i styrningen av en

verksamhet, vars effektivitet garanteras av professionell personal.

Det är ett djärvt påstående men det stöds av erfarenhet.

Olle Lindström

6.3 Kooperation som medel för det goda boendet och det goda grannskapet

Bostaden och grannskapet däromkring är utgångspunkten för en mängd aktiviteter och verksamheter.

Stora och små, gamla och unga, alla tillbringar vi en stor del av våra liv i, eller i närheten av bostaden. Alla har vi drömmar och visioner, idéer och önskemål om hur vi vill ha det i våra liv.

Trygghet och bekvämlighet, mångsidighet, skönhet, närhet och omtanke är några ord som kanske kan stå för en del av dessa drömmar och visioner.

Det goda boendet och det goda grannskapet innefattar en bekväm lägenhet som kan möta olika behov hos personerna som bor där.

Det innefattar också välplanerade och flexibla gemensamma utrymmen, vänliga och vackra trapphus och gårds- miljöer som inbjuder till olika aktiviteter.

Service i olika former ska vara lättillgänglig och av god kvalitet.

Det goda grannskapet och det goda boendet ska även värna om det ekologiska kretsloppet och bidra till att underlätta för oss att leva ett mer miljövänligt liv än i dag.

I det goda grannskapet ska det också vara lätt att få mänsklig kontakt, hitta intressegemenskaper och känna trivsel och trygghet.

Samverkan - varför då?

Kooperation betyder samverkan. Att organisera verksamhet på kooperativ grund betyder att människor själva deltar och är aktiva. Man ställer krav och är med och tar ansvar. Gemensamt når man lättare sitt mål än ensam. Man tar också tillvara flera personers kunskaper och erfarenheter.

Det är människorna själva som har de största kunskaperna om behov och önskemål. De vet också hur den praktiska verkligheten ser ut, vilka resurser som finns i form av personal, lokaler, pengar och kanske frivillig arbetsinsats. Den lokala insatsen och gemenskapen utgör grunden för den kooperativa tanken. Lokalt förankrade kooperativ inom t.ex barnomsorgen, fritidsverksamheten och inom äldreomsorgen bör kunna utveckla människors delaktighet.

Våra barn

Behovet av barnomsorg bara ökar och ökar i Sverige. Idag vill de unga föräldrarna kombinera ett förvärvsarbete med ett aktivt föräldraskap. Man vill vara delaktig och ha inflytande över barn-omsorgen. Runt om i landet växer föräldrakooperativa daghem fram.

Långt innan kommunerna i Sverige började bygga och driva daghem gjorde HSB det i egen regi. För barnen skulle dessa kooperativa daghem inte vara "någon främmande institution utan en del av medlemmarnas eget hus, en del av det stora gemensamma hem det kooperativa huset vill och bör vara". Så skrev HSB redan 1929.

På samma sätt kan det lilla föräldrakooperativet hemma i bostads-området också bli en naturlig del i boendet

idag. Lokaler kan samnyttjas mellan föräldrakooperativ och bostadsrättsförening. Aktiva föräldrar och barn ger också aktiva bostadsrätts-innehavare. Studieverksamhet och fritidsverksamheter får en naturlig grogrund. Nätverk bildas där barnen känner trygghet och de vuxna kan få stöd och hjälp.

Dessa föräldrakooperativ kan ha behov av särskilda stödinsatser under etableringsfasen och kanske också när det gäller administration och utbildning. I HSB finns erfarenhet från snart 70 års drift och skötsel och myndighetskontakter när det gäller byggande och förvaltning. Den erfarenheten används idag för att ge stöd och hjälp till nya föräldrakooperativ som växer fram i HSB:s bostadsområden. Genom att byta erfarenheter och idéer så kan verksamheten stärkas och utvecklas samt förändras vart efter behoven ändras.

Att åldras med glädje

Ju äldre våra bostadsområden blir ju äldre blir också de boende där. De äldre vill gärna bo kvar i det område där de rotat sig. Många äldre är pigga och krya men samtidigt ökar behovet av vård och service bland de allra äldsta. Många blir ensamma och behöver en ökad social kontakt.

Grannsamverkan, grannhjälp och grannansvar har funnits i alla tider. Men i det moderna och mer anonyma samhället har grannhjälp förlorat i betydelse. Egentligen är det inte så märkvärdigt som det låter, att man hjälper varandra lite då och då. Det kan vara sällskap på en promenad, hjälp med att läsa dagstidningen eller små praktiska sysslor.

Intresset för att stimulera grannhjälp ökar runt om i HSB i landet. Vid rundfrågning som gjorts bland medlemmar i vissa bostadsrättsföreningar visar det sig att det är fler som vill hjälpa sina grannar med ett handtag då och då än som faktiskt själva behöver hjälp.

Många är också de trivselträffar och utflykter och studiecirklar som anordnas av de äldre för att ge samvaro och glädje för varandra.

En boendeform som i HSB blivit mycket uppskattad är bostadsrätts-föreningar för äldre medlemmar. Åldersgränsen för medlemskap är 55 eller 60 år. Lägenheterna är äldreanpassade och det finns gemensamhetsutrymmen som de boende själva utrustar och fyller med verksamhet och aktiviteter. Många av dem som flyttar in stor-trivs, har fått nya vänner och flera har till och med sagt ifrån att de inte längre behöver kommunal hemtjänst. I bostadsrätts-föreningarna finns också möjlighet att utveckla boendeservice, friskvård och annan omsorg.

Kombinationen av att grannar hjälper varandra och att omsorg och service erbjuds genom fastighetsförvaltningen kan vara en av de framtida modellerna för en bra äldre-omsorg.

Fastighetsförvaltningen finns redan i bostadsområdet med sin personal. Bostadskooperationens roll organisatoriskt och personellt kan utvidgas och därigenom avlasta kommunens omsorgs-verksamhet. Arbetsuppgifter som idag utförs i kommunal regi kan i framtiden utföras i bostadskooperationen. Det handlar enbart om att utveckla lokala modeller och komma överens om ekonomisk ersättning för de arbetsuppgifter som kommunen ska avlastas.

Vårda och värna miljön

Den stora utmaningen som mänskligheten står inför är att rädda jorden från miljöförstöring. Den utveckling som den västliga världen går emot är otvetydigt en resa mot en "giftig soptipp". För att lösa problemen och ändra utvecklingen behövs kunskap och engagemang, ansvar och samverkan. Därför är det glädjande att fler och fler vill vara med och själva aktivt göra insatser för att värna om vår framtida miljö. För Kooperationen är det givet att vi ska tillsammans vara med och försvara livet. Det är ju vi människor tillsammans som kan förändra. Det är en del av Kooperationen att ha ansvar och bry sig om.

I de kooperativa grunsatserna ingår också upplysningsverksamhet som en av hörnpelarna. Runt om i landet pågår nu en intensiv kunskapsinhämtning om miljöfrågor. Genom rådslag och studie-cirklar, föreläsningsserier om miljö och kurser och konferenser. Till exempel är just nu studier om kompostering en av de mest populära cirkelverksamheterna.

På plats efter plats startar nu olika former av konkreta aktiviteter. Det är kompostering och källsortering i olika former. Det är lokala "Handla miljövänligt kampanjer". Idéer och erfarenheter sprids från den ena bostadsrättsföreningen till den andra. Energibesparande åtgärder vidtas och arbete pågår med lokala lösningar för vatten och avloppshantering.

"Ambitionen måste vara på ett hållbart sätt inpassa samhällets flöden i naturens kretslopp", det säger professor Karl-Erik Eriksson vid Chalmers.

En bättre miljö handlar både om vad vi själva kan göra var och en i vår bostad och vad vi kan göra tillsammans. Kooperationen kan medverka till ett samhälle där sparsamhet och återbruk, där hushållning och återvinning blir garantin för en framtid.

Kicki Johansson

Bilaga 1**HSB-PROJEKT - NÅGRA EXEMPEL**

Nedan presenteras ett antal exempel på aktuella projekt inom HSB som syftar till en utökad boendeservice. Projekten är redovisade i länsordning. För varje projekt finns en särskild kontaktperson angiven.

Kristineberg

Kristinebergsprojektet omfattar två bostadsrättsföreningar och Stiftelsen Jerusalem. Befolkningen som bor i området är till stor del pensionärer. Projektet har startats i syfte att på olika sätt bistå dessa. Ett samarbete mellan HSB Stockholm och Stockholms socialnämnd har inletts. Verksamheten omfattar bl.a. varuhemsändning, passning av lägenheter, städning och fönsterputsning.

Kontaktperson: HSB Stockholm, Rauni Lang, 08-7853000.

Bandhagen

I Bandhagen genomfördes i samarbete med bostadsrättsföreningens egen pensionärsklubb ett projekt kring förbättringar inom boende-servicen. En rad servicetjänster utformades efter de boendes önskemål i en enkät. En utvärdering efter 1 1/2 år visade att verksamheten varit så uppskattad att den permanentades.

Kontaktperson: HSB-Stockholm, Elsa Carlsson, 08-78530-00.

Västerhaninge

I Västerhaninge och Tungelsta finns åtta bostadsrättsföreningar tillhörande HSB. I dessa bor det få personer som är 65 år eller äldre. För att undvika att de äldres behov "drunknar" i områdets allmänna behov samarbetar HSB Stockholm, Socialförvaltningen och den lokala avdelningen av SKAF (Kommunalarbetareförbundet) kring en rad förbättringar inom boendeservicen där kommunen och bostadsrättsföreningarna stödjer och kompletterar varandra. Bl.a. erbjuds idag varuhemsändning, städning, bud och fönsterputsning.

Kontaktperson: HSB Stockholm, Inger Mosswall, 0750-206-40.

Hallunda

Hallunda är ett höghusområde som HSB övertagit och ombildat till åtta föreningar med bostadsrätter. Representeranter för kommunen, HSB Huddinge-Botkyrka, två av bostadsrättsföreningarna samt de fackliga organisationerna genomförde en enkätundersökning som

visade att de boende önskade en utvecklad boendeservice från HSB:s sida. Ett försök startades under 1987 där HSB övertagit en del av hemtjänstens uppgifter.

Kontaktperson: HSB Huddinge-Botkyrka, Owe Westin, 0753-70180.

Städab, Uppsala

Städbolaget Städab, som ägs av HSB Uppsala och Konsum Uppsala, har i samråd med HSB Uppsala, PRO och Uppsala kommun bedrivit försöksverksamhet med utvidgad boendeservice. Försöket omfattade veckostädning på uppdrag

av den sociala hemtjänsten. Försöket har uppfattats positivt och verksamheten har därför utökats.

Kontaktperson: HSB Uppsala STÄDAB, Åke M. Brolund, 018-132707.

Tuppen, Norrköping

I samverkan mellan Norrköpings kommun och HSB Norrköping har man i Brf Tuppen, i samverkan mellan kommunens olika förvaltningar, byggt upp ett servicecentrum med servicelägenheter och lokaler för äldre, restaurang, lågstadieskola, fritidshem och förskola.

Kontaktperson: HSB-Norrköping, Barbro Svahn, 011-2151-72.

Lyckeby

I Lyckeby är andelen ålderspensionärer hög, i vissa delar över 50 %. HSB Karlskrona och Stiftelsen Karlskronahem har startat ett projekt som syftar till att skapa en trygg och trivsamt boende-miljö i stadsdelen Lyckeby. Man har utökat boendeservicen på olika områden genom att bl.a. erbjuda tillsyn av lägenheten, varuhemsändning och bud-tjänster.

Kontaktperson: HSB Karlskrona, Bengt Grönblad, 0455-19380.

Backa

För att förbättra förhållanden för dem som bor och arbetar i bostadsrättsföreningarna Backa, Backadalen och Bäckebol har HSB Göteborg, socialtjänsten i Göte-

borg m.fl. startat ett projekt med granntjänst och boendeservice.

Kontaktperson: HSB Göteborg, Aino Hasselblad, 031-6090-00.

Mark

Man har i HSB-föreningen i Mark i Älvsborg startat ett projekt för vidgad boendeservice. HSB-föreningen skall bl.a. på kommunens uppdrag svara för den sociala hemtjänsten i området.

Kontaktperson: HSB Mark, Gunnar Johnsson, 0320-14325.

Mellringe

De boende i HSBs bostadsrättsförening Slånbäret, Örebro har startat ett projekt i samverkan med bla Örebro kommun, landstinget, PRO mfl i syfte att stärka den sociala tryggheten och trivseln i området. Man vänder sig till alla boende i området. Projektet omfattar bla utökad hemsjukvård och aktiv friskvård.

Kontaktperson: HSB Örebro, Violet Granström, 019-2536-03.

Tillberga

HSB Södra Västmanland bygger en bostadsrättsförening för äldre, Nya Parkgården. Parallellt bedrivs ett projekt i syfte att utveckla nya former för samverkan mellan samhällets resurser och de som finns i bostadsförvaltningen, bostadsrättsföreningarna och det allmännyttiga företaget. Man startar också en serviceförening som skall ansvara för en utökad boendeservice.

Kontaktperson: HSB Södra Västmanland, Tage Ryberg, 021-154200.

Hudiksvall

Bostadsrättsföreningarna Granen, Granbacken och Enbacken har tillsammans startat ett försök med grannhjälp. Flera av de boende i området är engagerade i verksamheten. Man bedriver studie-cirklar, man har inrett en lokal som idag fungerar som samlings-punkt i området, man har utsett kontaktpersoner i varje trapphus m.m.

Kontaktperson: HSB Gävleborg, Karin Josefsson, 0650-12697.

Sätra

I bostadsrättsföreningen Sätra i Gävle har man startat en verksamhet med grannhjälp som omfattar bla hjälp med att gå ut med hunden, följa med till affären mm. Syftet är att på ett naturligt sätt ge stöd till medlemmarna och skapa trygghet, speciellt för dem som bor ensamma.

Kontaktperson: Brf Sätra, Inger Jensen, 026-100528.

På momangen, Jämtland

I en strävan att förbättra och utveckla servicen i HSBs bostads-områden och att ge unga arbetslösa en meningsfull sysselsättning startade man i Jämtland projektet "På momangen". Projektet innebar att man anställde ungdomar att hjälpa de äldre med småtjänster mm. Projektet har varit uppskattat och finns nu på flera förvaltnings-områden inom HSB Jämtlands län.

Kontaktperson: HSB Jämtlands län, Eva Nilsson, 063-127-030

Solberg

HSB Jämtlands län, Östersunds kommun, ABF och PRO har inlett ett samarbete i syfte att samordna befintliga resurser - bl.a. personal och lokaler, för att därigenom uppnå bättre boende-service. Bland annat samverkar hemtjänsten och fastighetsskötseln för att förbättra hemtjänstens service.

Kontaktperson: HSB Jämtlands län, Eva Nilsson, 063-1270-30.

Bilaga 2

KOOPERATIVA PROJEKT MED STÖD FRÅN BOENDESERVICEDELEGATIONEN

I denna bilaga redovisas 42 projekt med kooperativt innehåll, vilka erhållit särskilt stöd från regeringens Boendeservice-delegation. 33 av dessa har uppgett att de använder något slags kooperativ form i samband med att de besvarat en enkät från delegationen våren 1990. Med kooperativa former har avsetts såväl kooperativ där de boende ingår, där service/omsorgs-personalen ingår samt blandformer av dessa.

Enkäten omfattade dock inte de 24 projekt (av totalt 103) som fått bidrag under 1990. I dessa fall har vi istället utgått från deras projektbeskrivningar i bidragsansökan och valt ut dem som vi bedömer har ett kooperativt innehåll. Totalt rör det sig om ytterligare nio projekt.

Vissa av projekten kan fortfarande vara till största delen på planeringsstadiet, men på väg att realiseras.

Projekten presenteras kortfattat, uppdelade efter typ av huvudman. Fördelningen har då visat sig vara enligt följande:

Bostadsföretag:	11 projekt (varav 4 HSB och Riksbyggen)
Kommun:	18 projekt
Landsting:	2 projekt
Föreningar:	11 projekt (varav 4 kooperativa föreningar)

Med huvudman för respektive projekt avses den som står som mottagare av bidraget från boendeservicedelegationen. Detta behöver dock inte säga något om rollfördelningen i projektet mellan olika intressenter. I samtliga projekt finns flera samverkansparter, men vi har här valt att i de flesta fall inte nämna dessa.

Bostadsföretag som huvudman

Vi har delat in bostadsföretagen i tre kategorier; allmännyttiga bostadsföretag, HSB samt Riksbyggen.

Allmännyttiga bostadsföretag

AB Landskronahem har projekt i bostadsområdet Larvi. I samband med viss fysisk förnyelse skall de som bor i området vara med och forma ett försök med integrerad boendeservice.

Kontaktperson: Olle Ryfeldt, AB Landskronahem

Box 4026

261 04 Landskrona

Tel: 0418-168 30

Byggnads AB Mimer i Västerås driver ett projekt med syftet att förbättra servicen till de boende och ge förutsättningar för öppna och enkla kontakter mellan alla boende i en gemensam lokal, "nya Skallbergsgården".

Kontaktperson: Björn Dahlberg, Byggnads AB Mimer

Stora Torget 4

722 15 Västerås

Tel: 021-16 71 52

Stockholms Kooperativa Bostadsförening ekonomisk förening (SKB) organiserar de boendes hjälp till självhjälp genom kvartersråden (SKB:s motsvarighet till hyresgäströrelsens kontaktkommitté)

Kontaktperson: Karin Wiklund, SKB

Hantverkargatan 68

112 31 Stockholm

Tel: 08-54 17 60

AB Sundsvallsbyggen utvecklar samordnad boendeservice i bostadsområdet Ljustadalen i Sundsvall. De som bor i området skall få ta ökat ansvar för sin omgivning. Man skall starta en områdesreception, utveckla hemtjänsten, effektivisera områdes-skötseln, förbättra den yttre miljön, förbättra samarbetet mellan bibliotek, föreningsliv m.fl i kulturfrågor.

Kontaktperson: Rolf Bergbom, AB Sundsvallsbyggen

Box 730

851 21 Sundsvall

Tel: 060-53 79 81

Huge Bostäder AB utvecklar samordnad boendeservice i bostads-området Grantorp/Flemingsberg med ca 4 300 invånare. Ett hus med drygt 100 lägenheter anpassas för boende över 55 år. Gemensam-hetslokalerna skall fungera som ett allaktivitetshus för alla i området. De boendes egenansvar för olika aktiviteter skall öka och kooperativa verksamhetsformer prövas.

Kontaktperson: Olle Wallin, Huge Bostäder AB

Box 1073

141 22 Huddinge

Tel:08-779 91 00

Familjebostäder i Göteborg AB utvecklar boendeservice i Högsbo, Göteborg. Kvarboende skall underlättas och vårdbehov senare-läggas genom att anpassa bostaden och erbjuda ökad service. Kontaktperson: Siv Wittgren-Ahl, Familjebostäder

Box 5151

402 26 Göteborg

Tel: 031-41 15 00

AB Karlskogabyggen tillsammans med bl.a Riksbyggen driver projektet "Från hållplats till boplatz i Ekeby",

Karlskoga kommun. Syftet är att bemöta anonymitet, isolering och omflyttning med bl.a en ny samverkande och brukarstyrd organisation för boendeservicen i Ekeby.

Kontaktperson: Per Cavallie, AB Karlskogabyggen

Box 132

691 23 Karlskoga

HSB

HSB Södra Västmanland tillsammans med Västerås kommun utvecklar samordnad boendeservice genom Servicekooperativet Parkgården i Tillberga. Kooperativet skall bl.a svara för drift och skötsel av dagcentralen.

Kontaktperson: Tage Ryberg, HSB Södra Västmanland

Vasagatan 26 B

722 15 Västerås

Tel: 021-15 42 00

HSB Södermanland driver tillsammans med Eskilstuna kommun och Södermanlands läns landsting Servicekooperativet i stadsdelen Snopptorp i Eskilstuna. Basen för verksamheten blir en servicecentral med dygnet-runt-jour. Servicekooperativet blir arbetsgivare för all personal (hemtjänst, primärvård samt fastighets-service).

Kontaktperson: Mats Jansson, HSB Södermanland

Tel: 016-11 01 85

HSBs pensionärsklubb Reimersholme och Reimersholmes Boendeservice kooperativ ska bl.a stimulera och mobilisera grann tjänster via regelbunden uppsökande verksamhet. Postkontoret på Reimersholme har lagts ner, och nu ska man ombesörja en utvidgad postservice i samarbete med Posten.

Kontaktperson: Ivar Södergren, HSB:s pensionärsklubb

Tel: 08-84 41 57

Riksbyggen

Riksbyggen i Kalmar bedriver boendeserviceprojektet Kruthornet i Riksbyggens bostadsrättsförening Kalmarhus 10. En servicecentral har öppnats i området med lokaler för reception, cafeteria, hemtjänst, möten och aktiviteter mm.

Kontaktperson: Jan-Olof Jahnsberg, Riksbyggen

Box 710

391 27 Kalmar

0480-156 50

Kommun som huvudman

Vimmerby kommun utvecklar samordnad boendeservice för äldre och handikappade i glesbygd. I Locknevi, Tuna och Frödinge församlingar skall man arbeta för att förbättra det sociala nätverket.

Kontaktperson: Christer Johansson

Vimmerby kommun, Stadshuset

598 00 Vimmerby

Tel: 0492-120 00

Vetlanda kommun utvecklar en ny anläggning för service och omsorgsboende i Stenbergaby. I anläggningen finns service-bostäder och gruppboende för senildementa, en butik samt gemensamhetslokaler för hela byn med omnejd. Stenbergabyalag svarar för verksamheten i anläggningens gemensamhetslokaler samt driver butiken i kooperativ form.

Kontaktperson: Karl-Erik Arturson
 Vetlanda kommun
 574 01 Vetlanda
 Tel: 0383-971 00

Haninge kommun tillsammans med bl.a åtta bostadsrättsföreningar inom HSB utvecklar samordnad boendeservice i Västerhaninge. En närträfflokal skall iordningställas och områdesbutikens hemsändningsservice utökas och integreras i arbetet. Fastighetsskötare och lokalvårdare skall ge boendeservice.

Kontaktperson: Kenth Lövgren, Haninge kommun
 136 81 Handen
 08-745 80 00

Fritidsnämnden i Norrköpings kommun utvecklar samordnad boende-service i bostadsområdet Ljura från 1950-talet med ca 2.000 invånare. Området skall förnyas fysiskt och socialt. Ett kooperativ skall bildas av de boende och i området verksamma föreningar för att driva en områdeslokal.

Kontaktperson: Tord Linder, Norrköpings kommun
 Hospitalsgatan 30
 601 81 Norrköping
 Tel: 011-15 29 39

Sociala distriktsnämnden i Kortedala, Göteborgs kommun utvecklar boendeservice i ett småhusområde inom stadsdelen Utby i Göteborg. Nya lägenheter byggs och en grannskapscentral inryms i de befintliga byggnader med matservering, bibliotek, biograf, "informationspunkt", reception för social hemservice, varuhemsändning mm.

Kontaktperson: Catarina Almgren, socialdistrikt Kor-
tedala

Box 470 77
402 58 Göteborg
031-31 75 46

Socialförvaltningen i Gävle och Hyresgästföreningen i Gävleborg driver projektet Myrstacken med caféverksamhet och träffpunkt för de boende i bostadsområdet Andersberg i Gävle.

Kontaktperson: Catharina Hedin, socialförvaltningen
Gävle kommun
Box 803
801 30 Gävle
Tel: 026-17 87 68

Vivalla-Lundby kommundelnsnämnd i Örebro driver projektet Vivalla i förnyelse. I Vivalla-Lundbyområdet är medelåldern låg, utflyttningen stor och många människor i behov av socialt stöd. Nyckel-ordet för utvecklingsarbetet är bl.a mobilisering av alla berörda, stärka sociala nätverk, brukarmedverkan i ledning av samhällsservicen samt förbättringar av den fysiska och sociala miljön utifrån de boendes behov.

Kontaktperson: Gudrun Westlund, Vivalla-Lundby kommun-
delsnämnd

Diktargatan 20
703 70 Örebro
Tel: 0583-405 89

Nacka kommun driver tillsammans med bl.a HSB Stockholm projektet Kom med oss i Jarlaberg, kooperativ stadsdel i Nacka, Jarlaberg är ett nytt bostadsområde. Utvecklingsarbetet syftar till att stärka den lokala servicen, ge de boende ett lokalt inflytande, stimulera sociala

kontakter med grannar och personal samt verka för organiserade granntjänster.

Kontaktperson: Monica Ulfheim, Nacka kommun

131 81 Nacka

08-718 87 00

Stockholms socialförvaltning, socialdistrikt 8, driver Grannskaps- och samverkansprojektet i Hökarängen. En aktiv boendemedverkan byggs upp av kontaktkommittéerna. I den träff-punkt med reception mm som iordningställs i centrum medverkar man bl.a med en gårdsföreståndare.

Kontaktperson: Göran Månsson, socialdistrikt 8 i Stockholm

Box 6027

122 06 Enskede

Tel: 08-93 05 20

Kälarne kommundelsnämnd i Bräcke kommun, utvecklar ett samordnat servicecentrum i Sörbygdén. Under ett tak samlas äldreomsorg, barnomsorg byvaktmästare, bibliotek, servicekontor, distriktssköterska och postkontor.

Kontaktperson: Ulla Johansson, Kälarne kommundelsnämnd

Box 60

840 64 Kälarne

Tel: 0696-404 80

Karlstads kommun driver projektet Kronoparken. Pågående upprustning av den yttre miljön skall samordnas med sociala insatser för att ta vara på idéer från de boende.

Kontaktperson: Alf K. Johansson, Karlstad kommun

651 84 Karlstad

Tel: 054-19 51 23

Burlövs kommun. Ett allaktivitetshus uppförs som bas för verksamheten i Klövervägsprojektet i Burlöv.

Kontaktperson: Eva Erlandsson, Burlövs kommun

Box 53

232 21 Arlöv

Tel: 040-43 90 00

Hudiksvalls kommun, kommunalstyrelsen i Dellenbygden, driver Svågdalsprojektet. Utifrån en ny gemensam serviceanläggning skapas en lokal samordnad serviceorganisation som stöd för kvarboende och bygdens framtid. Verksamheten skall kompletteras med insatser från de boende själva.

Kontaktperson: Rolf Krohn, Dellenbygdens kommunalstyrelse

Edevägen 32

820 60 Delsbo

Tel: 0653-106 00

Örebro kommun, Mikaela kommunalstyrelse, tillsammans med bl.a Riksbyggen driver ett projekt för att möjliggöra kvarboende i ett typiskt äldre villaområde i Gamla Hjärsta. Man skall arbeta med kommunikations- och inköpsfrågor, primärvårdens tillgänglighet, fritidsverksamhet och åtgärder för att stärka sociala nätverk.

Kontaktperson: Inger Göransson, Mikaela kommunalstyrelse

Lertagsgatan 8

703 47 Örebro

Tel: 019-21 26 07

Svenljunga kommun driver tillsammans med Kalvs byalag projektet Framtidsbyn Kalv - aktivitetscentrum mm. I byalagets åtgärds-program är aktivitetscentrat med nya bostäder för äldre avgörande för bygdens framtid. I centrat samordnas distriktsvård, social service, kul-

tur, fritid, turism, mm. Hög självständighetsnivå eftersträvas.

Kontaktperson: Torkel Andersson, Svenljunga kommun

Box 201

512 01 Svenljunga

Tel: 0325-180 00

Socialnämnden i Laholms kommun, genomför boendeprojektet Solrosorna - grannskapsarbete i Veinge. Orten domineras av småhusboende, varav många är äldre. Planer finns att bl.a skapa ett servicekooperativ.

Kontaktperson: Margareta Arvidsson, Laholms kommun

Stadshuset

312 80 Laholm

Tel: 0430-153 71

Socialtjänsten i Linköping driver projektet Framtidens boplats i bostadsområdet T1 och Ullstämma. De boendes närdemokrati skall utvecklas genom s.k grannskapsråd. I varje grannskap (ca 250-300 hushåll) skall det finnas ett grannskapshus som bas för all verksamhet. Utvecklingsarbetet är ett försök att förena den brukarkooperativa tanken med den personalkooperativa.

Kontaktperson: Thore Andersson

Socialtjänsten i Linköping

Tel: 013-20 62 28

Smedjebackens kommun utvecklar ett kommundelscenter i Malingbo. Kvarboende för såväl gamla som unga skall säkerhetsställas genom byggande av nya bostäder och ett nytt servicecenter. Ekotanken skall försöka förverkliga och serviceanläggningen skall eventuellt förvaltas av en lokal förening.

Kontaktperson: Ewa Dagwall

Smedjebackens kommun

Tel: 0240-601 16

Landsting som huvudman

Stockholms läns landsting, Enskede-Skarpnäck psykiatriska sektor, driver projektet "Grannansvar i Kärrtorp - ett centrum för kooperativ utveckling". Utflyttningen från mentalsjukhus skall underlättas bland annat genom att arbetskooperativ bildas för människor med psykiska och sociala handikapp.

Kontaktperson: Filipe Costa, Enskede-Skarpnäck psyk. sektor

Huddingevägen 103
121 43 Johanneshov
Tel: 08-81 93 16

Jönköpings läns landsting, utvecklar med stöd av datatekniken ett beställnings- och distributionssystem för dagligvaror och apoteksvaror.

Kontaktperson: Lars-Åke Reimer, Jönköpings läns landsting

Länssjukhus Ryhov
551 85 Jönköping
Tel: 036-10 41 90

Föreningar som huvudmanFolkets husföreningar

Lövgårdets Folkets Husförening i Angered, Göteborg, vill utveckla den lokala servicen och förbättra boendeförhållandena i området Lövgärdet. Syftet är att flytta ut den kommunala servicen, göra den mer lättillgänglig samt pröva om föreningar och organisationer kan överta vissa servicefunktioner i området.

Kontaktperson: Ingvar Lind, Stiftelsen Älvkarlebyhus
 Box 104
 814 01 Skutskär
 Tel: 026-765 70

Bygdegårdsföreningar

Tvärskogs Bygdegårdsföreningen i Ljungbyholm, Kalmar kommun, driver projektet Vardagsgemenskap i Tvärskogs Bygdegård. I Tvärskog bor 435 personer. En bygdegård för samordnad boende-service uppförs med lokaler för skola, barnomsorg, fritids-verksamhet, äldreomsorg, föreningsliv mm.

Kontaktperson: Carl-Bertil Nelson, Tvärskogs Bygdegårdsförening

Tvärskog 3810
 388 00 Ljungbyholm
 Tel: 0480-156 70

Ånimskogs Byggnadsförening i Åmåls kommun driver ett projekt där bygdens samlingslokal skall utvecklas till ett samordnat service-och kulturcentrum. De som bor och arbetar i bygden skall själva ta ansvar för anläggningen och driva verksamheterna.

Kontaktperson: Erik Svensson, Ånimskogs byggnadsförening

Pl 4178
 662 00 Åmål
 Tel: 0532-171 33

Kooperativa föreningar

Kooperativet Astrarna i Eskilstuna erbjuder i ett centralt beläget kvarter i Eskilstuna, kv Vitsippan, ser-

vice och fritids-aktiviteter genom ett äldrekooperativ. Aktiviteterna som delvis drivs på ideell basis är öppna för alla och servicen ges till föreningens medlemmar.

Kontaktperson: Göran Lindkvist

Smedjegatan 25

631 00 Eskilstuna

Tel: 016-15 48 84

Eriksbo Kooperativa Förening, Angered, boendeserviceprojektet i Eriksbo, Göteborgs kommun. Parallellt med en fysisk förnyelse av bostadsområdet vill man vidareutveckla den s.k Eriksbo-modellen. Husombud och trappombud skall finnas i varje hus bl.a som förmedlande länk mellan de boende, EKF och Familjebostäder.

Kontaktperson: Sture Lidfeldt, Eriksbo Kooperativa Förening

Tel: 031-48 18 45, 48 14 81

Servicekooperativet Josefin i byn Aapua i Övertorneå kommun. Kvinnorna i Aapua är aktiva och driver bl.a kooperativet Aapuaprodukter, där de både väver, syr och sköter barnomsorgen. Med det nybildade servicekooperativet Josefin vill de gå vidare och även ordna äldreomsorg och samordna annan service i byn.

Kontaktperson: Decirée Krutrök, Servicekooperativet Josefin

Tel: 0927-240 56

Konsum Stockholm och socialförvaltningen i Stockholms kommun, driver projektet Närbutikernas betydelse för äldreomsorgen. Man vill undersöka närbutikens möjligheter - ekonomiskt, organisatoriskt, fysiskt - att utöka sin egen verksamhet med exempelvis kaféerörelse, färdiglagad mat, katalogförsäljning och/eller att förmedla annan service som post, apotek, boklån, system-

bolag samt att i samarbete med hemtjänsten svara för varuhemsändning.

Kontaktperson: Margareta Gavatin, K-konsult

Tel: 08-744 00 00

Studieförbund

ABF Piteåbygden och ABF Älvsbyn utvecklar boendeservicen i Öjebyn och Annelund i Piteå kommun samt bostadsområdet Stigarna i Älvs-byn. Insatserna sker dels som ett led i avinstitutionaliseringen för människor med psykiska problem, dels för äldre som flyttar in från landsbygden. Bygemenskapen skall återskapas med hjälp av kulturaktiviteter, gårdsträffar, studiecirklar etc.

Kontaktperson: Ander Granström, ABF Piteåbygden

Uddmansgatan 20

941 28 Piteå

Tel: 0911-934 25

Övriga föreningar

Projektet **"Vågspelet"** genomförs på Vrångö som ligger i Göteborgs södra skärgård och har 350 invånare. Föreningen Vrångö på gång, som består av ett 15-tal kvinnor, har dragit igång ett utvecklingsarbete. Ett "Vrångöhus" planeras. Detta skall bl.a inrymma servicelägenheter för äldre, affär, matbESPisning för barn ("Bamba"), barnomsorg, bank, bibliotek, distriktssköterska, museum, post och tvättstuga.

Kontaktperson: Annika Törnelli-Levin, Föreningen Vrångö på gång

Hus 175

430 83 Vrångö

Tel: 031-97 53 55

Knaftens Intresseförening driver projektet **Knaften-Framtidslandet**, Lycksele kommun. Servicecentrat skall byggas ut av Knaftenborna själva. All samhällsservice skall i samverkan med intresseföreningen utvecklas till ett samlas drifts- och verksamhetsområde med eget ekonomiskt ansvar.

Kontaktperson: Ingvar Arvidsson, Knaftens Intresseförening

Tel: 0950-200 83, 398 75

Hyppelns Hamn- och Strandkassa ek. förening och Hyppelns Ö-råd driver projektet **Ö-värd** på en Nordö, Öckerö kommun. Hyppelns av tradition mycket starka och speciella självförvaltning skall vidareutvecklas. Telestugan skall med hjälp av kvinnor på ön lägga upp och sköta administrationen.

Kontaktperson: Anne-Marie Dahlin, Ö-rådet, Hyppeln

Tel: 031-96 43 87, 96 41 19

Bilaga 3

ANDRA BOENDEOMRÅDESANKNUTNA KOOPERATIV - NÅGRA EXEMPEL

I denna bilaga återfinns kortfattade presentationer av ett antal boendekområdesanknutna kooperativ som verkar fristående från den etablerade bostadskooperationen, och utan särskilt stöd från Boendeservicedelegationen. Dessa bör endast ses som exempel på boendekområdesanknutna kooperativ, då vi vet att det finns betydligt fler.

Uppgifterna grundar sig delvis på underlag från de lokala kooperativa utvecklingsgrupperna (LKU) i Skåne, Jämtland och Norrbotten. Tyvärr innebär avsaknaden av underlag från övriga LKU:n att stora delar av landet inte finns representerade.

De kooperativ vi i det följande kan presentera är uppställda utifrån typ av verksamhet, enligt följande:

Vård- och omsorgskooperativ:	2 kooperativ
Samhälls- och bykooperativ:	10 kooperativ
Hantverkskooperativ:	4 kooperativ
Fristående konsumentkooperativ:	2 kooperativ
Fritids- och turismkooperativ:	2 kooperativ
Fristående boendekooperativ:	5 kooperativ
 Totalt:	 25 kooperativ

Vård- och omsorgskooperativ

Ingelsgården i Lövvik

Föreningen har till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att enligt socialtjänstens och hälso- och sjukvårdslagens intentioner tillhandahålla äldrekooperativt boende samt övrig erforderlig äldreomsorgsverksamhet såsom sjuk- och hälsovård, hemtjänst, hemsjukvård, dagcentral och färdtjänst.

Kooperativet kan dessutom driva för äldreomsorgen närstående verksamheter såsom studieresor, trädgårdsodling, service-, fritids-, kultur- och inköpsverksamhet, vari medlemmarna deltar som konsumenter och/eller producenter.

Kontaktperson: Hervor Dahlén

Pl 1405

830 90 Hoting

Tel: 0671-500 44

Kalix, Båtskärsnäs, äldrekooperativ

Servicehus där man vill sälja sina tjänster.

Kontaktperson: Lars Eriksson genom

Eva Isaksson

Koopsam

Noliagatan 1

941 31 Piteå

0911-933 25

Samhälls- och bykooperativ**Tjörnarpsbygdens ek för**

Att främja medlemmarnas ekonomiska intresse genom att tillhanda-hålla lokaler och/eller driva verksamhet så att privat och alternativ service erbjuds såväl till företag, organisationer som privatpersoner vilka är medlemmar i föreningen.

Kontaktperson: Håkansson
Box 28
240 40 Tjörnarps

Östraby ek för

Att tillhandahålla lokaler och/eller driva verksamhet så att privat och alternativ service erbjuds såväl till företag, föreningar, organisationer som privatpersoner vilka är medlemmar i föreningen.

Adress: Östraby 10
242 97 Hörby

Alsens byalag ek för

Att säkerställa och befrämja medlemmarnas livs- och drivmedelsförsörjning i Alsen, att främja medlemmarnas hushållning och ekonomiskt och aktivt utveckla invånarnas behov i Alsen.

Föreningen skall för detta ändamål:

o Bygga och på bästa sätt förvalta affärslokaler, inredning och utrustning för glesbygdsbutik och drivmedelsstation i Alsen kyrkby.

o På bästa sätt anskaffa och tillhandahålla varor och tjänster som är väl ägnade att tillgodose medlemmarnas behov.

o Själv driva handel med livsmedel och drivmedel i Alsen alternativt utarrendera lokaler allt efter principen att medlemmarnas intressen tas tillvara på bästa sätt.

Kontaktperson: Astrid Larsson Lind
Pl 1400
833 44 Nälden
Tel: 0640-430 63

Bykooperativet Rudsjö ek för

Föreningen har till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom:

- o att stimulera, initiera och/eller bedriva småskalig företagsamhet i Rudsjö,
- o att främja en turistisk utveckling i Rudsjö genom;
- o att uppföra och driva stugor för uthyrning,
- o att bedriva turistverksamhet med naturanknytning såsom jakt, fiske och friluftaktiviteter,
- o att främja och tillvarata den lokala hantverkstraditionen genom att samordna köp och försäljning av hemslöjdsalster som tillverkats av föreningens medlemmar.

Föreningen skall dessutom främja utbildning för föreningens anslutna och potentiella medlemmar.

Kontaktperson: Ingemar Fritz

Rudsjö 7772

833 00 Strömsund

Tel: 0624-600 22

Forum Frostviken ek för

Forum Frostviken har till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att initiera, stimulera, utveckla och i de fall verksamheten inte uppenbarligen konkurrerar med andra, driva verksamheter såsom bereda annat boende än fritidsboende för medlemmarna, småskalig företagsamhet, service samt utbildnings- fritids- och social verksamhet, i syfte att skapa sysselsättning och därmed möjliggöra en flyttning till Frostviken.

Kontaktperson: Berit Jonasson

Box 7

830 90 Gäddede

Tel: 0672-105 00

Gimdalsprojektet ek för

Föreningens ändamål är att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att tillvarata de grundförutsättningar som finns i bygden för utveckling av näringsliv, boende och kultur.

Genom sin verksamhet skall föreningen sträva efter de fördelar som kan uppnås genom samverkan samt verka för medlemmarnas kunskapsutveckling.

De tjänster (tekniska, ekonomiska och administrativa) som produceras på grund av egenanställd personal samt föreningens ADB-utrustning och liknande maskiner, skall i huvudsak konsumeras av föreningen medlemmar.

Föreningen är dock oförhindrad att sälja externa tjänster som konsumeras av föreningen medlemmar.

Kontaktperson: Ivar Månsson

Gimdalen 1446

840 60 Bräcke

Tel: 0693-130 66

Huså Lift ek för

Föreningen har till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att främja turistisk utveckling i Huså, som ökar möjligheterna till sysselsättning och säkerställer grundläggande samhällsservice genom att driva liftanläggning, skidbackar, cafeteria, skiduthyrning och husvagnsparkering.

Kontaktperson: Håkan Fernström

Huså 1622

830 05 Järpen

Tel: 0647-420 95, 420,07, 420 05

Lidsjöbygdens byautveckling ek för

Föreningen har till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att initiera, stimulera, utveckla och driva verksamheter såsom boende, småskalig företagsamhet, service samt utbildnings-, fritids- och social verksamhet, i syfte att skapa sysselsättning och därmed möjliggöra inflyttning till Lidsjöberg.

Kontaktperson: Rune Lindgren

Box 28

830 86 Lidsjöberg

Tel: 0670-700 32

Samhällskooperativet Byssbon ek för

Föreningen har till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att initiera, stimulera, utveckla och driva verksamheter såsom boende, småskalig företagsamhet, service samt utbildning, fritids och socialverksamhet, i syfte att skapa sysselsättning och därmed möjliggöra inflyttning till Högarna, Fagerland och Ollsta.

Kontaktperson: Stig Andersson

Högarna 4628

830 30 Lit

Tel: 0642-410 26, 410 30

Samägan i Mattmar ek för

Föreningens ändamål är att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att utveckla företagsamhet i alla former, exempelvis att äga och hyra industrilokaler, anlägga och driva fiskcentrum och att verka för inflyttning och merboende i Mattmars församling.

Kontaktperson: Ingemar Fredriksson

Fack 23

830 02 Mattmar

0640-410 53

Hantverkskooperativ**Krokoms slöjdare ek för**

Föreningen har till ändamål att främja sina medlemmars ekonomiska intressen genom:

o att på effektivaste sätt anskaffa och tillhandahålla råvaror och tjänster som är billiga och väl ägnade att tillgodose medlemmarnas behov.

o att på effektivaste sätt sälja de hemslöjdsalster som producerats av föreningens medlemmar.

Föreningen har dessutom till uppgift:

o att främja utbildningsverksamheten bland föreningens befintliga samt blivande medlemmar,

o att främja och tillvarata hemslöjdstraditionen i Krokoms kommun.

Kontaktperson: Ragnhild Eklund

Hissmoforsvägen 4

830 40 Krokoms

Tel: 0640:101 04

Ljungdalens Hemslöjd ek för

Föreningen har till ändamål att främja sina medlemmars ekonomiska intressen genom:

o att på effektivaste sätt anskaffa och tillhandahålla råvaror och tjänster som är väl ägnade att tillgodose medlemmarnas behov,

o att på effektivaste sätt sälja de hemslöjdsalster som tillverkats av föreningen medlemmar.

Föreningen har dessutom till uppgift:

o att främja utbildningsverksamheten bland föreningens befintliga och blivande medlemmar.

o att främja och tillvarata hantverkstraditionen i Ljungdalen och Storsjö.

Kontaktperson: Ulla Ljungberg

830 35 Ljungdalen

Tel: 0687-202 50, 202 38

Näs hantverkare ek för

Föreningen har till ändamål att främja sina medlemmars ekonomiska intresse genom;

o att på effektivaste sätt anskaffa och tillhandahålla råvaror och tjänster som är väl ägnade till tillgodose medlemmarnas behov,

o att på effektivaste sätt försälja de hemslöjdsalster som producerats av de föreningsmedlemmar som är bosatta i Näsbygden.

Föreningen har dessutom till uppgift;

o att främja utbildningsverksamheten bland befintliga samt blivande medlemmar,

o att främja och tillvarata hemslöjdstraditioner i Näsbygden.

Kontaktperson: Ulla Johansson

Fack 63

830 22 Fåker

Tel: 063-603 45, 602 79

Spinnhuset ek för

Föreningen har till ändamål att främja sina medlemmars ekonomiska intressen genom:

o att på effektivaste sätt anskaffa och tillhandahålla råvaror och tjänster som är väl ägnade att tillgodose medlemmarnas behov,

o att på effektivaste sätt sälja de hemslöjdsalster som tillverkats av föreningens medlemmar.

Föreningen har dessutom till uppgift:

o att främja utbildningsverksamheten bland föreningens befintliga samt blivande medlemmar, samt

o att främja och tillvarata hantverkstraditionen i Tåsjödalen.

Kontaktperson: Hillevi Lithander

Box 74

830 81 Norråker

Tel: 0671-300 74

Fristående konsumentkooperativ

Vallaskogens varukooperativ ek för

Föreningen, som är en kooperativ sammanslutning av de boende i bostadsrättsföreningen Vallaskogen, har till sin huvudsakliga uppgift att främja sina medlemmars ekonomi genom:

o att på effektivaste sätt anskaffa och tillhandahålla varor och tjänster, som är väl ägnade att tillgodose medlemmarnas behov,

Dessutom har föreningen till uppgift:

o att genom sin verksamhet sprida information och kunskap om den kooperativa idén.

Kontaktperson: Eva Madberg

832 00 Frösön

Tel: 063-446 34

DV Flintas ek för

Främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att driva en kioskrörelse. Föreningen skall verka för att de boende och besökande på servicehuset Flintebohemmet service i form av tillgång till kiosk.

Adress: Muraregatan 19

274 00 Skurup

Fritids- och turismkooperativ**Föreningshemmet Rasten ek för**

Bereda boende och anställda inom Landskronahem samt medlemmar i Hyresgästföreningen i Landskrona-avdelningen rekreation genom möjlighet att utnyttja AB Landskronahems fritidsanläggning Saxtorp 1:18.

Adress: Box 4026
261 04 Landskrona

Tåsjöbergets fritidsanläggning ek för

Föreningen har till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att driva och utveckla Tåsjöbergets fritids-anläggning, och därmed främja medlemmarnas möjligheter till arbete och bosättning i Tåsjödalen.

Kontaktperson: Hans Jakobsson
Kyrkåsjö
830 80 Hoting
Tel: 0671-200 50, 200 67

Fristående boendekooperativ**Lunds Kooperativa Hyresrättsförening nr 1 Linero ek för**

Att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom anskaffa och förvalta fastigheten kv Valdemar i Lunds kommun och att åt medlemmarna upplåta lägenheter med hyresrätt.

Adress: c/o Riksbyggen
Box 8057
200 41 Malmö
Tel: 040-32 30 00

Lunds Kollektivhus nr 2 ek för

Att enligt kontrakt med LKF (Lunds Kommunala Fastighets AB) hyra ett hus på fastigheten Regnbågen 1 och att åt medlemmarna upplåta lägenheter med hyresrätt och att enligt förvaltningsavtal med LKF förvalta fastigheten och att verka för en god social och fysisk miljö samt främja trivsel och meningsfulla aktiviteter för alla åldrar.

Kontaktperson: Hall

Sunnanväg 237

222 70 Lund

Bostadsrättsföreningen Tuggelite, Karlstad

Bostadsrättsförening med 16 lägenheter i fem hus samt ett gemenskapshus på 324 kvm. Inflyttning hösten 1984. Vill utveckla ett boende med social samhörighet, aktivt förvaltarskap samt låg energi- och resursanvändning. Husen energisnålt byggda med solfångare och pelletsbrännare. Avfallsåtervinning och växthusodling. De boende sköter gemensamt området.

Kooperativ hyresrätt med boservice - kv Leoparden, centrala Piteå

Totalt byggs 102 lägenheter - varav varje kooperativ planerats till ett 15-tal lägenheter.

Föreningen som bildas "tar över" och sköter drift och underhåll etc. Boendegruppen är blandad, olika åldrar, de äldre överväger. Inom föreningen bestäms sedan vad man vill köpa i form av extraservice. Kan bli fråga om ex. städning, småtjänster etc. och väntjänster inom kooperativet.

De boende får vara med och påverka bygget genom att projekte-ringen pågår samtidigt som bo-träffarna.

Kontaktperson: Torgny Lindqvist

Hyresbostäder Tel: 0911-169 70

Eva Isaksson

Koopsam

Tel: 0911-933 25

Boföreningen Bagaren, Öjebyn ek för

Hyr fastigheten Öjebyn 38:8 och upplåter lägenheterna med hyresrätt. Ca 20-talet lägenheter. Verkar enligt stadgarna för en god social och fysisk miljö och skall främja trivsel och menings-fulla aktiviteter för alla åldrar.

Kontaktperson: Torgny Lindqvist

Hyresbostäder Tel: 0911-169 70

Bilaga 4

LÄNSÖVERSIKT

Denna förteckning innefattar samtliga de kooperativa verksamheter vilka tidigare redovisats i denna rapport. Dessutom tillkommer några som vi tidigare ej beskrivit. Förteckningen är uppställd länsvis efter principen

- o huvudman
- o inriktning/område

Stockholms län

Stockholms kooperativa Bostadsförening
Kv Vasastan

Haninge Kommun
Samordnad boendeservice i Västerhaninge

Huge Bostäder AB
Samordnad boendeservice i Grantorp/Flemingsberg

Enskede-Skapnäck psykiatriska sektor
Projekt Grannansvar i Kärrtorp

Nacka kommun
Projekt Kom med oss i Jarlaberg

Socialdistrikt 8, Stockholms socialförvaltning
Grannskaps-och samverkansprojekt i Hökarängen

Konsum Stockholm och socialförvaltningen i Stockholms kommun
Projektet Närbutikens betydelse för äldreomsorgen

HSB:s pensionärsklubb Reimersholme och Reimersholmes
Boendeservicekooperativ.

Samordnad boendeservice på Reimersholme, Stockholms
kommun

HSB Huddinge- Botkyrka

Hallundaprojektet. Samarbete med kommunen.

HSB Stockholm, Bandhagen

Pensionärsklubb, grannhjälp/boservice. Samarbete med
kommunen.

HSB Stockholm, Västerhaninge

Viss kommunservice utförs av HSB, småtjänster utförs
via HSB:s områdeskontor.

HSB Stockholm, Örby/Östberga

HSB-medlemmars egna initiativ till att stödja äldre
medlemmar.

HSB Täby-Roslagen

Grindtorp, fritidsverksamhet, 1 fritidsassistent an-
ställd. Småreparationer, småärenden. Samarbete med
kommunen.

Uppsala län

HSB Uppsala

Uppsala kooperativa Städ AB (HSB 50%, Konsum 50%).
Kommunens hemtjänst är kund.

Södermanlands län

Kooperativet Astrarna, Eskilstuna

Kv Vitsippan

HSB Södermanland

Serviekooperativet i Stadsdelen Snopptorp, Eskilstuna

Östergötlands län

Norrköpings kommuns fritidsnämnd

Samordnad boendeservice i Ljura

Socialtjänsten i Linköping

Projektet Framtidens boplatz i bostadsområdet T1 och Ullstämna

HSB Norrköping

Tuppen, samverkar med kommunen.

Jönköpings län

Vetlanda kommun

Samordnad boendeservice i Stenberga by

Jönköpings läns landsting, norra hälso- och sjukvårdsdistriktet

Samordnad varuförsäljning inom hemtjänst och hemsjukvård, Jönköpings kommun

HSB Jönköping

Brf Harpunen, stor andel invånare över 65 år, närservice, samlingslokal, grannhjälp, fönsterputs, bud, lägenhetstillsyn

Kalmar län

Riksbyggen, Kalmar

Projektet Kruthornet i kv Kalmarhus

Vimmerby kommun

Boendeservice för äldre och handikappade i glesbygden

Tvärskogs bygdegårdsförening

Projekt Vardagsgemenskap i Tvärskogs Bygdegård

Blekinge län

HSB Karlskrona

Lyceby, varuhuhemsändning, bud, småtjänster, städning

Malmöhus län

AB Landskronahem

Bostadsområdet Larvi

Burlövs kommun

Klövervägsprojektet i Burlöv

Tjörnarpsbygdens ek för

Samhälls- och bykooperativ

Östraby ek för

Samhälls- och bykooperativ

DV Flintas ek för

Konsumentkooperativ

Föreningshemmet Rasten ek för

Fritids- och turismkooperativ

Lunds kooperativa hyresrättsförening nr 1 Linero ek för
Fristående boendekooperativ

Lunds kollektivhus nr 2 ek för
Fristående boendekooperativ

Hallands län

Laholms kommun

Projekt Solrosorna - grannskapsarbete i Veinge

Göteborgs och Bohus län

Lövgärdets Folkets Husförening, Angered, Göteborg
Samordnad boendeservice i Lövgärdet (Projekt Vision)

Social distriktsnämnd Kortedala, Göteborg
Samordnad boendeservice inom stadsdelen Utby

Familjebostäder i Göteborg AB
Samordnad boendeservice i Högsbo, Göteborg

Föreningen Vrångö på gång, Göteborgs kommun
Projekt Vågspel på Vrångö

Hyppelns hamn och strandkassa och Hyppelns Ö-råd, Öckerö
Projekt Ö-värd på en Nordö

Eriksbo Kooperativa Förening, Göteborgs kommun
Boserviceprojekt i Eriksbo, Angered

HSB Alingsås

Brf Linden, städ, fönsterputs, ärenden m.m

HSB Göteborg

Moränåsen, boendeservice

HSB Göteborg

Backa, boendeservice, stöd från bl.a socialdepartementet, avtal med kommunen

HSB Göteborg

Vidkärr, pensionärsklubb, väntjänst, 50 aktiva

HSB Göteborg

Rodret, grannntjänst, "hjälpande hand", 15-20 aktiva

HSB Göteborg

Brf Lödöse, boendeservice av medlemmar, stöd av kommunen för utvecklingsarbete

Älvsborgs län

Åminskogs Byggnadsförening, Åmål

Service- och kulturcentrum m.m

Svenljunga kommun

Framtidsbyn Kalv - aktivitetscentrum m.m

Värmlands län

Karlstads kommun

Projektet Kronoparken

HSB Centrala Värmland

Rud, grundservicepaket respektive övrig service som städning m.m

Brf Tuggelite, Karlstad

Fristående boendekooperativ

Örebro län

Vivalla-Lundby kommunaldelsnämnd, Örebro
Projektet Vivalla i förnyelse

AB Karlskogabyggen
Projektet Från hållplats till boplatz i Ekeby

Mikaels kommunaldelsnämnd, Örebro kommun
Samordnad boendeservice i Gamla Hjärsta

HSB Örebro
Mellringe, samverkan HSB/kommun/landsting

Västmanlands län

Byggnads AB Mimer, Västerås
Bostadsområdet Södra Skallberget

HSB Södra Västmanland, Västerås
Samordnad boendeservice i Servicekooperativet Parkgården i Tillberga, Västerås kommun

Kopparbergs län

Smedjebackens kommun
Kommundelscenter i Malingsbo

Gävleborgs län

Socialförvaltningen i Gävle

Projekt Myrbacken i Andersberg, Gävle

Kommundelsnämnden i Dellenbygden, Hudiksvalls kommun
Svågadalsprojektet

HSB Gävleborg

Sätra, grannhjälp, telefonkedja, ledsagning, tvätthjälp
m.m

HSB Gävleborg

Brf Enbacken, Hudiksvall, grannhjälsaktivitet, öppet
hus m.m

Västernorrlands län

AB Sundsvallsbyggen

Bostadsområdet Ljustadalen i Sundsvall

Jämtlands län

Kälarne kommundelsnämnd

Servicecentrum i Sörbygden, Bräcke kommun

HSB Jämtland

"På momangen" - småtjänster med ungdomar

HSB Jämtland

Solberg, samverkan HSB/kommun, projektledare m.m, del
av hemtjänsten m.m

Ingelsgården i Lövvik
Vård- och omsorgskooperativ

Alsens byalag ek för
Samhälls- och bykooperativ

Bykooperativet Rudsjö ek för
Samhälls- och bykooperativ

Forum Frostviken ek för
Samhälls- och bykooperativ

Gimdalsprojektet ek för
Samhälls- och bykooperativ
Huså Lift ek för
Samhälls- och bykooperativ

Lidsjöbygdens byautveckling ek för
Samhälls- och bykooperativ

Samhällskooperativet Byssbon ek för
Samhälls- och bykooperativ

Samägan i Mattmar ek för
Samhälls- och bykooperativ

Krokoms slöjdare ek för
Hantverkskooperativ

Ljungdalens hemslöjd ek för
Hantverkskooperativ

Näs hantverkare ek för
Hantverkskooperativ

Spinnhuset ek för
Hantverkskooperativ

Vallaskogens varukooperativ ek för
Konsumentkooperativ

Tåsjöbergets fritidsanläggning ek för
Fritids- och turismkooperativ

Västerbottens län

Knaftens Intresseförening, Lycksele kommun
Projektet Knaften - Framtidslandet

Norrbottens län

ABF Piteå Och ABF Älvsbyn
Samordnad boendeservice i Öjebyn och Annelund i Piteå
samt bostadsområdet Stigarna i Älvsbyn

Servicekooperativet Josefin, Övertorneå kommun
Samordnad boendeservice i Byn Aapua

HSB Luleå

Björkskatan, samverkan föreningsliv, ämnar utöka boser-
vice

Båtskärsnäs, Kalix
Äldrekooperativ

Kooperativ hyresrättsförening kv Leoparden, Piteå
Fristående boendekooperativ

Boföreningen Bagaren, Öjebyn ek för
Fristående boendekooperativ

KUNGL. BIBL.
1991-04-11
STOCKHOLM

Statens offentliga utredningar 1991

Kronologisk förteckning

1. Flykting- och immigrationspolitiken. A.
2. Finansiell tillsyn. Fi.
3. Statens roll vid främjande av export. UD.
4. Miljölagstiftningen i framtiden. M.
5. Miljölagstiftningen i framtiden. Bilagedel.
Sekretariatets kartläggning och analys. M.
6. Utvärdering av SBU. Statens Beredning för Utvärdering av medicinsk metodik. S.
7. Sportslig och ekonomisk utveckling inom trav- och galoppsporten. Fi.
8. Beskattning av kraftföretag. Fi.
9. Lokala sjukförsäkringsregister. S.
10. Affärstiderna. C.
11. Affärstiderna. Bilagedel. C.
12. Ungdomarna och makten. C.
13. Spelreglerna på arbetsmarknaden. A.
14. Den regionala bil- och körkortsadministrationen. K.
15. Informationens roll som handlingsunderlag - styrning och ekonomi. S.
16. Gemensamma regler - lagstiftning, klassifikationer och informationsteknologi. S.
17. Forskning och utveckling - epidemiologi, kvalitets-säkring och Spris utvecklingsprojekt. S.
18. Informationsstruktur för hälso- och sjukvården - en utvecklingsprocess. S.
19. Storstadens trafiksystem. Överenskommelser om trafik och miljö i Stockholms- Göteborgs- och Malmöregionerna. K.
20. Kapitalkostnader inom försvaret. Nya former för finansiell styrning. Fö.
21. Personregistrering inom arbetslivs-, forsknings- och massmedieområdet, m.m. Ju.
22. Översyn av lagstiftningen om träfiberråvara. I.
23. Ett nytt BFR - Byggforskningen på 90-talet. Bo.
24. Visst går det an! Del 1, 2 och 3. C.

Statens offentliga utredningar 1991

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Personregistrering inom arbetslivs-, forsknings- och massmedieområdet, m.m. [21]

Utrikesdepartementet

Statens roll vid främjande av export. [3]

Försvarsdepartementet

Kapitalkostnader inom försvaret. Nya former för finansiell styrning. [20]

Socialdepartementet

Utvärdering av SBU. Statens Beredning för Utvärdering av medicinsk metodik. [6]

Lokala sjukförsäkringsregister [9]

Informationens roll som handlingsunderlag - styrning och ekonomi. [15].

Gemensamma regler - lagstiftning, klassifikationer och informationsteknologi. [16].

Forskning och utveckling - epidemiologi, kvalitetssäkring och Spris utvecklingsprojekt. [17].

Informationsstruktur för hälso- och sjukvården - en utvecklingsprocess. [18].

Kommunikationsdepartementet

Den regionala bil- och körkortadministrationen. [14]

Storstadens trafiksystem. Överenskommerelser om trafik och miljö i Stockholms- Göteborgs- och Malmöregionerna. [19]

Finansdepartementet

Finansiell tillsyn. [2]

Sportslig och ekonomisk utveckling inom trav- och galoppporten. [7]

Beskattning av kraftföretag. [8]

Arbetsmarknadsdepartementet

Flykting- och immigrationspolitiken. [1]

Spelreglerna på arbetsmarknaden. [13]

Bostadsdepartementet

Ett nytt BFR - Byggforskningen på 90-talet. [23]

Industridepartementet

Översyn av lagstiftningen om träfiberråvara. [22]

Civildepartementet

Affärstiderna. [10]

Affärstiderna. Bilagedel. [11]

Ungdomarna och makten. [12]

Visst går det an! Del 1, 2 och 3. [24]

Miljödepartementet

Miljölagstiftningen i framtiden. [4]

Miljölagstiftningen i framtiden. Bilagedel.

Sekretariatets kartläggning och analys. [5]

